

STASĖ MIKELIŪNIENĖ

**PANEVĖŽIO MIESTO
SODŲ GATVĖS ISTORIJA**

S.Mikeliūniėnė

PANEVĖŽIO MIESTO
SODŲ GATVĖS ISTORIJA

1993-1994

TURINYS

I Naujojo Panevėžio kūrimasis.Gatvių raida	p.1
II Mokyklos	p.5
Muzikos mokykla	p.10
Medicinos mokykla	p.14
Kitos mokyklos	p.15
III Katalikų veikla.Bažnyčia.Katalikiškosios organi- zacijos	p.15
Šv.Trejbės bažnyčia	p.15
Panevėžio vyskupija	p.26
Vysk.Kazimieras Paltarokas	p.27
Panevėžio regiono katalikų veikimo centras	p.37
"Vyčio" organizacija	p.43
Lietuvaičių švietimo darauigija	p.44
Gaisrininkų salė	p.47
IV Gyventojai	p.48
Marijonas Ostrauskas	p.49
Kun.Karolis Garuckas	p.50
Kun.Antanas Kungys	p.53
Jonas Jablonskis	p.58
Elžbieta Jodinskaitė	p.61
Bernardas Bučas	p.62
Ieva Sakalauskaitė-Pocius	p.65
Motiejus Lukšys	p.68
Vladas Rasčiauskas (Valter Rask)	p.70
Sodų gatvės karaimai	p.73
Žydai	p.77
Pavardžių rodyklė	p.80

PRATARMĖ

Panevėžys baigia skaičiuoti savo amžiaus penktąjį šimtmetį. Kiekvienam panevėžiečiui įdomi jo praeitis, kūrimosi etapai, gatvių tinklo raida, žmonių likimai.

Įdomi ir sena mieste Sodu gatvė. Ji nuo 1872 metų nėra keitusi savo pavadinimo. Čia veikė keletas mokyklų, Lietuvaičių švietimo draugija (Švenčiausiosios Nekaltosios Mergelės Marijos seserų Tarnaičių kongregacija), Vyskupijos kurija, į Sodu gatvę remiasi šv. Trejybės bažnyčia, buvęs garsus mieste kultūros ir katalikų veikla Katalikų veikimo centras. Joje gyveno žymūs žmonės - kalbininkas Jonas Jablonskis, vyskupas Kazimieras Palta-rokas, kun. Augustinas Liepinis-Byras, žymi išėivijoje skulptorė Ieva Sakalauskaitė-Pocius, Bernerdas Bučas, Panevėžio viešosios bibliotekos įkūrėja Elžbieta Jodinskaitė, rašytojas ir žymus pedagogas Motiejus ~~KAZ~~ Lukšys, miškininkas Mykolas Konkulevičius keliautojas Vladas Rasčiauskas (Valter Rask), advokatas Česlovas Petraškevičius, būsimasis ginekologas Leonas Maleckas, labai daug mokytojų ir kitų profesijų žmonių.

Kilo noras pažadinti žmonių atmintį, užrašyti, ką mena buvę šios gatvės gyventojai, kas užfiksuota išsibarsčiusiuose šaltiniuose. Lankiau senus žmones, rinkau papasakotus ar užrašytus atsiminimus. Šviesius prisiminimus apie prieškarį Sodu gatvės gyventojus, buvusias mokyklas, katalikiškas organizacijas, atmintyje išsaugojo ir papasakojo mokytojai Irena Moigytė, Elena Gabulaitė, Marija Kuzmienė, Pranas Tamošiūnas, vienuolės seserys Valerija Gailevičiūtė ir Domicelė Gailiūšytė, senas Sodu gatvės gyventojas Petras Bilevičius, Aldonos g. Nr. 8 - Juozas Bortkevičius, Ramygalos g. Nr. 49 - Marija Kličmanaitė-Šalčiuvienė, buvę Sodu gatvės gyventojai Juozas Juzėnas, Marija Daugvilaitė, Antanas Mikalauskas, Marija Survilienė. Daug medžiagos apie karaimų kūrimąsi ir gyvenimą Panevėžyje yra sukaupęs Suvalkų g. Nr. 34 gyventojas Šalumijelis Jutkevičius. Jis maloniai ir noriai pasidalijo savo žiniomis ir prisiminimais. Iš Vilniaus su gražiais atsiminimais atsiliepė Edmundas Čepė, Onutė Tučiūtė-Sidikerskienė, Marija Vasiliauskaitė-Soročkinienė, iš Kauno Algirdas Sakalauskas, Irena Meškauskienė, Akmenės - Aleksandra Charlamovaitė-Černienė, Anykščių - buvęs Panevėžio mokytojų semi-

narijos mokytojas Jonas Mičiulis ir daugelis kitų čia mano nepaminėtų. Jų galima būtų priskaičiuoti iki šimto.

Nemažai laiko buvo skirta ieškant spausdintos medžiagos bibliotekų fonduose. Pasinaudota daugelio autorių rastais straipsniais ar prisiminimais, Inventorizacijos biuro dokumentais. Dėl objektyvių priežasčių nebuvo galimybės pasidomėti Valstybiniame archyve saugoma archyvine medžiaga. Pagaliau norėta remtis žmonių prisiminimais, kad jų gyvuose žodžiuose atgytų Sodų gatvės istorija, prakalbėtų apie vieną ar kitą laikotarpį prieš šimtą ir daugiau metų gyvenę žmonės. Sodų gatvės istorija iliustruota iš įvairių žmonių gautomis ir dabar tebesančių pastatų nuotraukomis.

Esu dėkinga atsiliepusiems, padėjusiems renkant medžiagą, recenzavusiam darbą mokytojui ir kraštotyrininkui Vytautui Baliūnui.

S. Mikeliūnienė

PANEVĖŽIO MIESTO SODŲ GATVĖS ISTORIJA

Panevėžys baigia skaičiuoti savo amžiaus penktąjį šimtmetį. Kiekvienam panevėžiečiui įdomi įvairių laikotarpių istorija, miesto kūrimosi etapai, gatvių tinklo raida, žmonių likimai.

I NAUJOJO PANEVĖŽIO KŪRIMASIS. GATVIŲ RAIDA

Senasis Panevėžys rašytiniuose dokumentuose paminėtas 1503 metais, o Naujasis Panevėžio miestelis ėmė kurtis vėliau, į pietus už Nevėžio upės, pagal kelią į Ramygala. 1529m. jis jau figūravo neprivilegijuotųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų sąrašuose.

Nuo 1780 metų Senasis ir Naujasis Panevėžys pradėjo jungtis..Patogia geografinė padėtimi miestas pradėjo pralenkti savo administracinę centrą - Upytę ir 1843 metais Upytės apskritis oficialiai pavadinta Panevėžio apskritimi, suteikiant Panevėžiui miesto herbą (I). Miestas tapo savarankiškesnis, ėmė plėstis jo ribos, augo gyventojų skaičius.

XVI amžiaus pabaigoje Naujajame Panevėžyje atsirado pirmosios gatvės, o XVII susiklostė pagrindinių gatvių tinklas. XIX amžiaus pirmojoje pusėje mieste jau buvo 15 gatvių ir gyveno apie 6000 gyventojų (2).

Sudarant 1872 metų projektinį planą, kuris apėmė tik kairiojo Nevėžio upės kranto miesto dalį, gatvių tinklas papildytas iki 29 gatvių. Kaip tik šiame plane nurodoma, kad buvusios Stetiškių gatvės pavadinimas pakeičiamas į Sodų gatvę (3). Tikslios datos, kada buvo nutiesta Sodų gatvė, nepavyko surasti. Galėjo tai būti dar XVIII amžiuje po vienuolių pijorų įsikūrimo šiame rajone. Taigi Sodų gatvė yra viena seniausių gatvių ir nuo 1872 metų nepakeitusi pavadinimo iki šių dienų.

Savo ištakose Sodų gatvė, kaip ir kitos miesto gatvės, buvo negrįsta, pakalnėje už Sofijos (dabar Katedros) gatvės, telkšojo balos ir gilios provėžos. Pavasariį ir vėlyvą rudenį gatvė buvo sunkiai išbrendama. Kaip pasakojo mokytoja Irena Moigytė, neoficialiai Sodų gatvė buvo vadinama "Svinskaja" ("Kiaulių") gatvė. Ūkininkai Sodų gatve varydavo kiaules į Varnaičių balas (į pietvakarius nuo Sodų gatvės),

I. Naujojo Panevėžio kūrimas

Gatvių raida

XVI amžiuje būsimojoje Panevėžio miesto vietovėje žemės valdos buvo paskirstytos į bažnytines ir valstybines. Prie valstybinio dvaro už pusantro kilometro nuo Senojo Panevėžio, pagal kelią į Ramygalą, pradėjo kurtis Naujasis Panevėžio miestelis, nuo Senojo atskirtas didžiulio pušyno. Miestelis paminėtas 1519-1521 metais (1)

Naujasis Panevėžys augo kur kas greičiau už Senąjį. Jau XVI a. trečiame dešimtmetyje tai buvo didokas ir gana reikšmingas miestelis, nes 1529 m. figūravo neprivilegijuotųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų sąrašuose. 1548-1560 m. dokumentuose jis vadinamas Nevėžio miestelio vardu. Minimasi turgus ir trys gatvės, bet pavadinimų jos dar neturėjo (2). Greit atsirado ir daugiau gatvių užuomazgų, kur ėmė kurtis gyventojai. Panevėžiui vystytis turėjo reikšmės patogi geografinė padėtis.

Seniausias Upytės valsčiaus inventoriaus dokumentas, surašytas revizoriaus Jono Kradovskio (O. Maksimaitienė rašo J. Gradovskis) apie 1554-1556 metus pateikia daug žinių apie Naująjį Panevėžį. Tuo metu Senajame Panevėžyje buvo 26 sodybos, o Naujajame - 144, kuriose veikė 51 karčema ir 11 mėsinių. Jas išlaikyti padėjo pravažiuoją keleiviai, nes karčema senovėje buvo apsistojimo ir nakvynės vieta. Panevėžys buvo Aukštaitijos ir Žemaitijos bei Vidurio Lietuvos ir Rygos susisiekimu kryžkelėje (3). Miestas ėmė pralenkti savo administracinį centrą - Upytę.

Nuo 1780 metų Senasis ir Naujasis Panevėžys pradėjo jungtis. Feodalizmo laikotarpiu palyginti su kitais miestais, Panevėžys augo lėtai, kadangi neturėjo Magdeburgo teisių, be to, už kai kurias valstybės skolas buvo užstatytas įvairiems didikams.

Negalima sakyti, kad Panevėžio vystymuisi neatsirado sunkumų ir kliūčių. Jo augimą stabdė tuo metu per Lietuvą praužę įvairūs karai, gaisrai, maro epidemija, 1795 m. trečiasis Lenkijos ir Lietuvos padalijimas ir t. t. Tik 1811 metais jis tapo valstybiniu miestu, o nuo 1843 metų Upytės apskritis oficialiai buvo pavadinta Panevėžio apskritimi, suteikiant Panevėžiui miesto herbą (4). Miestas tapo savarankiškesnis, ėmė plėstis jo ribos, augo gyventojų skaičius.

Šaltiniai ir panaudota literatūra

1. Miškinis A. Panevėžio urbanistinė raida iki 1871-1872 m.

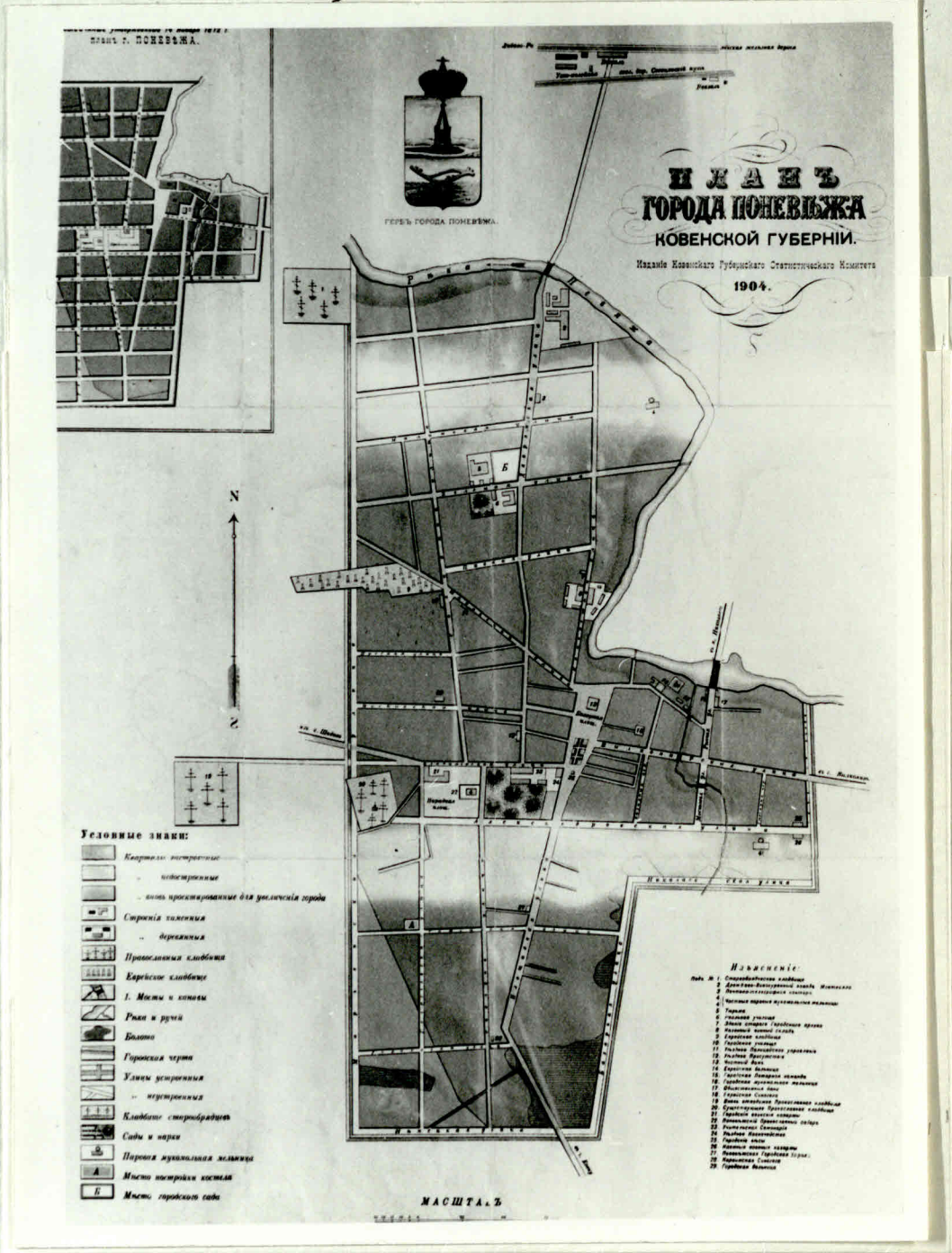
//Panevėžio istorijos fragmentai.-Panevėžys, 1993.-P.22.

2. Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Urbanistika ir rajoninis planavimas. -V., 1984. -p. 124.
3. Iš mūsų miesto istorijos // Panevėžio tiesa. -1983. -Rugs. 7.
4. Sudeika V. Panevėžio miesto istorinė ir ekonominė apžvalga (1503-1939) // Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija. -T. 12. -1972. -p. 95-111.

Gatvių tinklo raida

Dar XVI amžiaus pabaigoje Naujajame Panevėžyje atsirado pirmosios gatvės, o XVI amžiuje susiklostė pagrindinių gatvių tinklas. 1839-1840 m. nurodoma, kad mieste jau buvo 15 gatvių ir skersgatvių (1). Šioje miesto dalyje dar daug plytėjo neapstatytų gatvių. Trobesiai daugiausia stovėjo galais į gatvę. 1856 metais Panevėžio mieste buvo 476 namai, 28 gatvės, 4 aikštės. Manoma, kad tuo metu mieste gyveno apie 6000 gyventojų (2).

Sudarant 1872 metų projektinį planą, kuris apėmė tik kairiojo Nevėžio upės kranto miesto dalį, gatvių tinklas papildytas iki 29 gatvių. Kaip tik šiame plane nurodoma, kad buvusios Stetiškių gatvės pavadinimas pakeičiamas į Sodų gatvę (3). Tikslios datos, kada buvo nutiesta Sodų gatvė, nepavyko surasti. Galėjo tai būti dar XVIII amžiuje po vienuolių pijorų įsikūrimo šiame rajone. O Čikagoje išleistoje knygoje "Panevėžys" rašoma, kad 1809 metais kurdamiesi Panevėžyje karaimai, vėliau Sodų gatvės gale pasistatė savo maldos namus. (Sodų gatve ji tada dar nesivadino). Taigi Sodų gatvė yra viena seniausių gatvių ir nuo 1872 metų nepakeitusi pavadinimo iki šių dienų.

Vaikštome miesto gatvėmis, negalvodami, kada jos buvo nutiestos. Kas jomis vaikščiojo iki mūsų, kokie pastatai kažkada stovėjo, o jų vietoje jau pastatyti kiti.

Savo ištakose Sodų gatvė, kaip ir kitos miesto gatvės, buvo ne-grįsta, pakalnėje, už Sofijos (dabar Katedros) gatvės, telkšojo balos ir duobės. Pavasarį ir vėlyvą rudenį gatvė buvo sunkiai išbrendama. Tik nuo 1826 metų miesto gatvės pradėtos grįsti akmenimis. Miesto dūma reikalavo, kad valstiečiai, važiuodami į turgų, atvežtų bent po kelis akmenis gatvėms grįsti (4). Bet tai buvo menka pas-pirtis. Sodų gatvėje tuo metu ir iki XX a. pr. gyveno daugiausia ūkininkai, kurie vertėsi žemdirbyste, laikė gyvulius. Kaip pasakojo mokytojos I. Moigytė ir M. Kuzmienė, neoficialiai Sodų gatvė buvo

vadinama "Svinskaja" (Kliaulių gatvė). Ūkininkai Sodu gatve kiau-
les varydavo į Varnaičių balas. (Už Katedros, J. Švedo pedagoginės
muzikos mokyklos (dabar konservatorijos) teritorija). Tose vietose
tekėjo Varnaičio upelis). Jos žviegdavo ir voliiodavosi purve, to-
dėl ir prigijo šis pavadinimas. Gatvė ~~visuomet~~ buvo tiesi, priminė kai-
mo "ulyčią", buvo siaura. Manoma, kad Sodu gatvė galėjo būti išgrįsta
tik XX a. pr., apie 1905-1907-uosius metus. A. Astramskas straipsnyje
"Panevėžio miesto biudžetas XIX a. pab. - XX a. pr.ⁱⁱ rašo, jog 1905 m.
iš trisdešimties mieste buvusių gatvių dvidešimt keturios buvo
išgrįstos (5).

Sodu gatvės gyvenimą paįvairino ir pagyvino XVIII a. trečiajame
dešimtmetyje (1727 m.) Panevėžyje įsikūrę pijorų vienuoliai. Jiems
buvo skirtas keturių margų sklypas Naujojo Panevėžio aikštės va-
kariniame šone (dabar Nepriklausomybės aikštėje). Čia jie pastatė
medinę bažnyčią, įsteigė vienuolyną ir mokyklą. Prie mokyklos buvo
didelis daržas ir sodas, kur mokiniai galėjo praktiškai taikyti
daržininkystės ir žemdirbystės žinias (6).

Per 1790 metų gaisrą mokykla ir kiti Panevėžio pijorų vienuo-
lių pastatai sudegė. Tais pačiais metais buvo pastatyta laikina me-
dinė bažnyčia, gyvenamieji namai ir mokykla (7). Kadangi vienuolyno
sklypas buvo gana didelis, tai tik bažnyčia ir kai kurie gyvenamieji
namai atsidūrė prie būsimos Sodu gatvės, o mokykla, vienuolynas buvo
išsidėstę Klaipėdos gatvės pusėje. Gal tuo laiku nuo pijorų vienuo-
lyno teritorijos ir atsirado Sodu gatvės užuomazga.

Norisi pakeliauti Sodu gatve, kurioje dabar yra 58 numeriai.
Būtina sustoti prie pastatų, turinčių savitą istoriją ar išliekamąją
vertę. Išlikusių ir jau sunykusių, nugriautų.

Šaltiniai ir panaudota literatūra

1. Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Urbanistika ir
rajoninis planavimas. - V., 1984. - P. 144.
2. Miškinis A. Panevėžio gatvių tinklo raidos bruožai // Panevėžio
miesto transporto problemos. - V., 1980. - P. 27-28.
3. Miškinis A. Panevėžio urbanistinė raida iki 1871-1872 metų
// Panevėžio istorijos fragmentai. - Panevėžys, 1993. - P. 21-30.
4. Panevėžys. - Čikaga, 1963. - P. 102-110.
5. Astramskas A. Panevėžio miesto biudžetas XIX amžiaus pabaigoje-
XX amžiaus pradžioje // Panevėžio istorijos fragmentai. - Panevė-
žys, 1993. - P. 41-42.
6. Maksimaitienė O. Iš Panevėžio istorijos. - V., 1992. - 8-40.
7. Ten pat. P. 41.

II Mokyklos

Panevėžio miesto gyventojai-lietuviai-daugiausia vertėsi žemės ūkio darbu. Mokslui vystytis nebuvo palankių sąlygų. Dar labiau padėtis pablogėjo po Lietuvos ir Lenkijos trečiojo padalijimo, kai 1795 m. Lietuva pateko į Rusijos imperijos priklausomybę. Ilgi nelaisvės metai slėgė žmones, varžė lietuvių kalbą. Mieste vyravo lenkų, žydų, o vėliau rusų kalbos. Didžiąją gyventojų daugumą sudarė ne lietuviai.

1601 metais jau minima pirmoji parapinė mokykla Panevėžyje. Po 1863 metų sukilimo caro valdžios parėdymu parapinės mokyklos Lietuvoje buvo uždarytos. Jų vietoje buvo kuriamos valdinės mokyklos. Vėliau atsirado ir privačių mokyklų (1). Rusijos represinės institucijos niekino mokslą, lietuviškumą. 1864 metais buvo uždrausta lietuviška spauda, mokyklose įvedė dėstymą tik rusų kalba. 1872 metais Panevėžyje pijorų vienuolyno teritorijoje buvo įkurta Mokytojų seminarija, tačiau lietuviams į ją patekti buvo labai sunku.

XX a. pr. padaugėjo pradinių mokyklų. Bet lietuviškos mokyklos kūrėsi labai sunkiai. M. Grigonis išjudino lituanistinę veiklą Panevėžio mokyklose. Lietuviškų mokyklų kūrimą labai suaktyvino šv. Petro ir Povilo bažnyčios klebonas kun. J. Stakauskas (2).

Įdomu žvilgtelėti, kokios mokyklos pradėjo kurtis Sodų gatvėje, ir kokios siekė mūsų dienas. 1905 metai laikomi Mergaičių gimnazijos kūrimosi pradžia, patalpos nuomojamos. Bet nuomojamos patalpos buvo netinkamos, ir Miesto dūmos švietimo komisija 1910 metais išskyrė lėšas mokyklos sklypui pirkti. Jis buvo nupirktas 1912 m. prie Vladimiro (dabar J. Tilvyčio) ir Sojų gatvės sankryžos, bet rūmus pastatyti sutrukdė prasidėjęs karas (3).

1914 metų Panevėžio kalendoriuje, straipsnyje "Apšvietimo reikalai" p. 25 buvo rašoma: "Sodų gatvėje veikė "Saulės" lietuvių kalba pradedamoji mišri mokykla. 1913 metais mokinių joje buvo daugiau kaip 50. Mokyklai vadovavo E. Markevičiūtė. Šiai mokyklai ponas Komaras teikėsi duoti veltui erdvą butą" (4) K. Komaras buvo Raguvėlės dvaro savininkas. Tuo laiku mergaičių mokydavosi 3-4 kartus mažiau negu berniukų.

Pirmojo pasaulinio karo metu į Rusijos gilumą buvo evakuotos miesto įstaigos ir mokyklos. 1915 metų liepos 27 d. Panevėžį užėmė okupacinė vokiečių kariuomenė.

Likusi mieste inteligentija pradėjo rūpintis lietuviškų mokyklų kūrimu. Aktyviausi šiame darbe buvo kunigas J. Stakauskas, vado-

vavęs "Saulės" draugijos Panevėžio skyriui, kunigas J. Maciejauskas, mokytojai M. Grigonis ir Vl. Paulauskas, studentas K. Bizauskas, M. Geigaitė-Putramentienė ir kt. Jų iniciatyva jau 1915 metais spalio 01 d. pradėjo darbą pirmoji Lietuvoje lietuviška gimnazija (5). Tai buvo "Saulės" draugijos Berniukų ir Mergaičių gimnazija: Ramygalos gatvėje, Liepos namuose (dabartinės Gaisrinės vietoje) berniukų klasės, o mergaičių - Sodų gatvėje B. Kosinskio namuose. Direktore buvo paskirta M. Geigaitė-Putramentienė. 1918 metais šios mokyklos išsikraustė į buvusius realinės mokyklos rūmus (6).

Sunkiai kūrėsi Nepriklausoma Lietuvos valstybė. Viskam trūko lėšų, ypač švietimui ir kultūrai. Nebuvo specialių patalpų mokykloms. Jas nuomodavo pačios privačios žmonės. Būdavo metų, kad net trečdalis 7 metų amžiaus vaikų negalėdavo patekti į mokyklas, nes jose neužtekdavo vietų. 1-osios pradinės mokyklos vedėjas S. Janauskas savo mokyklos kronikoje nurodo, kad 1923 metais pastačius mokyklai naują pastatą, į ją buvo sukeltos net trys mokyklos. 2-oji pradinė mokykla buvo išsikūrusi Sodų gt. Nr. 19. Jos vedėja F. Sideravičienė savo atsiminimuose rašė: "1923 m. gruodžio mėn. pradžioje, mano valdybai pavestą Panevėžio miesto antrąją keturių kompleksų pradžios mokyklą iš Sodų gatvės Nr. 19 perkelti į dabartinę pirmosios mokyklos patalpą" (7). Teko dirbti net popietinėje pamainoje. 1924 m. 2-oji pradinė mokykla buvo prijungta prie pirmosios (8)

Miškų technikų mokykla

Pirmaisiais Nepriklausomybės metais rūpintis visuomenės švietimo reikalais, mokyklų steigimu. 1921 m. iš Rusijos sugrįžo miškininkas Mykolas Konkulevičius ir pradėjo galvoti apie miškų technikų ruošimą. Per Pirmąjį pasaulinį karą žuvo visi miškų planai ir miškų ūkio projektai. Nepriklausomai Lietuvai reikėjo specialistų Lietuvos miškams tvarkyti. 1921 m. gegužės 01 d. Panevėžyje buvo įkurta Miškų technikų mokykla. Savų patalpų neturėjo, tad jos buvo nuomojamos. Kiek vėliau ji veikė Sodų gatvėje (dabar Nr. 21) B. Kosinskio namuose.

Pradžioje mokslas tęsėsi 8 mėn. Nuo 1923 metų jau vienerių metų kursai, o nuo 1924 metų - dviejų metų Miškų technikų mokykla (9). Į mokyklą buvo priimami vyrai, baigę šešias gimnazijos klases.

Mykolas Konkulevičius - mokyklos įkūrėjas ir direktorius
-gimė 1878 metais netoli Naujamiesčio esančiame Pranionių pali-
varke.

Būsimasis miškininkas mokėsi Panevėžio, Mintaujos (dabar Jelgava) ir Vyborgo realinėse mokyklose. 1904 m. baigė Petrapilio miškų institutą ir iki 1921 metų dirbo Rusijoje, tvarkydamas imperijos miškus.

Į Lietuvą M. Konkulevičius grįžo 1921 m. iš Smolensko ir tuoj buvo paskirtas Miškų departamento inspektoriumi, vėliau skyriaus viršininku, miškotvarkos inspektoriumi, nuo 1924 metų - miškotvarkos referentu, o 1927 m. - vyr. faksatoriumi. M. Konkulevičius buvo kviečiamas profesoriauti į Dėtnavos žemės ūkio akademiją, bet atsisakė.

Apkrautas daugybe pareigų, Miškų technikų mokyklos direktorius M. Konkulevičius puikiai susidorėjo ir su mokyklos administravimu ir dėstomomis disciplinomis. Sutelkė puikų pedagogų kolektyvą. Jis nemokėjo tausoti savęs ir anksti išseko jėgos. "Spalio 10 d. 16 1/2 val. savo namuose, Sodų g. 22, mirė po dviejų savaitių ligos Mykolas Konkulevičius, sulaukęs 57 metų amžiaus". Taip nekrologe rašė "Panevėžio garsas" (1936 10 17), pranešdamas apie žymaus miškininko mirtį. Palaidotas Naujamiesčio kapinėse, jo paties įrengtoje koplytėlėje, šalia tėvų ir brolių (10).

Mokykloje dėstė ir kiti žymūs Lietuvos miškininkai ir inžinieriai: miškininkai A. Rukuiža ir A. Sakalauskas, geodezininkas inžinierius M. Chmieliasuskas. Išaugus Miškų technikų kursams į mokyklą, prisidėjo kiti dėstytojai, jų tarpe žinomas zoologas prof. J. Elisonas, lituanistas ir rašytojas J. Lindė-Dobilas. Chorui vadovavo garsus to meto muzikas ir kompozitorius Vladas Paulauskas (11)

Mokykla išleido penkias miškininkų laidas. Per savo gyvenimą - iki 1927 metų - Panevėžio miškų technikų mokykla išleido 230 miškų technikų. Tarp jų buvo ir karaimų poetas Šelumijelis LOPAITO. Baigęs buvo paliktas dirbti urėdu. Poetas žuvo pačioj jaunystėj nuo piktos miško vagies rankos.

Kai administracija suprato, kad specialistų Lietuvos miškams tvarkyti užtenka, mokykla buvo reorganizuota į Miškotvarkos braižyklą. Iki mirties braižyklai vadovavo buvęs mokyklos direktorius M. Konkulevičius. Jis netoliese Sodų gatvėje ir gyveno, šeimos neturėjo. Miškotvarkos braižyklą, iš Panevėžio į Kauno miškų departamentą išsikėlė 1936 metais spalio mėn. Apie Miškų technikų mokyklą ir braižyklą atsiminimus parašė braižykloje dirbusio taksatoriaus A. Meškausko žmona I. Meškauskienė.

Prie Miškotvar-
kos braižyklos
įėjimo iš kairės
direktorius M.Kon-
kulevičius, Vešeta
ir A.Meškauskas
apie 1930 metus.

Šiame pastate (Sodų g.Nr.21) ir vėliau veikė pradžios mokykla Nr.8, kuriai vadovavo A.Plačenytė. Aldonos gt.Nr.8 gyventojas J.Bortkevičius atsimena, kad čia buvo ir lenkų pradžios mokykla. Galėjo būti, kad tame pačiame pastate glaudėsi abi nedidelės mokyklos. 1937 metais pradžios mokykla Nr.8 persikėlė į 1-osios pradinės mokyklos patalpas, šiai išsikėlus į modernius rūmus Danutės gatvėje (12).

Panevėžyje gyveno nemaža kitų tautybių gyventojų, tarp jų ir žydų. Tad reikėjo šios tautybės vaikams mokyklų. Kūrėsi pradinės, aukštesniosios mokyklos bei gimnazijos. Veikė keletas privačių žydų mokyklų (13).

Devintoji ir dešimtoji pradinės mokyklos tarpukario metais buvo skirtos žydų tautybės vaikams. Savivaldybė jas įkūrė Sodų gt.Nr.9 suremontuotose, buvusiose rusų laikų kareivinėse. Jos abi turėjo po 10 komplektų (14).

Antrojo pasaulinio karo metais, vėliau, rusams vėl užėmus Lietuvą, gyvenimas nors ir priblėso, bet nesustojo. Palengva vėl ėmė

atgyti pramonė, telkėsi kultūros darbui miesto šviesuomenė. Intelligentija ėmė rūpintis švietimu. Atgimė buvusios ir ėmė veikti naujai kuriamos mokyklos.

Šaltiniai ir panaudota literatūra

1. Baliūnas V. Panevėžio mokyklos iki 1940 metų // Panevėžio istorijos fragmentai. - Panevėžys, 1993. - P. 69
2. Ten pat. - P. 71
3. Maksimaitienė O. Iš Panevėžio istorijos. - V., 1992. - P. 86
4. Panevėžio kalendorius, 1914. - P. 25.
5. Baliūnas V. (Žr. Nr. 1). - P. 76
6. Grigonis M. Panevėžio mokyklos prieš 40 metų // Panevėžio tiesa. - 1958. - Rugpj. 6
7. Jasnauskas S. Panevėžio I-osios pradinės mokyklos kronika. - 1920-1936. - P. 16-17
8. Ten pat. - P. 18
9. Karčiauskas S. Prieš 50 metų // Girios. - 1971. - Nr. 5. - P. 30
10. Juknevičius P. Miškininkų mokyklos steigėjas // Panevėžio savaitė. - 1992. - Kovo 7
11. Karčiauskas S. (Žr. Nr. 9.)
12. Panevėžys. - Čikaga, 1963. - P. 284
13. Baliūnas V. (Žr. Nr. 1). - P. 70
14. Panevėžys. - Čikaga, 1963. - P. 284

Muzikos mokykla

Muzikos mokyklos kūrimu buvo pradėta rūpintis 1919 metais. Tuo laikotarpiu muzikos mokyklos įkūrimo iniciatorius buvo Vladas Paulauskas. Bet ji veikė su ilgomis pertraukomis. Taip pat muzikos mokyklos steigimu ypatingai rūpinosi vysk. K. Paltarokas ir 1939 metais buvo nuspręsta ją steigti. Vyskupijos kurija pažadėjo duoti vargonų klasei didelę fisharmoniją ir patalpą, o burmistras I. Chodakauskas pasiūlė kitoms klasėms patalpas ir finansinę paramą. Tačiau bolševikų okupacija šį sumanymą sugriovė (1).

1940 metais Mykolo Karkos iniciatyva organizuojami muzikos kursai. Karo metais jie buvo kilnojami iš vienos vietos į kitą, o 1942 metais visai uždaromi. 1944 metais kompozitorius Antanas Belazaras ir muzikas Mykolas Karka vėl ėmė rūpintis mokyklos kūrimu. 1944 metų rugsėjo mėn. 1 d. ji atvėrė duris muzikai gabiam jaunimui. Patalpa buvo išskirtas Laisvės aikštėje prie miesto savivaldybės (antrame aukšte).

Mokyklos direktoriumi buvo paskirtas nenuilstantis muzikos

puoselėtojas ir propaguotojas Mykolas Karka (1892-1984).

1918 metais atvykęs į Panevėžį, dėstė muziką Berniukų gimnazijoje (dabar J. Balčikonio), Mokytojų seminarijoje, Amatų mokykloje. Buvo aktyvus "Aido" draugijos dalyvis, scenos megėjų būrelio "Šikšnosparnis" režisierius, pirmosios dainų šventės Panevėžyje 1924 metais organizatorius. 1932 metais įkūrė "Dainos" draugijos Panevėžio skyrių, o 1960 m. - liaudies operetę. Buvo jos vadovas ir dirigentas. Parašė choro dainų, harmonizavo lietuvių liaudies dainas. Daug nuopelnų galėtume priskirti Mykolui Karkai, puoselėjusiam muzikinę kultūrą Panevėžio mieste. Daug jėgų M. Karka atidavė ir jaunai Muzikos mokyklai.

1948 metais mokykla persikėlė į buvusias Lietuvaičių švietimo draugijos vienuolyno patalpas (Sodų gt. Nr. 10-12). Iki tol veikė tik fortepiono, solinio dainavimo ir orkestrinis skyriai. 1948 metais buvo atidarytas choro dirigavimo skyrius, paruošęs daugiausia specialistų. Nuo 1959 metų Muzikos mokykla pavadinama Muzikos

technikumu.

Orkestriniam skyriui ilgą laiką vadovavo mieste pagarsėjęs dėstytojas V.Klygis, kuris buvo suorganizavęs simfoninį orkestrą.

Dėstytojų kolektyvas pradžioje buvo nedidelis. Paminėtini: muzikos entuziastai K.Jovaiša, V.Svirskis, A.Karaška. Šį kolektyvą papildė jauni specialistai, baigę Valstybinę konservatoriją: J.Dieninis, A.Liberis, V.Skeivelas, V.Butkevičius, A.Končius, Vyt.Mikalauskas ir kt.

Nuo 1962 metų mokyklos direktoriumi buvo paskirtas kompozitorius Antanas Belazaras (1913-1976)

Mokykloje dėstyti pradėjo 1944 metais. Turėjo didelį autoritetą pedagogų kolektyve, dėstė teorines disciplinas: muzikos teoriją, harmoniją, liaudies kūrybą, muzikos kūrinių analizę, aranžuotę ir kt. (2).

A. Belazaras, kaip kompozitorius, daugiausia pasireiškė vokalinės muzikos srityje. Harmonizavo liaudies dainas, kūrė originalias. Sukūrė muzikinę komediją "Aukšinės marios", operą "Kupriukas muzikantas", kantatą "Mylimai žemei", choro dainas "Audėja", "Kalvė-

je", romansus "Alyvos", "Dvidešimt sū", "Obelys", "Žibuoklės" (3).

Direktoriumi mokykloje dirbo iki 1969 metų, bet muzikos disciplinas dėstė ir vėliau iki staigios mirties - 1976 metų. Dabar kompozitoriui A. Belazarui prie pastato yra pritvirtinta memorialinė lenta.

Mokykloje dirbo gabūs pedagogai, kaip A. Liberis, S. Liberienė, pokario metais kelis metus dėstė kompozitorius A. Makačinas, V. Mikalauskas. 1969 metais metams laiko buvo atvykusi kompozitorė K. Brundzaitė (4). Daug buvusių muzikos technikumų auklėtinių, vėliau baigusių Valstybinę konservatoriją, grįžo į Panevėžį ir dirbė mokykloje: L. Adamonis, A. Aleknienė, J. Aramavičienė, I. Katinienė, L. Marciuškienė, A. Petrulaitienė, O. Telyčėnienė, R. Zuožienė ir daugelis kitų. Jie išugdė daug talentingų muzikų, choro vadovų (5).

Du trečdaliai baigusių Muzikos mokyklą, toliau tęsė mokslą Vilniaus ir kitose konservatorijose. Iš to laikotarpio, kai Muzikos mokykla veikė Sodų gatvėje, išaugo garsūs muzikos meno darbuotojai, kompozitoriai, chorų, orkestrų vadovai. Tai kompozitorius Bronius Kutavičius, Vladas Švedas, choro vadovai Juozas Šidlauskas, A. Užtupas, D. Labanauskaitė, Jonas Kavaliauskas, Jonas Grubliauskas, orkestro vadovas Algirdas Radzevičius ir kt. (6).

1969 metais Muzikos mokykla perorganizuojama į pedagoginę muzikos mokyklą, ruošiusią pradinį klasių, ikimokyklinių įstaigų pedagogus ir muzikiniame skyriuje - muzikos specialistus. Direktoriumi paskiriamas A. Valančius.

1971 metais Pedagoginė muzikos mokykla (dabar Panevėžio konservatorija) iš Sodų gatvės išsikėlė į naujai pastatytus rūmus Nemuno gatvėje. Tais pačiais metais jai suteiktas Juozo Švedo vardas. Sodų gatvėje praėjo nemažas mokyklos veiklos etapas. Čia nuolat buvo jaučiama muzikinės kultūros nešėjų dvasia, čia nuo ankstyvo ryto iki vėlyvaus vakaro sklido muzikos garsai, čia šimtai jaunų žmonių siekė muzikinio išsilavinimo.

Šaltiniai ir panaudota literatūra

1. Panevėžys.-Čikaga, 1963.-P.324
2. Mikalauskienė N. Panevėžio J.Švedo pedagoginės muzikos mokyklos istorijos muziejaus įkūrimas.-V., 1984.-P.24-26
3. Tarybų Lietuvos enciklopedija.-V., T.1, 1985.-P.231
4. Pažemeckaitė E. Elfas, palikęs baltąją spalvą //Panevėžio balsas.-1992.-Vas.29
5. Mikalauskienė N. (Žr.Nr.2)
6. Mikalauskienė N. (Žr.Nr.2)

Medicinos mokykla

Pedagoginei muzikos mokyklai išsikėlus į savus rūmus, buvusios vienuolyno patalpos neliko tuščios. Į jas persikėlė A. Domaševičiaus medicinos mokykla.

1941 metais gydytojo Mykolo Marcinkevičiaus (būsimo profesoriaus) iniciatyva Panevėžyje buvo įkurti gailėstingųjų seserų kursai. Mokykla savo veiklą atnaujino 1945 m. Pradėjo mokytis apie 50 moksleivių. Tuo metu mokyklos patalpos buvo ligoninės kieme. Direktoriumi dirbo gydytojas Kazimieras Gudelis.

Po metų įkuriamą savarankiška akušerių mokykla, kuriai vadovauja daugeliui pažįstamas gydytojas ginekologas Vladas Dalinda. Mokykla buvo išsiblaškiusi po įvairias mokyklas: J. Balčikonio, 2-ojoje, 4-ojoje vidurinėse, pedagoginėje ir rusų mokyklose.

1949 metais vasario mėn. medicinos seserų ir akušerių mokyklos susjungiamos į vieną. Tais pačiais metais medicinos mokykla įsikūrė Vasario 16-osios gatvės Nr. 3 name, iš kurio išsikėlė ausų ir gerklės gydytojo J. Statkevičiaus šeima. Kai mokykla 1971 metais persikėlė į Sodų g. Nr. 10-12, pasijuto karališkai. Per tuos metus išleido į gyvenimą 29 medicinos felčerų, 26 akušerių, 43 medicinos seserų ir 20 medicinos ^{šėvių} vaikų įstaigoms laidas.

Nuo 1991 metų vėl pradėta mokykloje ruošti gailėstingąsias seseris. Mokyklos planuose numatomos dvi naujos specialybės: jaunesniosios medicinos sesers ir darželio auklėtojos padėjėjos. Paskutiniu metu mokykloje mokėsi 750 moksleivių ir joje dirbo 90 dėstytojų bei darbuotojų (1). Mokykla turėjo nemažą specialios literatūros biblioteką.

Kažkada buvę mokyklos auklėtiniai, dabar baigę aukštuosius mokslus, užėmė mieste atsakingas pareigas. Tai Panevėžio respublikinės ligoninės vyriausias gydytojas Č. Gutauskas, ligoninės vyriausioji medicinos sesuo J. Gabriūnienė, buvusios Moterų konsultacijos vedėja A. Arbataitienė, mokyklos direktoriaus pavaduotoja I. Montvilienė, dėstytojos D. Kopūstienė, L. Čyžienė ir kt. (2).

A. Domaševičiaus medicinos mokykla iš vienuolyno patalpų išsikraustė 1993-ųjų metų pavasarį, kai tikrieji šeimininkai - Lietuvių švietimo draugija - susigražino jai priklausiusią nuosavybę, Sodų gatvėje Nr. 10-12 esančius pastatus.

Šaltiniai ir panaudota literatūra

1. Kuzinkovas A. Koks bus dešimtas adresas? // Panevėžio balsas. - 1991. - Kovo 1.
2. Lukauskienė S. Pasiekimai ir rūpesčiai // Panevėžio tiesa. - 1983. Saus. 13

Kitos mokyklos

Sodų gatvėje tarybiniais metais veikė dvi automokyklos. Viena ilgus metus veikė buvusiam Katalikų veikimo centre (Sodų g. Nr.5), antroji - Gaisrininkų salėje (Sodų g.Nr.11). Pastarojoje nuo 1968 metų mokytis autovairuotojų specialybės nukreipdavo Karinis komisariatas, nes ši mokykla priklausė sukarintai SDAALR organizacijai. Daugiausia mokyklą lankė šaukiamojo amžiaus jaunuoliai, kad išeitų į sovietinę kariuomenę apmokyti vairuotojo profesijos ir kitų karinių disciplinų.

Plečiant 3-iosios vidurinės mokyklos teritoriją, SDAALR autovairuotojų mokyklos pastatas 1983 metais buvo nugriautas.

Civilinė Automokykla buvo įkurta 1947 metais viename iš Lietuvaičių švietimo draugijos vienuolyno namų. 1952 metais mokykla persikėlė į buvusio Katalikų veikimo centro patalpas. Pirmuoju direktoriumi buvo Juozas Ališauskas. Mokykla tada vadinosi šoferių Šiaulių mokyklos Panevėžio filialu. Nuo 1957 metų direktoriumi tapo V. Matulis ir mokyklai vadovavo gana ilgai. Šios mokyklos personalas, instruktoriai ruošė aukštos kvalifikacijos vairuotojus. Automokykla iš šių patalpų išsikraustė 1985 metais, o namas nugriautas 1986 metais. Taigi neliko dar gana patvaraus, neblogos išvaizdos pastato, turėjusio prieškarinio metais garbingą istoriją.

III Katalikų veikla. Bažnyčia. Katalikiškos organizacijos

Dauguma panevėžiečių išpažįsta katalikų tikėjimą. Katalikybė tampriai siejasi su lietuviškos kultūros išsaugojimu, lietuviškų mokyklų steigimu, knygnešyste. Taip jau susiklostė, kad Sodų gatvėje kūrėsi pagrindiniai katalikų centrai: šv. Trejybės bažnyčia, Panevėžio vyskupijos kurija, Lietuvaičių švietimo draugija, Katalikų veikimo centras. Iš čia sklido krikščioniška dvasia, darė didelį švietėjišką, kultūros poveikį miesto visuomenei. Miestą garsino aukštos dvasinės kultūros, intelektualios ir iškilios asmenybės, kaip vyskupas K. Paltarokas, kun. marijonas J. Tilvytis-Žalvarnis, kun. Alf. Lipniūnas, kun. A. Liepinis, Alf. Sušinskas ir kt.

Šv. Trejybės bažnyčia

Panevėžio miestui padidėjus kairiajame Nevėžio krante, atsirado reikalas čia pastatyti antrą bažnyčią. 1727-1728 metais Vilniaus kapitulos kanonikas Kristupas Bialozaras ir Bernatonių seniūnas Kristupas ir Konstancija Liubrancytė Dombskiai aikštėje prie būsimos Sodų gatvės pastatė medinę šv. Trejybės bažnyčią ir prie jos įkurdino pijorų vienuolyną ir mokyklą.

1790 m.gegužės 12 d.bažnyčia,vienuolynas,mokykla ir ūkio trobesiai sudegė (1).

Antroji šv.Trejybės bažnyčia buvo pastatyta iš akmens 1803 m. klasiško stiliaus.

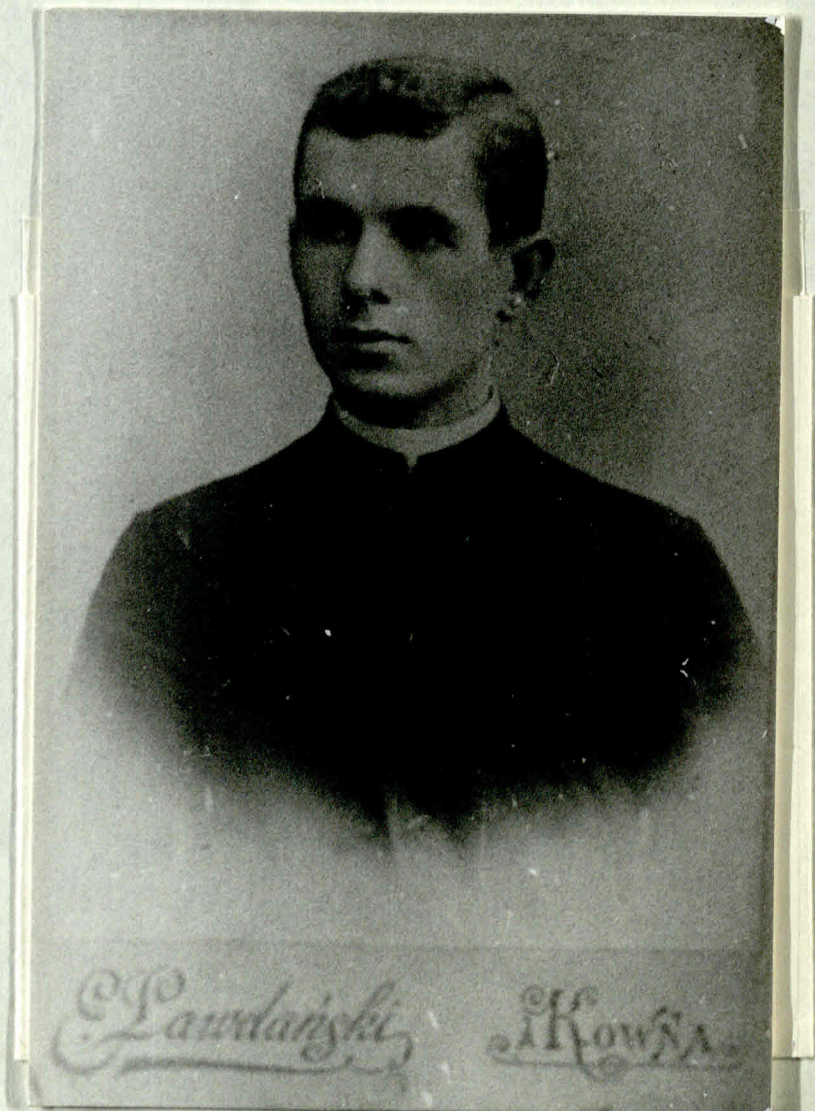
Ši bažnyčia buvo skirta tik vienuolyno ir prie vienuolyno veikiančios mokyklos reikalams.Po nepavykusio 1831 metų sukilimo 1832 m.bažnyčia,vienuolynas ir šešių klasių mokykla caro valdžios buvo uždaryti,nes joje buvo skiepijama pasaulietinė kultūra,priešinamasi nutautinimui ir rusinimui.Uždarytoji bažnyčia,tapusi ne-naudojama,palikta be priežiūros,gerokai sunyko.Buvo priimtas sprendimas bažnyčią nugriauti,bet 1847 metais ji atiteko rusams stačiatikiams ir leista įsirengti cerkvę.Ji jau buvo su penkiais bokštais, ir pastatas įgavo bizantiškojo stiliaus išvaizdą.Miesto gyventojai katalikai turėjo spiestis buvusioje pijorų kapinių koplyčioje.Tačiau 1872 metais ši koplyčia nugriauta,o jos vietoje pastatyta cerkvėlė.Tokiu būdu nuo 1872 m.iki Pirmojo pasaulinio karo pabaigos Naujasis Panevėžys liko visai be katalikų baž-

nyčios(2).

Prasidėjus pirmajam pasauliniam karui, buvęs rusų šventikas iš miesto pasišalino, palikdamas cerkvę be priežiūros. Apleistą, buvusią šv. Trejybės bažnyčią, vokiečiai pavertė belaisvių stovykla. Karui baigiantis, vokiečiai, pasitraukdami iš Panevėžio, atidavė bažnyčios raktus miesto burmistrai Aleksandriui Vitartui. Bažnyčia buvo sugražinta katalikams. Atgavę bažnyčią, katalikai ją pertvarkė, pašalino stačiatikių bizantinius priestatus, nugriovė mažasias bonias su kupolais, perdengė stogą, atnaujino vidų ir pritaikė katalikų pamaldoms. Iš Klovainių atvežė tris altorius, aštuonių balsų vargonus. 1919 m. kovo 4 d. (šv. Kazimiero dieną) bažnyčia buvo pašventinta. (3) Žmonės ją vadino šv. Kazimiero arba Įgulos bažnyčia. Ilgą laiką bažnyčioje vyko įgulos karių ir visų mokyklų pamaldos. Šiuo laikotarpiu rektoriais yra buvę kun. Klikna, kun. J. Ruškys. (4)

1927 metais vyskupas K. Paltarokas šią bažnyčią atidavė tėvams marijonams. Jos rektoriais yra buvę šie kunigai marijonai: Jurgis Tilvytis-Žalvarnis, Pranas Meškauskas, Vincas Dvaranauskas, Jonas Senkus, Stanislovas Mažeika ir Liudvikas Povilonis.

Kun. Jurgis Tilvytis (sp. Žalvarnis) (1880-1931) gimė Gaidžių kaime, Utenos raj., poeto Teofilio Tilvyčio brolis.

1903 metais baigęs Kauno kunigų seminariją, kunigavo Krinči-
ne, Pakruojuje, Paistryje, Šėtoje, Marijampolėje. Nuo 1905 metų
"Draugijoje", "Lietuvių laikraštyje", "Šaltinyje", "Viltyje" ir ki-
tuose periodiniuose leidiniuose spausdino eilėraščius, straipsnius,
pamokslus, giesmes. Išleido eilėraščių rinkinius "Dienelei brėkš-
tant" (1909), "Daujėnai" (1910), "Paistriečiai" (1910), "Palaimintas
triūsas", "Rūtų saujelė" (1912). Parašė libretą "Per skausmą į lai-
mę" (1912), parengė ir išleido giesmių ^{su gaidomis rinkinį} "Giesmynas" (1930), kur pateikė
kė 321 giesmę, iš jų 94 pats sukūrė. Parašė ateitininkų, pavasarini-
ninkų, blaivininkų ir kitus himnus (5). J. Tilvytis, pradėjęs kur-
ti seminarijos metais, tęsė kūrybinį darbą iki mirties. Jo kūrybos
tematika buvo artima jį supančiai aplinkai ir jos žmonėms. Poe-
tas gyveno pagal dėsni: "Esu pakrikštytas ne vandeniui, o meile..."
(6).

Tėvas J. Tilvytis labai daug nuveikė švietimo ir labdarybės
srityje. Skyrė lėšų mokyklų statybai, organizavo kursus suaugu-
siems, pastatydino Marijampolės gimnazijos rūmus, įsteigė per de-
šimt labdaros draugijų (7). Jam rūpėjo skriaudžiamas žmogus, jo
dvasinis gyvenimas.

1927 m. J. Tilvytis atvyko į Panevėžį. Iki mirties dirbo mari-
jonų vyriausiuoju. 1927-1929 m. buvo Panevėžio vyskupijos Katalikų
veikimo centro vadovas, 1927-1931 m. - socialinių ir labdaros reika-
lų sekretorius. Jo gyvenimo Panevėžyje metais ypač buvo išvystyta
labdaros veikla. Įsteigė mieste ir kitur devynias prieglaudas,
kitiems organizavo nemokamus pietus (8).

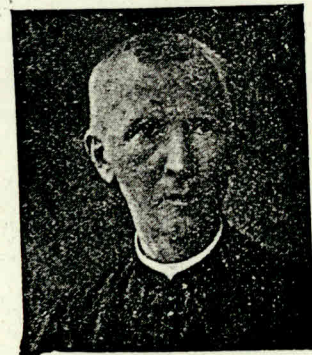
Marijono, šv. Trejybės bažnyčios rektoriaus J. Tilvyčio veikla
buvo įvertinta tik po jo mirties. Mirė vienuolis staiga, sakydamas
atsisveikinimo pamokslą kapinėse, turėdamas 51 metus. Poetui, visuo-
menės veikėjui, humanistui buvo pastatytas jo mirimo vietoje
(Ramygalos kapinėse) paminklas. Bažnyčioje, priešais sakyklą, prie
pilioriaus prikaltas bronzinis a. a. kun. Jurgio Tilvyčio - pirmojo
marijono šios bažnyčios rektoriaus - bareljefas. Jo vardu buvo įren-
gta vargšų figoninė, Molainių gatvę miesto savivaldybė pavadino
Jurgio Tilvyčio vardu. Trumpai švystelėjo kun. J. Tilvyčio darbai
Panevėžio padangėje, bet atminimas neišdilo iki šių dienų.

Antrasis šv. Trejybės bažnyčios rektorius buvo marijonas Pran-
ciškus Meškauskas (1869-1947). Mokėsi Žemaičių kunigų seminarijoje
Kaune, 1892 m. išventintas kunigu. Aštuonerius metus klebonavo Ma-
žeikiuose. Nuo 1913 m. iki 1925 m. gyveno JAV. 1917 m. įstojo į mari-
jonų vienuoliją. 1927 m. Vilni (Latvijoje) padėjo įsikurti latvių
marijonams, vadovavo naujokynui ir talkino parapijos darbe. 1931-

-1933 m.-Panevėžio marijonų vyresnysis, šv. Trejybės bažnyčios rektorius. O nuo 1934 metų iki mirties dirbo Žemaičių Kalvarijoje (9).

Jonas Senkus (1869-1946) - kunigas marijonas. Įšventintas kunigu 1894 metais. Aukštuosius mokslus baigė Vakarų Europoje, įsi-
gydamas teologijos daktaro laipsnį - 1915 m. Petrapilyje, veikdamas
sielovadoje, suorganizavo tarnaičių vienuolių lietuvių šv.
Zitos draugiją. J. Senkus buvo šios draugijos dvasinis vadovas. Nuo
1910 metų buvo Lietuvių mokslo draugijos narys. Sugrįžęs į Lie-
tuvą, 1918-1925 m. klebonavo Plungėje, 1925-1930 m. Žeimėje. 1930 m.
įstojo į marijonų vienuoliją. 1934 m. padarė amžinuosius įžadus.
Marijonų vyresniuoju Ukmergėje buvo 1931-1934 metais, Panevėžyje
-vyresniuoju ir šv. Trejybės bažnyčios rektoriumi - 1934-1936 m.
Daktaras Jonas Senkus išdekoravo bažnyčios vidų, įvedė apšildymą
(10) Žinoma, per tokį trumpą Panevėžyje gyvenimo laiką negalėjo
išvystyti ryškesnės veiklos.

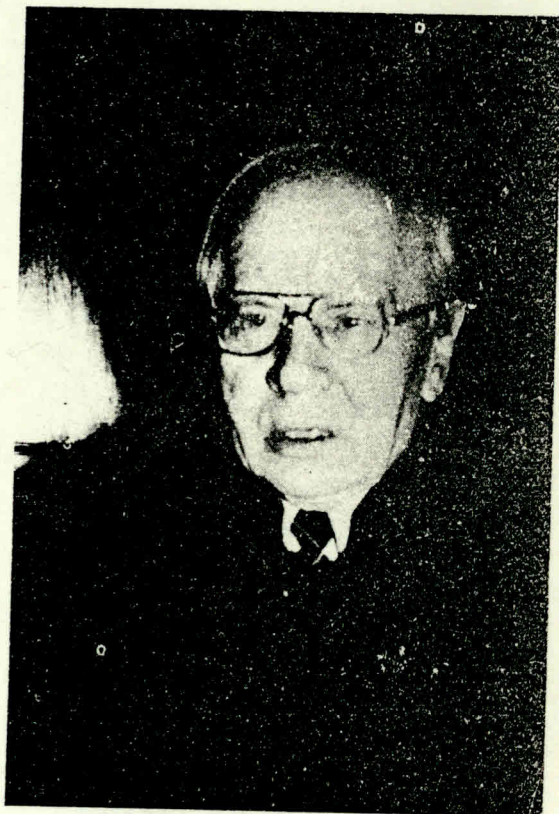
Vincentas Dvaranauskas (1871-1955) vidurinio mokslo siekė
Suvalkų ir Lomžos progimnazijose.

Kun. V. Dvaranauskas M.I.C.
Marijampolės kleb. ir
tretininkų Direktorius

Seinų kunigų seminariją baigė 1895 m. Mokslo žinias gilino
Peterburgo dvasinėje akademijoje ir ją baigė teologijos magis-
tro laipsniu. 1911 m. tapo vienuoliu marijonu ir tuo metu buvo
Seinų kunigų seminarijos vice- rektoriumi. 1917-1925 m. buvo Mari-
jampolės parapijos klebonas, 1925-1927 m. atliko įvairias parei-
gas JAV marijonų vienuolynuose. 1927 m. grįžo į Lietuvą ir iki
1933 metų klebonavo Žemaičių Kalvarijoje, o 1933-1937 m. - Marijam-
polėje. Panevėžyje gyveno ir kunigavo trumpai. Nuo 1937 metų buvo
antrojo marijonų vienuolyno vyresniuoju ir Panevėžio šv. Trejybės
bažnyčios rektoriumi. 1938 metais jau buvo perkeltas į Ukmergę
toms pačioms pareigoms. Vėliau iki mirties gyveno Marijampolėje
(11).

Stanislovas Mažeika (g. 1905) - marijonas, gimęs Vilkaviškio
rajone. Mokėsi Marijampolės gimnazijoje. 1933 m. baigė Teologijos
fakultetą Vytauto Didžiojo Universitete.

Kun. Stanislovas Mažeika

1935-1937 m. studijavo Romoje. Yra dirbęs Kaune, Marijampolėje, Ukmergėje vienuolynų vyresniuoju. Panevėžyje šv. Trejybės rektoriu mi paskirtas 1938 metais ir kunigavo joje dešimtį metų. S. Mažeiką pažinoję žmonės prisimena gana griežtą, principingą rektorių. Garsėjo mieste kaip geras pamokslininkas, visuomenininkas. Labai rūpinosi bažnyčios reikalais. Jo rektoriavimo metais bažnyčioje buvo įvesta pavyzdinga tvarka, visi žinojo savo vietą ir pareigas, nepakentė išsišokėlių, paskalų nešiotojų.

Iš Panevėžio dirbti pastoralinio darbo išvyko į Vilnių. Buvo Vilniaus šv. Petro ir Povilo bažnyčios klebonas, kurijos kancleris.

Galbūt nedaugelis žino, kad be Lietuvos atstovybės Maskvoje yra dar viena lietuvių priebėga - šv. Liudviko bažnyčia nedidėje Marchlevskio gatvėje, pačiame Maskvos centre. Patys maskviečiai katalikai klebonu į šią bažnyčią pasikvietė Stanislovą Mažeiką. Į Maskvą tėvas Stanislovas išvyko 1967 metais ir ten kunigavo dvidešimt penkeris metus. Dvidešimt metų net nepavykdavo į Lietuvą atostogauti, nes nebuvo kam kun. S. Mažeikos pakeisti. Tik sulaukęs solidaus amžiaus, susilpnėjęs sveikatai, sugrįžo į Lietuvą. (12)

Paskutinis šv. Trejybės rektorius, prieš ją uždarant, buvo Liudvikas Povilonis (1910-1990). Būsimas arkivyskupas gimė 1910 m. Šilagalių kaime, Šimonių parapijoje, Kupiškio rajone.

Aštuoniolikmetis jaunuolis atvyko į Marijampolę, kur įstojo į tėvų marijonų vienuoliją. Pirmuosius vienuolio išadus padarė 1929 m. amžinuosius - 1932 m. Mokėsi Marijampolės mokytojų seminarijoje, Vėliau Kauno kunigų seminarijoje ir Vytauto Didžiojo universitete, studijavo teologiją, bažnytinę teisę ir matematiką. Studijas baigė 1934 m. bažnytinės teisės licenciato laipsniu, gaudamas ir matematikos diplomą. Kunigu iššventintas 1934 metais.

Kun. Liudvikas grįžo į Marijampolę. Čia buvo marijonų gimnazijoje kapelionu, drauge administravo marijonų leidžiamą spaudą. Nuo 1931 iki 1940 metų redagavo vaikų laikraštį "Šaltinėlių".

Atgavus Vilniaus kraštą, kun. Liudvikas Povilonis darbavosi Vilniuje, kaip matematikos mokytojas ir direktorius. 1945 m. vienuolis marijonas perkeliamas į Panevėžį šv. Trejybės bažnyčios rektoriumi. Kai valdžia marijonus 1948-1949 m. išsklaidė, jis pateko į Žemaitiją, į nuošalią Rukų parapiją. 1954 m. pasiunčiamas į Klaipėdą su užduotimi - pastatydinti uostamiestyje bažnyčią švč. Marijos, Taikos karalienės garbei. 1957 m. gavęs visus reikalingus leidimus, per trejus metus

pastatė didžiulę bažnyčią. Tačiau kunigas klebonas Liudvikas Povilonis, kunigas vikaras Bronislovas Burneikis ir jų bendradarbiai buvo apkaltinti nebūtais nusikaltimais ir nubausti, o bažnyčia paverčiama valstybinės filharmonijos filialu. Klebonas buvo nuteistas 8 metams, bet po ketverių metų, susilpnėjęs sveikatai, amnestuotas. Grįžęs iš lagerio, 1966-1969 metais dirbo Vilniaus švč. Mergelės Marijos Nekaltojo prasidejimo bažnyčioje.

1969 m. Liudvikas paskiriamas Telšių vyskupo Petro Maželio padėjėju ir gruodžio 21 d. konsekruojamas vyskupu. 1973 m. paskirtas Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos apaštalavimo administratoriaus vyskupo Juozapo Matulaičio-Labuko pagalbininku su paveldėjimo teise. 1979 m. vyskupui Matulaičiui mirus, vyskupas Liudvikas Povilonis perėmė abiejų vyskupijų administravimą ir Lietuvos vyskupų konferencijos pirmininko pareigas.

1984 m. jam Apaštalų Šostas suteikė arkivyskupo titulą. 1988 m. arkivyskupas Liudvikas Povilonis iš einamų pareigų paprašė atleisti. 1990 metų rugpjūčio 09 d. Viešpaties siųstas mirties angelas jį pakvietė į dangaus Tėvo namus (13).

Panevėžiečiai net nenujautė, kad tylaus, ramaus, geros širdies bažnytėlės rektoriaus laukia tokios aukštos pareigos ir tokie garbingi titulai.

Kiekvienas, buvęs šv. Trejybės bažnyčios rektorius stengėsi praturtinti, išpuošti bažnyčią. Tik gaila, kad dažnas Panevėžyje labai trumpai teužsibūdavo.

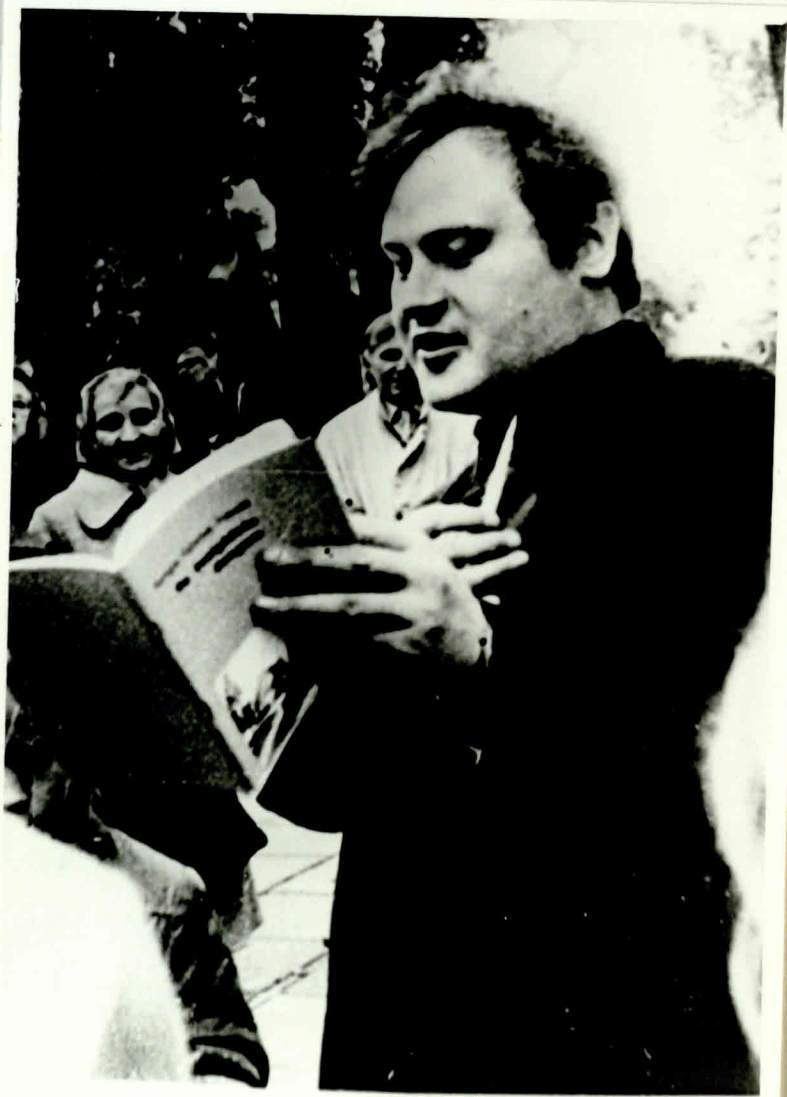
Nepriklausomybės metais šv. Trejybės (miestiečių vadinama mokiinių arba vidurine) bažnytėlė buvo labai mėgiama ir gausiai lankoma. Gegužinėse ar Spalio mėnesio pamaldose šv. Trejybės bažnyčia buvo pilna jaunimo. Joje giedodavo suaugusiųjų ir mokinių chorai. Čia visada darbavosi geri, garsūs kunigai pamokslininkai, kaip Pranas Račiūnas, kurį mokytoja E. Gabulaitė pavadino „Fakelu tamsiai nakčiai uždegti“, A. Budrikis, rektoriai S. Mažeika, teologijos daktaras L. Povilonis ir kt.

Vargonininkavo šv. Trejybės bažnyčioje taip pat žymūs Lietuvos muzikai: kompozitorius A. Belazaras, A. Makačinas, būsimasis operos ir baleto teatro solistas J. Urvelis. Prieš karą yra varginininkavęs A. Petrauskas.

Po karo, uždraudus mokyklose tikybės pamokas, po pamaldų mokiniams buvo ruošiami susirinkimai, skaitomos religijos, katalikiškosios moralės, dorovės klausimais paskaitos. Tų susirinkimų ir mokinių, jaunimo subūrimo organizatoriais buvo Pr. Račiūnas ir Vaclovas Kartočius.

1949 metais šv. Trejybės bažnyčia buvo uždaryta. Kuri laiką į nebeveikiančią bažnyčią vakarais rinkdavosi buvęs mokinių choras ir giedodavo įvairias giesmes, žmonės meldavosi. Tačiau greit į ją nieko nebeleido ir bažnyčią pavertė sandėliu. Išdraskė vidų, kažkur išvežė vargonus, o 1964 metais, vidų suremontavus, altoriaus vietoje įrengus sceną, bažnyčią pavertė koncertų ir šokių sale. Apie 1967-uosius metus, susprogus katilinėje vamzdžiams, koncertų salė ilgiems metams užsidarė remontui. Įvedus iš miesto centro apšildymą, vandentiekį, vidų pritaikius ekspozicijoms, 1971 metais šv. Trejybės bažnyčia tapo Parodų rūmais. Gal reikia dėkoti Dievui, kad ji pavirto meno šventove ir tokiu būdu išvengė sunykimo. Parodų rūmai veikė iki 1988 metų.

Prasidėjus krašto atgimimui, 1988-ųjų metų vasarą į miesto Vykdomojo komiteto pirmininką J. Bečelį kreipėsi Panevėžio vyskupijos kurija ir miesto kunigai, prašydami bažnyčią grąžinti tikintiesiems. Po metų bažnyčia atiteko tikriesiems savininkams. Prasidėjo alinantis restauravimo ir pertvarkymo darbas. Klebonu buvo paskirtas patyręs organizatorius, paskutiniu metu kunigavęs šv. Petro ir Povilo bažnyčioje kun. Robertas Pukenis.

Gimęs 1955 metais Anykščiuose. Mokėsi J. Biliūno vidurinėje mokykloje. Ją baigęs, tais pačiais 1973 metais įstojo į Kauno kunigų seminariją. Studijų metais buvo pats jauniausias seminarijoje klierikas, o ją baigęs 1979 metais - pats jauniausias kunigas Lietuvoje. Po metų apsigynė disertaciją licenciatu laipsniui tema "Katalikiška asketinė literatūra lietuvių kalba iki 1905 metų". Šis darbas 1993 metais išleistas atskira knyga. Pirmus metus po kunigų seminarijos baigimo kunigavo Krekenavoje, po to perkeltas į Panevėžio šv. Petro ir Povilo bažnyčią. Jau tais ideologizavimo metais miesto visuomenė atkreipė dėmesį, kad šv. Petro ir Povilo bažnyčioje dirba nepaprastai drąsus, patriotiškai nusiteikęs, principingas kunigas. Prasidėjus krašto atgimimui, kun. Robertas buvo vienas pirmųjų šauklių Panevėžyje, kviečiąs žmones atsitiesti, pabusti kovai už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Griežtai, aštriai kritikavo buvusią santvarką, įtikinančiai skelbė krikščionišką, katalikišką žodį.

1989 metais tapęs šv. Trejybės bažnyčios klebonu, pasinėrė į jos atstatymo ir pertvarkymo darbus. Prie bažnyčios, neardant jos stiliaus, iš akmenų buvo sumurytas prieangis, rūsiuose įrengtos trys katakombinės salės. Dvi paskirtos šarvojimui, o viena - parodoms. Nuskaidrejo balta spalva bažnyčios vidus, suspindo gelsvu vašku grindų parketas, tapo jaukus, kuklus ir šviesus bažnyčios interjeras. Virš bažnyčios bokšto ir stogo iškilo ažūriniai kalvio, metalo meistro tautodailininko Vytauto Kryževičiaus nukalti kryžiai. 1990 metais per šv. Trejybės atleidus bažnyčia buvo pašventinta, o vyskupas Juozas Preikšas laikė po tiek tylos metų pirmąsias mišias.

Klebono R. Pukenio rūpesčiu bažnyčios langai, stiklinis stogas virš didžiojo altoriaus ir šoniniai altoriai pasipuošė Broniaus Bražo ir Eglės Valiūtės vitražais. Centriniam altoriuje iškilo didinga laiminančio Kristaus vario skulptūra. Šią skulptūrą buvo sutikęs sukurti velionis Rimantas Daugintis. Bet jo idėjos liko eskizuose. Dabar esančios skulptūros autorius - vilnietis Kęstutis Sadauskas. Atlie tas kūrinys - tarsi paminklas 1990 m. susideginusiam už Tėvynės laisvę skulptoriui Rimantui Dauginčiui. 1993 metais suskambo nauji elektroniniai vargonai.

Šventorius pasipuošė Juozo Lebednyko skulptūra "Pieta". Pietinėje šventoriaus pusėje išsirikiavo trys Vytauto ir Algirdo Vytėnų heraldikos motyvais sukurtos stilizuotos medinės skulptūros. (14)

Tačiau kun. R. Pukenio šv. Trejybės bažnyčios remontas - tai ne pirmasis, daug jėgų reikalavęs objektas. Jo iniciatyva atnaujintos Uliūnų, Barklainių bažnyčios ir Marijonų koplyčia Panevėžyje.

Pastabi klebono R. Pukenio akis, stipri grožio pajauta talkino jo sumanymams, planams ir darbams. Šalia nesibaigiančių remonto ir bažnyčios puošybos darbų, kunigas ^{buvo} aistringas įvairių renginių organizatorius, reiklus sau atliekant tiesiogines kunigo pareigas, surasdamas minutę kitą kūrybai, publicistiniam straipsniui. 1992 metais Panevėžio rajono "Tėvynės" leidybinė grupė išleido kun. R. Pukenio eilėraščių rinkinį "Po žvaigždėtu dangum", o 1993 m. įvairių apmastytų, etiudų knygą "Metų spalvos".

1992 metais šv. Trejybės bažnyčios klebonui Robertui Pukeniui išvykus į Romą studijuoti bažnytinės ir civilinės teisės popiežiškajame Laterano universitete, naujuoju bažnyčios klebonu buvo paskirtas marijonas kun. Petras Kavaliauskas. Beveik tuo pačiu laiku su Panevėžio šv. Trejybės bažnyčia atsisveikino ir į Alantos parapiją išvyko kunigas Algimantas Petkūnas. Šiuo metu šv. Trejybės bažnyčioje darbuojasi minėtas klebonas kun. Petras Kavaliauskas, kunigai R. Lašinis ir G. Jonikas, kuris daugiausia globoja jaunimą, yra nuoširdus jaunųjų katalikų bičiulis, geras pamokslininkas. Patraukia tikinčiuosius ir ypač jaunimą sodrus, išlavintas ir stiprus balsas.

Bet šiuo metu bažnyčios populiarumas priblėsęs, nedaug susirenka į pamaldas jaunimo, nėra to betarpiškumo. Praėjo ta dainuojančios revoliucijos hanga, visuomenę užslinko kažkos apsnūdimas, abejingumas viskam. Teisingai buvęs šv. Trejybės bažnyčios klebonas kun. Robertas Pukenis yra išsireiškęs, kad daug lengviau suremontuoti, atnaujinti bažnyčią, bet pastatyti Katedrą žmogaus viduje, prikelti dvasiniam atgimimui - ne vienerių metų darbas.

Šaltiniai ir panaudota literatūra

1. Paltarokas K. Panevėžio bažnyčios. - Panevėžys, 1936. - P. 11, 14
2. Panevėžys. - Čikaga, 1963. - P. 132
3. Paltarokas K. (Žr. Nr. 1). - P. 27
4. Ten pat. - P. 27
5. Tarybų Lietuvos enciklopedija. - V., 1988. - T. 4. - P. 318
6. Panevėžio tiesa. - 1990. - Bal. 21
7. Lietuvių enciklopedija. - Boston, 1963. - T. 36. - P. 187
8. Kumpienė J. Pagėrbtas J. Tilvyčio atsiminimas // Tėvynė. - 1990. - Bir. 23
9. Lietuvių enciklopedija. - Boston, 1959. - T. 18. - P. 276-277
10. Lietuvių enciklopedija. - Boston, 1962. - T. 27. - P. 266
11. Lietuvių enciklopedija. - Boston, 1956. - T. 5. - P. 275
12. Mažeika Stanislovas. Katalikybė stačiatiniū metropolijoje: / Pokalbis su šv. Liudviko bažnyčios Maskvoje klebonu S. Mažeika / Užrašė / Antanas Švenčionis // Katalikų pasaulis. - 1990. - Nr. 11. - P. 17
13. Katalikų kalendorius. Žinynas, 1991. - V., 1991. - P. 139-141

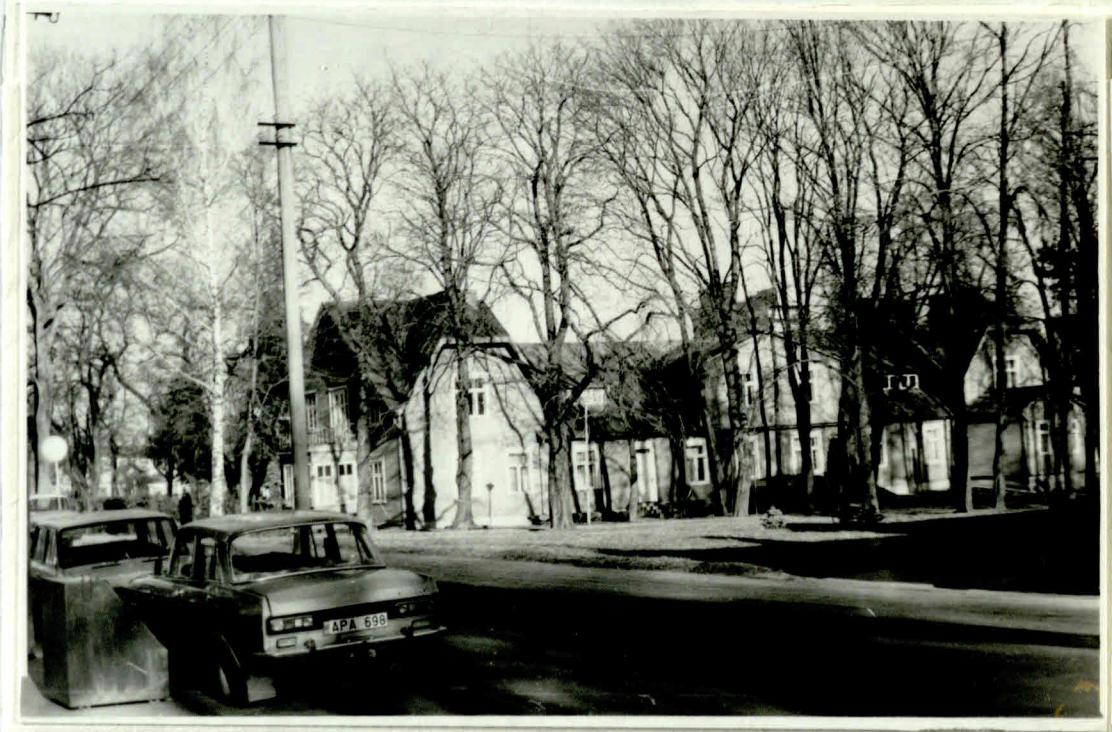
14. Pukenis R. Po žvaigždėtu dangum.-Panevėžys,1992.-P.33.iliustr.

Panevėžio vyskupija

1926 metų balandžio mėnesio ketvirtoji diena yra žymi data Panevėžio istorijoje. Tą dieną įkurta Panevėžio vyskupija. Panevėžys įrašytas į visų pasaulio vyskupijų sąrašą.

1926 m. balandžio 05 d. popiežius Pijus XI pirmuoju Panevėžio vyskupu paskyrė kan. Kazimierą Paltaroką, ilgametį Žemaičių kunigų seminarijos Kaune profesorių. 1926 m. gegužės 02 dieną K. Palterokas Kauno bazilikoje buvo konsekruotas į vyskupus, o tų pačių metų gegužės mėn. 30 d. atliko iškilmingą ingresą šv. Stanislovo Kopyčioje, Panevėžyje. (1)

Įkūrus 1926 metais Panevėžio vyskupiją ir atvykus vyskupui, dar neturėta tinkamų patalpų savajam Ganytojui, nei vyskupijos kurijai. Vyskupas laikinai apsigyveno statomos Katedros klebonijoje.

Tais pačiais metais Sodų gt. Nr. 1 iš stačiatikių šventiko buvo nupirkti nemaži, nebenuji mediniai namai su dideliu sodu. (Sodas jungėsi su Mokytojų seminarijos kiemu.) Namai paskubomis buvo suremontuoti ir pritaikyti gyventi vyskupui, jo sekretoriui ir kancleriui bei patalpos koplyčiai, kanceliarijoms ir vyskupijos tribunolui. Dar vienas didelis kambarys buvo paskirtas vyskupijos bibliotekai.

Vyskupo butas, jo koplyčia, raštinė ir vyskupijos biblioteka buvo pirmame aukšte, o vyskupo sekretoriui ir kancleriui patalpos buvo įrengtos antrajame namo aukšte. Taip pat antrajame aukšte buvo keturi kambariai vyskupo svečiams. Namai nebuvo moderniški, bėt pakenčiami gyventi.

Nemažą sodą, kuris supo vyskupo namus, gražiai sutvarkė miškininkas, Miškų technikų mokyklos direktorius M. Konkulevičius. Aplink namus pasodino daug vaisinių, dekoratyvinių medžių, nutiesė alėjas pasivaikščiojimui. Vyskupo sodas buvo laikomas vienu didžiausiu ir gražiausiai sutvarkytu privačių sodų visame Panevėžio mieste. Sodas buvo aptvertas aukšta medine tvora. Vyskupo koplyčia tarnavo tik jo ekselencijos reikalams. Joje Vyskupas laikydavo šv. Mišias, atlikdavo savaitinę išpažintį. Keletą kartų čia buvo teikiami ir kiti sakramentai. Čia 1927 m. per Kalėdas vysk. K. Paltarokas sutuokė prof. Stasį Šalkauskį su savo artima giminaitė Julija Paltarokaite. (2) Rašytojas Juozas Paukštelis su vyskupu buvo giminės iš motinos pusės. Juozą Paukštelį su būsima žmona Brone Valavičiūte tai pat koplyčioje vyskupas K. Paltarokas sutuokė 1929 m. rugpjūčio 07 d. (3)

Panevėžio vyskupija, įsikūrusi Sodų gatvėje, pradėjo savo veiklą. Vyskupijos kapitulai kanoniškai įsteigti leidimas buvo gautas 1927 m. lapkričio 11 d. Leista ją sudaryti iš keturių prelatų, keturių kanauninkų. Pirmieji prelatai buvo paskirti šie: J. Grabys, P. Strakšas, J. Gražys ir I. Labanauskas. Pirmieji kanauninkai - J. Maciejauskas, P. Strielčiūnas, M. Karosas ir P. Šidlauskas. Generalvikarai buvo J. Grabys, J. Gražys, J. Jucis, M. Karosas, vyskupo kancleriai - kan. P. Šidlauskas, V. Butvila, J. Gasiūnas, J. Juodelis (4) ir kt.

Vyskupas Kazimieras Paltarokas buvo pirmasis Panevėžio vyskupijos vyskupas. Katedros ir kitų vyskupijos bažnyčių statytojas, didysis šviesuolis, filosofas, nuoširdus jaunimo globėjas, dosnus vargšų šelpėjas ir tikinčiųjų vadovas. Dar daug gražių epitetų galėtų priglusti prie jo iškilaus vardu.

Gimęs 1875 m. netoli Pakruojo, Galionių kaime, lankė Joniškėlio pradinę mokyklą, vėliau išvyko tęsti mokslų į Mintaujios gimnaziją ir Petrapilio dvasinę akademiją. 1902 m. Petrapilyje buvo išventintas kunigu ir tais pačiais metais paskirtas į Liepoją vikaru ir mokyklų kapelionu. Čia būsimasis vyskupas platino draudžiamą lietuvišką spaudą, organizavo lietuviškus vakarus. 1906 m. pablogėjus sveikatai, persikėlė į Surviliškį, o 1911 metais jau paskirtas į Kauno kunigų seminariją dėstyti lotynų kalbos, teologijos ir filosofijos dalykų. Labai prieinamai, populiariai aiškino dėstomąjį dalyką, atsisakė griežtų scholastinių reikalavimų. Tačiau dėstyme nesumenkino mokslinio svorio. 1914 metais tapo šios seminarijos rektoriaus J. Mačiulio - Maironio pavaduotoju - vicerektoriumi. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, kartu su klierikais persikėlė į Vašuokėnų dvarą, o iš ten į Smolenską. 1917 metais vėl grįžo į buvusias pareigas Kaune. 1918 metais K. Paltarokas pakeliamas Žemaičių kapitulos kanauninku. 1922 m.

išrenkamas Lietuvos universiteto profesoriumi ir katedros vedėju, o nuo 1926 m. - jau vyskupas ir ilgus gyvenimo, ir veiklos metus paskyrė Panevėžiui. (5)

Kuriant naują vyskupiją, išryškėjo puikaus ir sumanaus organizatoriaus, principingo, veržlaus dvasinio vadovo savybės. Ir kituose žmonešė vysk. K. Paltarokas labai vertino ir brangino originalią mintį, kūrybinę iniciatyvą, greitą orientaciją, drąsų užmojų, principingumą. (6) Panevėžyje pastatydino puikią Kristui Karaliui dedikuotą katedrą, kuri buvo pašventinta Jono Mačiulio-Maironio. Rūpinosi visos vyskupijos bažnyčiomis, jų remontu ir atnaujinimu, įkūrė keturis bažnytkaimius, didino kunigų skaičių. Užbaigus Katedros statybą, vysk. K. Paltarokas užsibrėžė Panevėžyje įkurti kunigų seminariją. Nesutarus su miesto valdžia dėl patalpų, savo lėšomis ėmė rūpintis seminarijos statyba. Prasidėjęs karas ir rusų okupacija darbus sustabdė. Tarybiniais metais baigti statyti rūmai atiteko Hidromelioracijos technikumui.

Gyvas vyskupo K. Paltaroko paminklas yra jo ganytojiški laiškai, kurių kasmet išleisdavo po kelėtą. Jo darbuose atsispindėjo reto

žmogaus erudicija, gilus žmonių ir gyvenimo pažinimas ir supratimas. Vyskupas K. Paltarokas parašė ir išleido nemaža teologijos ir sociologijos knygų. Rašė blaivybės, pedagogikos, labdarybės, jaunimo auklėjimo klausimais: "Sakyklai vadovas", (1911) "Socialinis klausimas" (1913), "Tikybės mokslas" (1916), "Šventoji senojo ir Naujojo įstatymo istorija", "Priešmokyklinis vaikų auklėjimas" (1934), "Seksualinis jaunuomenės švietimas" (1928) ir kt. Trūko mokyklos tikybės vadovėlių ir jų autoriumi tapo vyskupas K. Paltarokas (7) Dažnai vyskupą vadindavo Didžiuoju Pedagogu, nes jo vadovėliai ir parašytos knygos buvo patikrintos gyvenimu, puikiai jaučiama, kokiam skaitytojui šios knygos skiriamos.

Dvidešimt trejus metus vyskupas K. Paltarokas valdė Panevėžio vyskupiją. Jam priklausė dešimt dekanatų: Anykščių, Biržų, Kupiškio, Panevėžio, Pasvalio, Raguvos, Rokiškio, Šeduvos, Utenos ir Zarasų. Vyskupas K. Paltarokas puikiai tvarkėsi savo valdose, nuolat lankydavosi įvairiose vyskupijos vietovėse, mėgdavo susitikti su visuomene, paprastais žmonėmis, buvo paprastas, demokratiškas, o kartu labai inteligentiškas.

Vyskupo pastangomis vyskupijos kurijoje buvo įkurta nemaža biblioteka. Jis ragino kunigus, kad testamentu savo asmeninės bibliotekėles užrašytų vyskupijos kurijos bibliotekai. 1935 metais bibliotekai tvarkyti paskyrė savo asmeninį sekretorių kun. Joną Gasiūną. Tuo metu knygų jau buvo apie 5000 egz. Okupacijos ir karo metais bibliotekos likimas nežinomas, nors joje buvo nemažai retų ir brangių knygų (8)

1940 metais Tarybų Sąjungai okupavus Lietuvą, vyskupo K. Paltaroko namai ir sodas buvo nacionalizuoti ir juose apgyvendinta 10 rusų karininkų šeimų. Vyskupas nebuvo išvarytas, bet gyveno nuomininko teisėmis. 1948 metais vyskupas ir vyskupijos kurija turėjo persikelti į nedidelius namus Sodų gt. Nr. 22. 1949 metų rugpjūčio 10 dieną, reikalaujant to meto valdžiai, vyskupui K. Paltarokui teko išvažiuoti iš Panevėžio. Šalia Panevėžio vyskupijos jam dar buvo priskirta ir Vilniaus vyskupija. Ne savo noru vyskupas K. Paltarokas paliko Panevėžį ir persikėlė į Vilnių. Turėjęs tokį didelį autoritetą, vyskupas buvo laikomas Panevėžio Tėvu. 1945-1955 metais jis buvo likęs vienintelis vyskupas Lietuvoje. Gyvendamas Vilniuje, K. Paltarokas valdė ir Vilniaus arkivyskupiją kapitulinio vikaro teisėmis. Būdamas draugiškas, paslaugus, tolerantiškas, gailėstingas ir giliamintis traukė prie savęs įvairių tautybių ir išsilavinimo žmones. (9)

Amžius ir įtemptas darbas išsekino vyskupo jėgas. Mirė vysk. K. Paltarokas 1958 metų sausio 03 dieną Vilniuje. Kadangi daugeliui

dvasininkų ir pasauliečių teko patirti velionies rūpestį ir meilę, laidotuvsė dalyvavo nepaprastai daug žmonių. Galutinai į Panevėžį pirmasis Panevėžio vyskupojos dvasios Ganytojas sugrižo 1958 metų sausio 07 dieną. Amžinam poilsiui jį priglaudė po jo paties statytos katedros sklaitais-katedros kripta. (10)

Vyskupas K. Paltarokas Lietuvos Kultūros istorijoje savo ganytojiška ir švietėjiška veikla lygintinas su pačiais žymiausiais vyskupais: Merkeliu Giedraičiu ir Motiejumi Valančiu (11)

Norisi dar sugrižti prie Panevėžio Vyskupijos kurijos ir trumpai apsistoti prie čia dirbusių vyskupo padėjėjų. Vyskupas K. Paltarokas buvo subtilus psichologas, mokėjo pasirinkti kulto tarnautojus. Vyskupijos kancleriai, kaip jau minėta, buvo kan. P. Šidlauskas, V. Butvilas, J. Gasiūnas. Neilgai dėl vienokių ar kitokių priežasčių teko dirbti Pr. Masilioniui, L. Lukošiuui, V. Kartočiui, J. Juodeliui.

Kanauninkas Povilas Šidlauskas (1890-1973) yra kilęs iš Šiaurės Lietuvos krašto, tylaus Linkuvos miestelio.

Mažas mokslo kelelis iš Linkuvos išvedė į platų mokslo vieškelį. Mokėsi Kauno kunigų seminarijoje, kunigu išventintas 1916 m. 1926 m. baigė Lietuvos universiteto teologijos-filosofijos fakultetą ir įsigijo kanonų teisės licenciata. Įsteigus Panevėžio vyskupiją, 1928 m. buvo paskirtas kapitulos kanauninku ir atliko įvairias pareigas Panevėžio vyskupijos kurijoje: vyskupo sekretoriaus, kurijos kanclerio, viceoficiolo, tribunolo teisėjo ir kt. Nuo 1932 metų prisidėjo dar vienos pareigos. Kan. P. Šidlauskas tapo Panevėžio Katedros klebonu, o nuo 1933 metų - dar ir Panevėžio šv. Vincento Pauliečio draugijos pirmininku. Būdamas Katedros klebonu, daug pastangų ir rūpesčio įdėjo statant Berčiūnų bažnytelę.

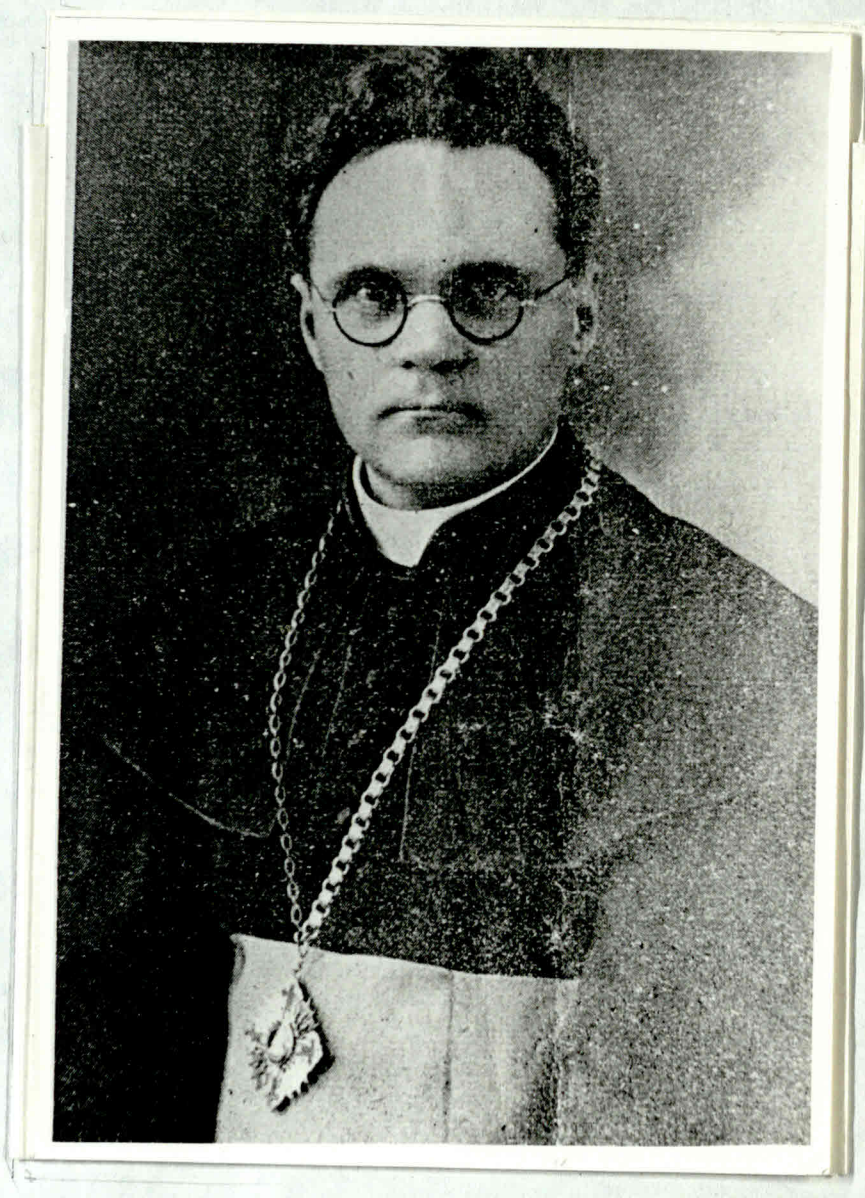
Po karo buvo ištremtas į Sibirą, iš kur 1956 metais grįžo ir dirbo pastoracinį darbą prie Panevėžio Katedros. (12)

Kai tarybinė valdžia nušalino Panevėžio vyskupijos valdytoją vyskupą J. Steponavičių, šv. Sostas P. Šidlauską paskyrė tos vyskupijos Apaštališkuoju administratoriumi. Tačiau nebuvo leista jam šių pareigų atlikti ir buvo priverstas iš Panevėžio išsikelti į Merkinę. (Katedros klebono monsinjoro J. Antanavičiaus prisiminimai). Sveitaka silpo. Išvyko gydytis į Kulautuvą. Joje 1973 metais ir mirė. Palaidotas Panevėžio Katedros kapinėse (Ramygalos gatvėje).

Kan. P. Šidlauskas buvo veikli, plačios erudicijos asmenybė. Okupacijos metais skaudžiai nukentėjo ir fiziškai ir moraliai. Nors buvo pažemintas bei paniekintas, bet dvasiškai nepalaužtas.

Kanauninką P. Šidlauską paskyrus naujai pastatytos Katedros klebonu, vyskupijos kanclerio pareigos nuo 1932 metų buvo perduotos kun. V. Butvilai.

Kun. Vladas Butvila (1891-1961) gimė Raseinių rajone, Jodeikių km. Kaip pasakojo buvęs Panevėžio mokytojų seminarijos istorijos mokytojas ir aktyvus ateitininkas Jonas Mičiulis, būsimasis kunigas buvo kilęs iš lenkų dvarininkų giminės, bet pats buvo aistringas Lietuvos patriotas, visuomenininkas. 1904-1908 metais mokėsi Telšių vidurinėje mokykloje. 1910-1915 metais - Kauno kunigų seminarijoje. 1915 metais išventintas kunigu, vikiravo Utenoje. Pirmojo Pasaulinio karo metais Utenoje suorganizavo per dešimtį lietuviškų mokyklų. 1918 m. Utenoje įkūrė "Saulės" progimnaziją, buvo jos mokytoju, o vėliau ir direktoriumi. Keletą metų buvo Utenos apskrities pirmininku, Panevėžio atskiro bataliono kapelionu. 1927 metais Lietuvos universitete baigė teologijos-filosofijos fakultetą. Panevėžyje šalia Katalikų veikimo centro vadovo pareigų 1930-1932 metais buvo katedros administratorius, nuo 1932 iki 1935 metų - Panevėžio vyskupijos kurijos kancleris, vėliau šv. Petro ir Povilo bažnyčios klebonas. Bendradarbiavo katalikiš-

koje spaudoje: "Laisvėje", "Ganytojuje", "Tiesos kelyje" ir, žinoma, "Panevėžio balse" ir "Panevėžio garse" ir kt. (13)

Apie kun. Vladą Butvilą daug šiltų žodžių yra pasakęs J. Mičiulis. Tai išpūdinga, originali asmenybė. Savo erudicija pralenkdavo visus Panevėžio inteligentus. Buvo atsidavęs pavasarininkams, nuolat ragino juos veikti. Įdomi detalė, anot J. Mičiulio, kad V. Butvila nepalikęs tautininkų partijai, nes, sakydamas pamokslą per Vytauto Didžiojo 500 mirties metų jubiliejaus iškilmes, kažkokiais pasakytais žodžiais užgavo tautininkus. Mieste kun. V. Butvila buvo garsus pamokslininkas, visuomenininkas, labai gerbiamas žmogus.

Pokario metais pateko į masinio trėmimo sūkurį ir buvo išvežtas į Sibirą. Dirbdamas miškuose, krintančio medžio buvo sunkiai sužeistas ir dalinai paraližuotas. Paliegusį, nebetinkantį miško darbams, leido grįžti į Lietuvą. Slaugomas ištikimos šeiminkės, net kelis metus išgulėjo ligos patale. Mirė 1961 metais. Palaidotas Pane-

vėžyje, Katedros kapinėse. (13)

Plačiai žinomas, nepaprastai veiklus kun. Jonas Gasiūnas 1935 m. buvo paskirtas Panevėžio vyskupijos kurijos kancleriu.

Būsimasis kunigas gimė 1905 m. Urboniškių kaime, Biržų valsčiuje. Mokėsi Biržų gimnazijoje, 1921-1924 metais - Žemaičių kunigų seminarijoje Kaune. 1923-1928 m. studijavo Lietuvos universitete, teologijos-filosofijos fakultete. 1928 m. buvo išventintas kunigu ir 1933-1935 metais gilino žinias Louvaino universitete, kur įgijo teologijos licenciato laipsnį.

Teko vikarauti Vaškuose, Ramygaloje, Krekenavoje. Beveik dešimt metų - 1935-1944 metais - darbavosi Panevėžyje, vyskupijos kurijoje ėjo sekretoriaus, kanclerio, tribunolo teisėjo pareigas. Daug laiko skyrė ateitininkams, kurie tuo metu veikė pogrindyje. Taip pat rūpinosi ir rėmė įvairias visuomenines katalikų organizacijas, pats dalyvavo jose. 1936-1940 metais buvo Katalikų vyrų sąjungos pirmi-

ninku. (14)

Mokytoja E. Gabulaitė prisimena kun. Joną Gasiūną kaip švelnaus būdo, malonios išvaizdos kunigą. Giliaprasmiai ir lyriški buvę jo pamokslai. Dažnai gimtajame Urboniškių kaime lankydavo motiną ir Biržuose - seserį.

Baigiantis karui, kun. Jonas Gasiūnas pasitraukė į Vakarų. Laikinai apsistojo Vokietijoje, dirbo gimnazijos kapelionu Tiubingeno mieste, vėliau - lietuvių stovyklos ir progimnazijos kapelionu Štutgarte. Nuo 1949 metų gyvena JAV (15). Daug straipsnių religijos temomis parašė J. Masiulionio paruoštame ir Čikagoje išleistame "Panevėžys" leidinyje.

Šviesaus ir tauraus kun. Jono Gasiūno paveikslas dar ir šiaudien tebesaugomas senųjų panevėžiečių inteligentų ir dvasininkų atmintyje.

1949 metų sausio mėn. į Panevėžį atvyko jaunas, energingas kunigas Jonas Juodelis, paskirtas Panevėžio vyskupijos kancleriu. Tie metai buvo labai sunkūs, neramūs, kunigų veikla suvaržyta. Netrukus vyskupijos kurijai iš savo pastogės teko išsikraustyti į nepritaikytas patalpas individualiame name Sodų gt. Nr. 22. Ten apsigyveno ir jaunasis kancleris J.

Gimė kun. J. Juodelis 1921 m. gegužės mėn. 22 d. gražioje Anykščių apylinkėse, Liūdiškių kaime. Anykščiuose lankė pradžios mokyklą ir progimnaziją. 1942 metais baigė Panevėžio berniukų gimnaziją. Vėliau mokėsi Kauno kunigų seminarijoje ir Tomo Akviniečio filosofijos institute, teologijos fakultete. Apsigynė disertaciją licenciatu laipsniui. 1947 metais buvo išventintas kunigu.

Panevėžyje pasireiškė kaip intelektualus, gabus pamokslininkas, visa siela pasinėrė į jaunimo reikalus, nes teko pakeisti buvusį moksleivių kapelioną V. Balčiūną. Tapo tikras jaunimo bičiulis, globėjas ir mokytojas. Už antitarybinę veiklą, už mokinių dvasios "žaliojimą" 1951 m. kun. J. Juodelis buvo areštuotas ir išsiųstas į tolimojo Sibiro lagerius. Į Lietuvą grįžo 1956 metais ir apsisustojo Šeduvoje, kurioje kunigavo trylika metų. Metus laiko vadovavo Pandėlio parapijai. 1970 m. lapkričio mėn. buvo perkeltas į Panevėžio šv. Petro ir Povilo bažnyčią klebono pareigoms, kurias atlieka ir šandien. Taip pat šiuo metu apie dešimtį metų dirba Panevėžio vyskupijos kurijoje kancleriu.

Monsinjoras Jonas Juodelis yra filosofijos mokslų licenciatas, visą gyvenimą paskyręs mokslui, žinių kaupimui. Kalba ir skaito visomis didžiųjų Europos šalių kalbomis (apie 10 užsienio kalbų). (16) Yra sukaupęs didelę, retų ir brangių leidinių asmeninę biblioteką. Daugiausia joje filosofiniai, humanitariniai, teologiniai enciklopedinio pobūdžio akademiniai leidiniai lotynų, prancūzų, vokiečių, ispanų, lenkų, rusų ir kitomis kalbomis. Tai didžiulis dvasios turtas, stebinantis savo giliu turiniu ir jo šeimininko erudicija, apsiskaitymu, žiniomis.

Panevėžio vyskupijos kancleris, monsinjoras šv. Petro ir Povilo bažnyčios klebonas yra patyręs daug negandų ir neteisybės ir šandien tebėra veiklus, darbštus, nepaprastai kuklus ir nepaprastai užimtas žmogus.

Tokie garbūs vyrai buvusioje Panevėžio vyskupijos kurijoje puoselėjo gražius sumanymus, dirbo sunkų dvasios ganytojišką, švietėjišką darbą, vadovavo tikintiesiems, globojo ir auklėjo jaunimą. Juos nuolat žmonės sutikdavo Sodų gatvėje.

1940 metais Tarybų Sąjungai okupavus Lietuvą, vyskupo namai ir sodas buvo nacionalizuoti, o po karo čia ėmė kurtis įvairios įstaigos.

Apie 1950 metus vyskupo namuose, buvusioje vyskupijos kurijoje įsikūrė vaikų darželis, kuris iš šio pastato išsikėlė apie 1966 m. Bet vaikų balsai šiuose namuose nenutilo, nes iškaba prie durų skelbė, kad čia dabar - Vaikų poliklinika. Aišku, patalpos gydymo įstaigai

nepritaikytos, nebuvo specialių kabinetų, trūko medicininės įrangos, aparatūros. 1971 metais Nevėžio pakrantėje išaugo modernūs nauji Vaikų poliklinikos rūmai. Kuklus žaliasis namas ištuštėjo, tik laikinai kai kas čia rasdavo prieglobstį. Paskui namą perėmė Švietimo skyrius ir įkurdino jame buhalteriją, metodinį skyrių, profsąjungos komitetą, proforientavimo kabinetą ir kt. Bet vieną 1976 metų rudens popietę name kilo gaisras. Pastatas buvo smarkiai apgadintas, bet visai nesudegė. Remontas tęsėsi kelis metus ir apie 1979-uosius čia vėl grįžo Švietimo skyriui priklausančios įstaigos, Įdarbinimo biuras, Kraštotyros draugijos Panevėžio skyrius ir milicijos įgaliotinis.

1988 metais vyskupo K. Paltaroko namai buvo gražinti bažnyčiais. Po metų remonto name, paženklintu Sodų gatvės trečiuoju numeriu, įsikūrė šv. Trejybės bažnyčios klebonija. Prasidėjus persitvarkymo sąjūdžiui ir Lietuvos atgimimui, klebonijoje glaudėsi ir dabar tebėra nemažai visuomeninių organizacijų: šaulių, politinių kalinių ir tremtinių, jaunalietuvių, caritas biblioteka ir kt.

Vyskupo K. Paltaroko atminimui skirtame kambaryje klebono Roberto Pukenio iniciatyva ir rūpesčiu buvo įkurtas kuklus muziejus. Jame eksponuojamos vyskupo K. Paltaroko parašytos knygos, stendai su nuotraukomis iš vyskupo gyvenimo ir veiklos, nuotraukų albumai, atsiminimai, įvairūs dokumentai, apdovanojimai. Gaila, kad mažai išliko asmeninių daiktų iš neeilinio žmogaus, didžiojo dvasios ganytojo gyvenimo. Bet ir esantys eksponatai byloja, kad čia gyveno, dirbo, mąstė, kūrė ir meditavo Bažnyčios tėvas pirmasis Panevėžio vyskupijos vyskupas Kazimieras Paltarokas.

Šaltiniai ir panaudota literatūra

1. Panevėžys. - Čikaga, 1963. - P. 361
2. Ten pat. - P. 362
3. Paukštelienė B. Mano gyvenimas su Juozu Paukšteliu. V., 1991. - P. 29
4. Panevėžys (Žr. Nr. 1. - P. 361)
5. Mūsų švyturiai. - Vilkaviškis, 1993. - P. 217
6. Šalkauskis S. Vyskupas K. Paltarokas, kaip vado tipas // Panevėžio garsas. - 1935. - Spal. 22. - P. 1-2
7. Pirmasis Panevėžio vyskupas Kazimieras Paltarokas: 1875 X 22-1926 V 30 - 1958 I 3. - Panevėžys, 1989. - 6p.: iliustr.
8. Panevėžys. - Čikaga, 1963. - P. 370-374
9. Filipavičius S. Jo ekselencija Kazimieras Paltarokas // Į saulę. - 1990. - Vasaris/Kovas. - P. 3
10. Uždavinys V. Vyskupas Kazimieras Paltarokas // Tėvynės balsas. -

1958.-Saus.-Nr.5.-P.2.:iliustr.

11. Filipavičius S.(Žr.Nr.8).-P.3

12. Lietuvių enciklopedija.-Boston,1963.-T.29.-P.47B

13. Lietuvių enciklopedija.-Boston,1952.-T.3.-P.389

14. Lietuvių enciklopedija.-Boston,1956.-T.7.-P.36

15. Ten pat.-P.36

16. Juodelis J. Bažnyčia valstybėje,Kristus maldoje:Interviu su monsijoru šv.Petro ir Povilo bažnyčios klebonu Jonu Juodeliu/
Užrašė R.Čergelienė //Panevėžio balsas.-1991.-Vas.6

Panevėžio regiono Katalikų veikimo centras

Katalikų veikimo centras yra sąjunga,vienijanti katalikus ir katalikiškas organizacijas.Pagrindinis Katalikų veikimo centro tikslas - vėkti visuomenę krikščioniška dvasia,stiprinti katalikų tikėjimą mokyklose,šeimose ir visuomenės gyvenime.

Po bažnyčios mokykla buvo svarbiausia visuomenės auklėjimo įstaiga. Kokia šiandien yra jaunuomenė,tokia ateityje bus ir visuomenė.Todėl Katalikų veikimo centras stengėsi palaikyti ir globoti katalikiškas organizacijas,kurti naujas,ugdyti dorus ir sąžiningus Lietuvos piliečius.Buvo ruošiamos įvairios paskaitos,memorandumai,jaunimui organizuojamos pramogos,sporto varžybos.Rūpinosi gerų knygų,žurnalų ir laikraščių leidimu ir platinimu.Katalikų veikimo centras stengėsi turėti savąją spaudą.(1)

Didžiausia ir plačiausia katalikiškoji veikla Panevėžyje koncentravosi Sodų gt.Nr.3 (Vėliau Sodų gt.Nr.5).Šis nemažas namas vyskupo K.Paltaroko rūpesčiu buvo suremontuotas ir pertvarkytas, įrengiant salę,kurioje galėjo tilpti daugiau kaip 200 žmonių,raštinės,posėdžių kambarius,nedidelę bibliotekėlę ir kt.Įsteigus Katalikų

veikimo centrą, visam regionui nuo 1928 metų vadovavo kanauninkas Vladas Butvila. Jam priklausė ateitininkai, katalikės moterys, katalikai vyrai, katalikiškoji blaivybės draugija, pavasarininkai, angelaičiai ir kt. (2) Apie kan. Vlodo Butvilos asmenybę, dramatišką jo likimą plačiau nebus kalbama, nes apie jį jau buvo apsistota.

Katalikų veikimo centre vykdavo įvairių katalikiškų organizacijų susirinkimai, suvažiavimai, pobūviai, paskaitos. Jaunimas ir pagyvenę žmonės ateidavo į biblioteką knygų. Čia buvo ne tik katalikų bet ir kultūros centras.

Jaunimo reikalais rūpinosi jaunimo direktoriai kun. Alfonsas Lipniūnas ir kun. Alfonsas Sušinskas.

Kun. A. Lipniūnas (1905-1945) buvo kilni ir be galo sociali asmenybė. Kilęs netoli nuo Panevėžio - iš Pumpėnų valsč., Talkonių kaimo. 1925 m. baigė Panevėžio gimnaziją, o 1930 m. - Kauno kunigų seminariją bei Vytauto Didžiojo universiteto teologijos-filosofijos

fakultetą, išgydamas teologijos licenciato laipsnį. Vėliau gilino žinias Prancūzijoje. Nuo 1930 metų kunigavo Panevėžio Katedroje. (3)

1930 metais gimnazijose buvo uždrausta ateitininkų ir kitų visuomeninių organizacijų veikla. Tai sutapo su A. Lipniūno kunigavimo pradžia. Panevėžio vyskupas K. Paltarokas sumanė pats tvarkyti ateitininkų reikalus ir vyskupijos jaunimo direktoriumi paskyrė kun. A. Lipniūną. Jam vadovaujant, ateitininkų veikla sustiprėjo. Visoms Panevėžio vyskupijos moksleivių ateitininkų kuopoms jis buvo lyg tikras kapelionas. Drąsus jo žodis visiems teikė pasitikėjimo ir ryžto. Be jokio dangstymosi smerkė pasikėsimą prieš katalikiškąjį jaunimą. A. Lipniūnas ne tik lankė moksleivių ateitininkų kuopas, bet daugeliui tapo vyresniu bičiuliu, patarėju. Padėjo įveikti jaunimui susikaupusius rūpesčius, puoselėti ateities viltis. Savo giedrumu, paprastumu ir nuolankumu visiems buvo labai artimas ir savas. Toks jis liko ir tolesniame savo gyvenime kelyje.

Kun. A. Lipniūnas buvo jautrus paprasto žmogaus vargams, sielojosi dėl visuomenėje viešėjusios neteisybės, rūpinosi socialiniu teisingumu. Tai ir paskatino jį sociologijos studijoms. 1935 m. A. Lipniūnas - jaunimo siela, nuostabus žodžio meistras, oratorius - paliko Panevėžį. 1935-1939 metais gilino sociologijos žinias Prancūzijoje Lilio universitete ir Paryžiaus katalikų institute. (4) 1939 metais trumpam dar grįžo į Panevėžį, bet tolesnė kun. A. Lipniūno veikla susijusi su Vilniaus periodu. Atsiminimuose ryškiausias jo bruožas liko - begalinis pasišventimas, gailestingumas ir nepaprastas darbštumas (5)

1943 metais A. Lipniūnas buvo vokiečių areštuotas ir su vilniečių inteligentų grupe išvežtas į Štuthof'o koncentracijos stovyklą. Ten patyrė baisius kankinimus, pažeminimą, pamatė nacių nužmogėjimą. Frontui artėjant prie Lenkijos, vokiečiai stovyklą pradėjo evakuoti. Pavasarėjo. Kaliniai buvo labai nusilpę, iškankinti bado ir patyčių. Kun. Alfonsas Lipniūnas per parazitus užsikrėtė dėmėtąja šiltine ir sunkiai sirgo. Prie šios ligos dar prisidėjo plaučių uždegimas ir 1945 metų kovo 28 d. mirė Lenkijoje. Buvo palaidotas Pucko kapinėse (6)

Monsinjoro, Panevėžio Katedros klebono J. Antanavičiaus ir kitų dvasininkų pastangomis Alfonso Lipniūno palaikai 1989 m. rugsėjo mėn. 12 d. buvo perkelti į Panevėžį, Katedros šventorių ir iškilmingai perlaidoti. 1993 metais jam pastatytas antkapinis paminklas, sukurtas panevėžiečio skulptoriaus Alfredo Pajuodžio. Prie jaunimo globėjo, "Žmogaus, nešusio žmogui ir tautai prisikėlimo viltį", švietėjo kapo nevysta gėlės ir nenutyla malda.

Antrasis katalikiškojo jaunimo instruktorius, visos Panevėžio vyskupijos jaunimo direktorius (1935-1940) buvo kun. Alfonsas Sušinskas (1909-1966)

Gabus ir originalus rašytojas, kunigas gimė 1909 m. sausio 25 d. Rygoje. Mokėsi Biržų gimnazijoje, kurią baigė 1929 m. ir įstojo į Kauno kunigų seminariją. Kunigu išventintas 1934 m., o 1935 m. jau atvažiavo į Panevėžį ir iš karto įsijungė į darbą su jaunimu. Alf. Sušinskas savo temperamentu buvo A. Lipniūno priešingybė. Jei A. Lipniūnas būdavo tylus, ramus, susitelkęs, visus traukdavo savo dvasin-gumu, kun. Alfonsas Sušinskas buvo labai judrus, dinamiškas, impulsy-vus. Abu kiekvienas vis kitaip spinduliavo savo dvasinėmis savybė-mis. Alf. Sušinskas buvo nepaprastai populiarus ir jaunimo mylimas. Kunigą, besimokančiųjų bičiulį labai vertino ne tik Panevėžio miesto, bet ir kitų Lietuvos vietovių jaunieji katalikai. Jo iniciatyva labai išaugo ateitininkų kuopos, sustiprėjo pavasarininkų kasąjunga.

1940 metais kunigas A. Sušinskas buvo nuolat sekamas, pateko į Kauno kalėjimą, bet, karui prasidėjus, pavyko iš jo išsigelbėti.

1941-1944 m. A. Sušinskas buvo Berniukų ir Mergaičių gimnazijų kapelionas. Karo metu stebuklingai išgelbėtas, parašė atsiminimus "Gyvenimas mirtyje" (7). Didelio pasisekimo jaunimo tarpe turėjo jo knyga "Jaunystės maršas" (1937). Rašė įvairiuose katalikiškuose periodiniuose leidiniuose. Jo rašiniai, kaip ir pamokslai buvo originalūs, grakštūs, lengvi, gyvi, persunkti patriotine dvasia.

Artėjant antrajai rusų okupacijai, kun. A. Sušinskas pasitraukė į Vakarų Vokietijoje Viurcburgo universitete 1946-1948 m. studijavo religijos psichologiją. Į JAV atvyko 1949 m., kunigavo įvairiose parapijose (8) Reiškėsi kaip rašytojas ir visuomenininkas, kupinas dvasinių jėgų ir gražiausių sumanymų.

Per anksti nusileido kun. A. Sušinsko gyvenimo saulė. Jis mirė Pitsburge 1966 metų birželio 18 dieną, taip ir nebeišvydęs pasiilgtos ir brangios Tėvynės Lietuvos.

Visam katalikų veikimui bendras gaires nustatydavo pats vyskupas K. Paltarokas. Jis ne tik pats domėjosi katalikų veikimu, bet, sekdamas užsienio spaudą, ką galima, pritaikydavo mūsų kraštui.

Panevėžio katalikų veikimo centras turėjo nemažą spaustuve "Banga", įsteigtą apie 1930 metus. Ji buvo Respublikos gatvėje Nr. 14 (Dabartinėje Higienos centro vietoje), pakankamai didelė ir viena moderniausių tuo metu. Spaustuvei visą laiką vadovavo kanauninkas Augustinas Liepinis-Byras.

Kan. Augustinas Liepinis-Byras gimė 1896 m. Latvijoje, Neretos valsčiuje, Žilgaivių Byrų viensėdyje. Žinomas kaip religinių ir pedagoginių knygų autorius.

Kunigu išventintas 1921 m. Baigęs Kunigų seminariją, dar studijavo Vytauto Didžiojo universitete, teologijos-filosofijos fakultete, kurį baigė 1926 m.

Įsteigus Panevėžio vyskupiją, A. Liepinis buvo pakviestas vyskupijos kurijos notaro, nuo 1927 metų-Panevėžio mokytojų seminarijos kapeliono ir "Panevėžio balso" redaktoriaus pareigoms. (9)

1924 metais pasirodė "Panevėžio balsas", (pavasari) ir ėjo šiuo pavadinimu iki 1935 metų. 1928 metais laikraščio redaktoriumi tapo kan. A. Liepinis-Byras, kadangi laikraštis perėjo į Katalikų veikimo centro rankas ir tapo Panevėžio vyskupijos organu. A. Liepinis-Byras ir gyveno Katalikų veikimo centro patalpose. Kaip pasakojo mokytojas Jonas Mičiulis, A. Liepinio butas, susidedęs iš salono, miegamojo ir virtuvės, buvo pietinėje namo pusėje. Visam Katalikų veikimo centro pastate jis nešeimininkavo.

Visi Katalikų veikimo centro tikslai ir uždaviniai atsispindėjo "Panevėžio balse". Laikraščio bendradarbiai aktyviai propagavo

blaivybę. Pats A. Liepinis buvo blaivybės graugijos valdybos narys.

Be to, jame buvo spausdinami ir kitų katalikiškų organizacijų veikėjų straipsniai bei informacijos. "Bangos" spaustuvėje buvo spausdinami vyskupo K. Paltaroko Ganytojiški laiškai, religinio ir kultūrinio turinio knygos.

Kan. A. Liepinis čia leido ir savo knygas, vertė iš kitų kalbų. Tai "Jaunimo kelias" (1929), "Katekezės" 3 dalys (1924-1930), "Kitų pėdomis" 3 dalys (1933, 1937, 1939). Be to, jis bendradarbiavo ir katalikiškoje Lietuvos periodikoje.

1935 metais "Panevėžio balsas" pakeitė pavadinimą. Nuo šių metų jis vadinosi "Panevėžio garsu". Nors jo redaktore nurodoma Uršulė Stalionienė, tačiau faktiškai laikraščio leidimui vadovavo A. Liepinis. Šiuo pavadinimu "Panevėžio garsas" ėjo iki 1941 metų.

1940 metais, vyskupui K. Paltarokui patarus, kanauninkas Augustinas Liepinis-Byras išvyko į Panemynę (Rokiškio raj.) ir ten išgyveno 37 metus. Ir pakirstas ligos, buvo žvalus, plačių interesų,

labai komunikabilus, pasaulietiškas. Sulaukė gražios senatvės. Mirė 1977 metais, turėdamas 81 metus. Palaidotas Rygėje, Sarkanės Dauguvos (Kristaus Karaliaus) kapinėse (10)

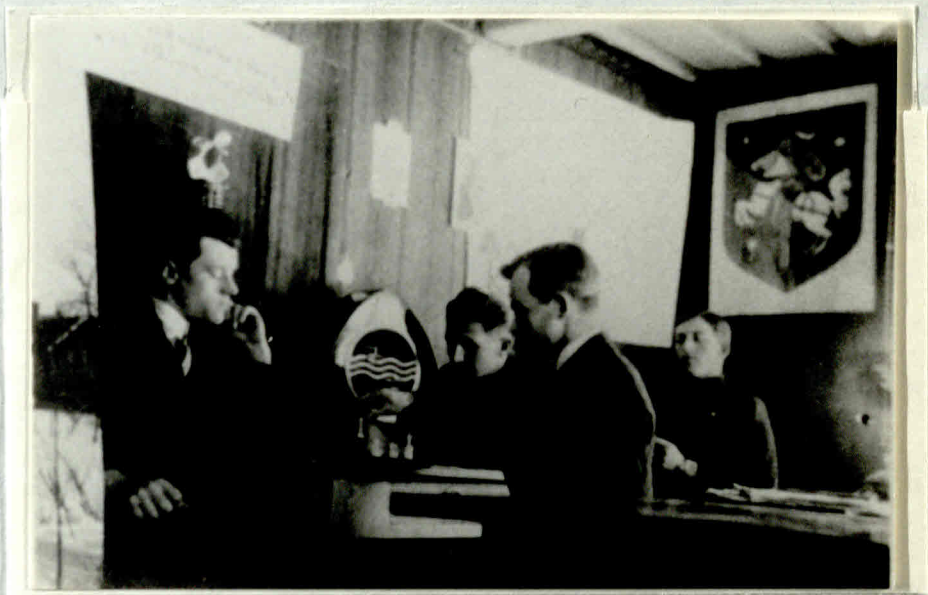
"Panevėžio balso" redaktorius A. Liepinis buvo neeilinė asmenybė, artimai bendravo su rašytojais A. Griciumi, J. Brušu, Panevėžio muzikos meno puoselėtoju Mykolu Karka. Keturiolika metų tauri, veikli A. Liepinio-Byro asmenybė švietė Panevėžiui (11). Ir jo tas švietėjiškas buvimas mieste tampriai susijęs su Sodų gatve.

Katalikų veikimo centre rinkdavosi miesto inteligentija, pavasarininkai, moterų, vyrų organizacijų nariai iš viso Panevėžio regiono. Dažni svečiai A. Liepinio-Byro bute buvo ateitininkai sendraugiai-mokytojos Aleksandra Šilgalytė, Marija Šegamogaitė, ateitininkų organizacijos pirmininkė Felicija Rogalskytė, mokytojai E. Markevičiūtė, J. Mičiulis (Rašytojas B. Buivydaitės vyras, istorijos mokytojas). Dažnai čia lankydavosi ir rašytoja Bronė Buivydaitė, gyvenusi Panevėžyje 1925-1934 metais. (12)

Be kitų ir dabar dar plačiai žinomų katalikiškųjų organizacijų, Panevėžyje veikia "Vyčio" miesto katalikiškojo jaunimo organizacija. Tai buvo pavasarininkams gimininga miesto jaunimo organizacija.

1931 m. mokytojo Napoleono Balčiūno ir Jono Kasperavičiaus vadovaujami vyčiai nutarė įkurti savo veiklos centrą-ramovę. Sodų gt. Nr. 3 Katalikų veikimo pastate jie gavo erdvę, su atskiru įėjimu kambarį.

Vyčių ramovėje šachmatais žaidžia "Vyčio" organizacijos pirmininkas Jonas Kasperavičius /kairėje/ ir Napoleonas Balčiūnas.

Čia vakarais jaunimas galėdavo susirinkti pasikalbėti, pažaisti šachmatais, padiskutuoti, aptarti knygas, periodiką.

Kaip pasakojo bendravęs su šia organizacija, buvęs Mokytojų seminarijos moksleivis Pranas Tamošiūnas, šios organizacijos pirmininkas buvo nedidelės krautuvėlės savininkas, mūrininkas Jonas

Kasperavičius. Vyčiai leido šapirografuotą laikraštėlį "Vytis". Tai buvo nemažo formato, gražiai iliustruotas 8-12 puslapių leidinėlis. Jame talpindavo gražių minčių vedamuosius, organizacijos gyvenimo aktualijas, eilėraščių, informacijas. Kartais įdėdavo vieną kitą novelę. Tą leidinį redagavo ir beveik vienas užpildė "Vyčio" pirmininkas Jonas Kasperavičius. Jis 1935 metais išleido savo eilėraščių rinkinį "Vargo dainos". Rašė ne tik eilėraščius, bet ir noveles, kelis romanus, bet jie liko rankraščiuose niekam nežinomi.

Kiek laiko ši vyčių ramovė veikė P. Tamošiūnas neprisimena. Atrodo, iki 1940-ųjų metų. Ji jungė didelį būrį miesto jaunimo.

Pirmaisiais (1940-aisiais) okupacijos metais Katalikų veikimo centro veikla buvo uždrausta. Karo metais čia buvo apsistoję vokiečių aukšti kariškiai, vėliau rusų. Nuo 1952 metų, kaip jau buvo minėta, čia įsikūrė Automokykla. Dabar šio namo neliko nė ženklo. O jame buvo rašoma šviesi Panevėžio kultūrinės veiklos istorija. Per pačią šio žymaus pastato širdį dabar eina pėsčiųjų takas ir praeivių skambantys žingsniai gramzdina užmarštin, kas buvo vertinga ir šiandien įsimintina.

Šaltiniai ir panaudota literatūra

1. Paltarokas K. Katalikų veikimo centras ir svarbiausi jo uždaviniai Lietuvoje. - K., 1929. - 16p.
2. Panevėžys. - Čikaga, 1963. - P. 377
3. Į saulę. - 1989. - P. 2
4. Girnius J. kun. Alfonsas Lipniūnas // Aidai. - 1965. - Nr. 4. - P. 183-184.
5. Kunigas Alfonsas Lipniūnas. - V.: Mintis, 1989. - 116p.: iliustr.
6. Panevėžys. - Čikaga, 1963. - P. 377
7. Gabulaitė E. Nekrologas, kuris šiuo metu negali būti išspausdintas // Panevėžio balsas. - 1991. - Saus. 16
8. Lietuvių enciklopedija. - Boston, 1963. - T. 29. - P. 232
9. Lietuvių enciklopedija. - Boston, 1958. - T. 14. - P. 537
10. Grėbliūnas R. Augustinas Liepinis ir "Panevėžio balsas" // Panevėžio balsas. - 1991. - Geg. 07
11. Ten pat
12. Ambraškaitė A. Tomis gatvėmis, kur rašytojos gyventa // Panevėžio balsas. - 1990. - Gruod. 08

Lietuvaičių švietimo draugija

Ši vienuolinė organizacija - (Švč. Nekaltojos Mergelės Marijos seserų tarnaičių Kongregacijos Lietuvos provincija) įkurta

1923 metais Rokiškyje. Tačiau po trejų metų centras persikėlė į Panevėžį ir įsikūrė Sodų gatvėje. 1926 metais du medinius namus Sodų g. Nr. 6 (dabar 12) nupirko iš šeimos Klygertienės. Viename iš jų dar visus metus gyveno žydų rabinas ir reikėjo laukti, kol jis išsikraustys. Kieme dar vienas namelis buvo nupirktas iš J. Vasilauskienės. Mūrinį namą - fasadinę pusę buvo keturių aukštų, o iš kiemo pusės - trijų - pradėjo statyti 1927 metais ir baigė 1931 metais.

Dar vienas namas buvo įsigytas Aldonos gatvėje, kur vienuolė E. Purvanekaitė 1927 metais atidarė Mergaičių amatų ir namų ruošos mokyklą.

Pradžioje ši mokykla buvo dviklasė. Joje veikė siuvimo, rankdarbių, audimo, mezgimo, knygrišystės, kepimo, virimo, bitininkystės, pienininkystės ir daržininkystės skyriai. 1932 metais mokykla buvo perorganizuota į keturklasę vidurinę mokyklą, turėjusią ir savo bendrabutį. Mokykloje tuo metu mokėsi apie 100 mergaičių, privalėjusių nešioti uniformas.

Centre, didžiajame pastate, buvo įrengta graži šv. Juozapo koplyčia, naujokynas ir kitos paskirties patalpos. Čia pastoviai gyvendavo apie 80 vienuolių, o naujokyne - iki 33 mergaičių. Naujokynas tai jaunos mergaitės seserys, dar nedavusios įžadų. Du metus jos mokėsi, ruošėsi vienuoliai viimui ir tikrino save. Po įžadų daugelis seserų išsikeldavo į kitas vietas.

Kaip papasakojo vienuolyno seserys Domicelė Gailiušytė ir Valerija Gailevičiūtė, 1933 m. vienuolynui buvo pripirktas 90 arų žemės

sklypas iš Panevėžio miesto savivaldybės. Visas plotas su pastatais ir kiemais sudarė 1 ha 40 arų. Sklype buvo didelis sodas, šiltadaržiai, gėlynai. Čia vienuolės seserys augindavo daržoves sau maistui, o kai ką ir parduodavo. Miesto gyventojai ateidavo pas jas pirkti gėlių. Vienuolės savo išaugintomis gėlėmis puošė bažnyčių altorius. 1959 metais sodo ir šiltadaržių vietoje buvo pastatyti pirmieji Sodų gatvėje daugiaaukščiai gyvenamieji namai.

Vienuolės daugiausia užsiėmė švietėjiška, auklėjama veikla, siuvinėjo bažnytinius rūbus. Savo mokyklas buvo įsteigusios Rokiškyje, Tauragėje, Adakave (Tauragės raj.). Veikė daug katalikiškų darželių Panevėžyje, Tauragėje, Palangoje. Kaune buvo įkūrusios mergaičių globos namus, kad apsaugotų beglobes našlaites mergaites nuo klystelių. Panevėžyje, Aldonos gatvėje, buvo įsteigta vaikučių prieglauda. Jų buvo ir kituose miestuose (Rietavo raj. Girėnuose ir tikur). Be to, vienuolės, pagal galimybes, globojo našlaičius, neturtingų šeimų vaikus. Jos vaikščiodavo po namus, prieš didžiąsias šventes surinkdavo tuos vaikučius, vienuolyne surengdavo programėlę, apdovanodavo šventinėmis dovanėlėmis.

1940-aisiais metais, rusams okupavus Lietuvą, Lietuvaičių švietimo draugijos įstaigos buvo uždarytos, vienuolės iš savo namų išvartotos. Prasidėjus karui, jos vėl sugrižo į savo apgadintus, nuniokotus namus. Pirmajame aukšte gyveno vokiečių kariškiai. Jie lankydavo vienuolyno koplyčią, meldavosi, o vokiečių katalikų kunigai laikydavo joje šv. Mišias.

Iki karo vienuolynui vadovavo Zofija Margarita Rimkevičiūtė, vėliau M. Žiliūtė. Vienuolės nešiojo civilius tamsius rūbus. Abito vilkėti nereikėjo.

1948 metais rugpjūčio mėn. vienuolės iš nuosavų namų buvo išvartotos antrą kartą. Visas jų turtas bei Sodų gatvėje esantys vienas mūrinis, du mediniai namai (Nr. 10, 12, 12a), sandėliai, iš akmens statytos dvi skalbyklos buvo nacionalizuoti (1)

Vienuoles tuo metu priglaudė Vyskupijos kurija. Ten dešimt vienuolių gyveno per žiemą. Pažkui jos pasklido po Lietuvą ir veikė nelegaliai. Vienuolės seserys įsidarbindavo mokyklose, vaikų darželiuose, ligoninėse, kultūros įstaigose, bažnyčiose ir kitur. Slapta mokė vaikus katekizmo, lankė ligonius, atlikdavo įvairius kitus darbus.

Dabar Lietuvoje yra likusių Lietuvaičių švietimo draugijos organizacijos (švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų tarnaičių kongregacijos Lietuvos provincijos) apie 120 vienuolių. Bet ateina naujų, jaunų mergaičių, norinčių pasišvesti vienuoliškajam gyvenimui ir veiklai.

1993 metais Sodų gatvėje esantys vienuolyno pastatai vėl gražinti buvusioms šeimininkėms, vienuolėms. Ruošiamas vėl įrengti centras, vyksta remontas, nes sovietmečiu patalpų paskirtis buvo visai kita. Ruošiama didelė patalpa naujokynui, sukurtas projektas koplyčiai, pradėti darbai. Remonto ir restauravimo darbais rūpinasi seserys V. Gailevičiūtė ir V. Gailiušytė.

Vienuolės pasiryžusios plačiai švietėjiškai veiklai, vėl steigs katalikiškas mokyklas, vaikų darželius, stengsis gelbėti beglobes, nuo doros kelio pasukusias mergaites, ir tuo rašys naują puslapį katalikybės ir kultūros istorijoje.

Šaltiniai ir Panaudota literatūra

1. Kaziukonis L. Lietuvaičių švietimo draugija // Panevėžio balsas. - 1991. - Saus. 11
2. Lietuvių enciklopedija. - Boston, 1958. - T. 16. - P. 15

Gaisrininkų salė

XIX a. Panevėžyje dažnai siautėjo gaisrai, nes mieste beveik visi namai buvo mediniai. Gaisrai pridarydavo nemažai materialinių nuostolių. Todėl svarbią reikšmę miesto dūma teikė gaisrininkų komandos sukūrimui. Jau 1892 metais tokia kelių žmonių komanda veikė. Materialinė gaisrininkų padėtis buvo nepavydėtina, neturėjo tinkamų patalpų, nepakako arklių ir įrankių. 1912 metais buvo gauta paskola ir 1913 metais Ramygalos gatvėje nupirktas sklypas su buvusių karštininkų pastatais (1). Vienas didelis namas, esantis prie Sodų gatvės (Nr. 9, paskutiniu metu Nr. 11), buvo naudojamas kaip salė įvairiems susibūrimams. Mieste tuo metu didelių salių nebuvo ir Gaisrininkų salė ilgą laiką buvo naudojama miesto kultūriniais renginiams ir tapo nemažu kultūros centru. Nors salė nebuvo graži, pritaikyta kultūrinei veiklai, bet vis dėlto buvo pastogė, kurioje vyko saviveiklininkų pasirodymai, šokiai, loterijos ir kitokios pramogos. Joje koncertuodavo ir gaisrininkų pučiamųjų orkestras. Įvairūs lietuviški vakarai, vaidinimai čia vykdavo iki Pirmojo pasaulinio karo ir vėliau.

Nuo 1906 metų, Panevėžyje veikė dramos, muzikos ir dainos "Aido" draugija. Vaidintojų grupė buvo gana gausi. Čia prasidėjo Unės Balickaitės aktorės karjera, buvo žinomi scenos entuziastai: K. Frankaitė, M. Jasinskaitė, V. Kličmanas, A. Pileckaitė, J. Pašakarnis, V. Puzinas, J. Stanikūnas, J. Verbickaitė ir kiti (2). Lietuviškuose vakaruose buvo suvaidinti įvairių autorių spektakliai: Šveicerio

"Vienas iš mūsų turi vesti", Žemaitės ir G. Petkevičaitės-Bitės "Kaip kas išmano, taip save gano", "Litvomanai", Žemaitės "Valsčiaus sūdas", J. Tumo-Vaižganto "Nepadėjus nér ko kasti", V. Kozebrodsčio "Dédé atvažiavo", A. Fromo-Gužučio "Gedimino sapnas", "Ponas ir muzikai", M. Šikšnio-Šiaulėniškio "Pilėnų kunigaikštis", A. Čechovo "Meška", Vidūno "Piktoji gudrybė" ir kt(3). Per keliolika metų buvo pastatyta 41 pjesė bei komedija. Vaidinimai iki Pirmojo pasaulinio karo dažniausiai buvo rodomi Gaisrininkų salėje. Kai 1913 metais buvo įkurta S. Montvilo salė, jie vykdavo kartais S. Montvilo, kartais mažojoje "Aido" draugijos, o kartais Gaisrininkų salėje.

Tokia įvairi ir gausi muzikinė bei teatrinė veikla nemažai prisidėjo prie panevėžiečių susidomėjimo kultūra, teatru, muzika, daina. Ir, aišku, reikia pasidžiaugti, kad Panevėžio kultūros ir meno puoselėtojai nors ir kukliomis galimybėmis, bet galėjo kur savo idėjas ir sumanymus realizuoti.

Ir po Antrojo pasaulinio karo Gaisrininkų salėje (tada jau taip nebebuvo vadinama) rinkimų metu, jaunuolius palydinti į tarybinę armiją ir kitomis progomis koncertuodavo mokyklų ir miesto savi-veiklininkai. O nuo 1960 metų čia buvo naujokų į tarnybines armijas paskirstymo punktas. Tuo metu naujokai į šias patalpas su dainomis ir muzika buvo atlydimi draugų ir artimųjų iš įvairiausių Panevėžio rajono vietovių ir miesto. Graudžiai ir ilgesingai jos skambėdavo atsisveikinant su išvykstančiais į nežinią.

Apie 1965-uosius metus šiame pastate prasidėjo kapitalinis remontas ir 1968 metais čia ėmė veikti, kaip jau minėta, SDAALR automokykla.

Dabar apie Gaisrininkų salės kultūrinę veiklą mažai kas ir bežino ir pačios salės pastato jau dešimt metų kaip nebėra. Būtų įdomu daugiau žinių ar prisiminimų surasti apie buvusią gaisrininkų salę, nes ji yra dalelė miesto kultūros istorijos.

Šaltiniai ir panaudota literatūra

1. Panevėžio istorijos fragmentai.-Panevėžys, 1993.-P.40,45
2. Karka M. Muzika ir teatras Panevėžyje //Kraštotyra.-V.,1980.-Kn.10.-P.35-38
3. Maknys V. Lietuvių teatro raidos bruožai.-V.,1972.-P.143

IV Gyventojai

Naujajame Panevėžyje gyventojų skaičius augo žymiai sparčiau negu Senajame. Tačiau tikslaus skaičiaus apie gyventojų skaičių

nebuvo žinoma iki XIX a.pradžios.

Sodų gatvėje XIX a. jau buvo apgyvendinti nemaži žemės sklypai. Pagal buvusių ir dabar Sodų gatvėje ar kaimynystėje tebegyvenančių gyventojų Petro Bilevičiaus, Juozo Juzėno, S.Taruškos, J.Bortkevičiaus pasakojimus, didelius žemės sklypus su trobesiais, ūkiniais pastatais turėjo stambūs ūkininkai ar šiaip turtingi žmonės Jasinskai, vėliau Šaparniai, Daugvilos, Kondžežauskai, Rustauskai, Narkevičiai ir kt. Daugviloms priklausė keturi namai, Sodų gatvėje jau nugriauti, buvusioj Jurgio (dabar Vaižganto) gatvėje - išlikę. P.Bilevičius prisiminė, kad Sodų gatvėje net septynis namus turėjo žydai Levinai. Išlikę trys Nr.13,15,17a. Dažniausiai tie sklypai prasidėdavo nuo Ramygalos gatvės ir siekdavo Sodų gatvę (A.Šaparnienės, teisėjo Rusteikos, A.Narkevičiaus) arba nuo Sodų gatvės iki Danutės gatvės ir dar toliau (R.Kondžežauskienės, Banaičių, Paškevičių, Daugvilų, Grigaliūnų). Visa Jasinskių giminė buvo turtinga ir sklypus su namais turėjo įvairiose miesto vietose. Sodų gatvėje sklypus su namais turėjo dviejose vitose : Sodų gatvės gale tarp Ramygalos ir Sodų gatvės, ir vienuolyno kaimynystėje. Sodų gatvės aple Jasinskių sklypą paveldėjo Taruškos. Bet tuose namuose gyveno ne visą laiką, nes netoli Panevėžio turėjo ūkį. Juose gyveno Taruškų sūnūs, kai mokėsi Berniukų gimnazijoje. Pokario metais motiną su sūnumis išvežė į Sibirą, namus nacionalizavo, apgyvendino pašalinius žmones ir 1970 metais, visai nugyventus, aplūžusius, nugriovė.

Kai kurių savininkų namai perėjo iš kartos į kartą, kai kurie buvo perparduodami, nusavinami. Apie 1938-uosius metus Sodų gatvės gale, (dabar Nr.49) moderniškus namus su patogumais pasistatė buvęs švietimo ^{sklypau} vedėjas, vėliau miesto savivaldybės sekretorius Marijonas Ostrauskas,

kuris buvo vedęs viceburmistro V.Kličmano seserį. Aldonos gt. Nr. 8 gyventojas J. Bortkevičius teigė, kad sklypą namui pasistatyti seseriai padovanojo V. Kličmanas. Tuo metu namas su vietiniais patogumais buvo retas dalykas, nes miestas dar neturėjo centralizuotų vanden tiekio nei kanalizacijos tinklų. Tačiau Ostrauskų šeimai tuose namuose ilgai gyventi neteko. Atūžus karo audrai ir įvykus skaudiems istorijos lūžiams, teko palikti jaukius namus ir pasitraukti į Vakarų. Po ilgų klajonių, apsistojo Čikagoj. Sūnus Algirdas baigė du aukštuosius mokslus, dirba advokatu. Tėvui Marijonui dabar 90 metų. Sklaidant J. Masilionio sudarytą leidinį "Panevėžys" (Čikaga, 1963) galima rasti ir M. Ostrausko straipsnių.

Pokario metais Ostrauskų namuose apsigyveno revoliucionierių Butkių šeima, nors juose dar tebegyveno Ostrausko motina su tarnaitė. V. Ostrauskienės dukterėčios M. Šalčiuvienės pasakojimu, jos iš sūnaus namų buvo išvarytos. Abi moteris priglaudė Šalčiai. Vladas Butkys buvo batsiuovys. 1940 met. - 1941 metais, kaip aktyvus tarybų valdžios kūrėjas, tapo Panevėžio valstybinės prekybos direktoriaus pavaduotoju, dalyvavo Antrajame pasauliniame kare, o 1945-1949 metais buvo paskirtas miesto vykdomojo komiteto pirmininku. (1) Žmona S. Butkienė buvo partijos sekretorė. Bet laimės tuose namuose nebuvo. Du Butkių sūnūs tapo alkoholikai, vienas žuvo kalėjime, antras - nužudytas apie 1991 metus. Duktė Irena Butkytė - Glekova buvo rusų kalbos mokytoja, tvarkinga, rimta, daug metų dirbo 2-ojoje vidurinėje mokykloje. Bet visą gyvenimą buvo terorizuojama brolių, o vėliau ir užaugusio sūnaus, pasekusio dėdžių klystkeliais. Įšėjęs į pensiją, Irenai sutriko psichika ir savo gyvenimą baigė savižudybe.

Ostrauskų namus dabar nupirko visai svetimi žmonės, stato priešstatus, keičia namų aplinkos vaizdą.

Nuo Ramygalos iki Sodų gatvės žemės sklypą, dviejų galų didelį namą, ūkinius trobesius ir gražų sodą turėjo turtingi ūkininkai Agnietė ir Kazimieras Šaparniai. Gyvenamasis namas stovėjo prie Ramygalos gatvės (Nr. 54). Bet varteliai į sodybą atsiverdavo ir iš Sodų gatvės.

Pas dėdę K. Šaparnį, besimokydamas Panevėžio mokytojų seminarijoje, 1929--1931 metais gyveno sūnėnas Karolis Garuckas, būsimasis kunigas, Tėvas jėzuitas, Lietuvos Helsinkio grupės narys (1908-1979). Prisiminimuose knygoje "Didysis kovotojas kunigas Karolis Garuckas" (JAV, 1989) Pranas Tamošiūnas rašo: "1930-1931 metais mokėmės Panevėžio mokytojų seminarijoje. Buvo praminti mudviejų takai Krekenavos ir Sodų gatvėse, mums vienas kitą belydinti ir šnekant, aptariant įvairiausias problemas. Tai buvo vienas iš geriausių ir tauriausių

žmonių, mano kada nors sutiktų. Jis visą gyvenimą sielojosi dėl kitų, dėl savo krašto ateities.

Baigęs Mokytojų seminariją, įstojo į jėzuitų ordiną. Gyveno Pagryžuvy, Vokietijoje, Olandijoje. 1942 m. grįžo į Lietuvą. Tėvas jėzuitas, kunigas dirbo Kaune, Vilniuje, ilgiausiai klebonavo Ceikinių parapijos klebonu, Ignalinos rajone. Čia ėmė domėtis ^{žmogaus} teisėmis. Įėjo į Lietuvos grupę Helsinkio susitarimo žmogaus teisėmis" (p.261).

Tėvas jėzuitas K. Garuckas buvo nepaperkamas, bebaimis, gailestingas ir pasiaukojantis. Visų parapijiečių buvo gerbiamas ir mylimas. Pas jį prieglobstį rasdavo kiekvienas, pavargęs dvasia ir kūnu.

Mokytojai Albina ir Bronius Adomaičiai nusipirko žemės sklypą iš Agnietės Šaparnienės ir 1953 m. pasistatė namus (Nr.39). A. Šaparnienės tvartas ir klojimas buvo apsuptas didelio sodo. Klojimas 1939 metais sudegė ir ilgą laiką šis žemės plotas stovėjo tuščias. Tik pokario metais Adomaičiams pasistačius būstą, vėl atgijo. Dabar naują gyvenimą gyvena jų vaikai ir vaikaičiai. Dukros - gydytoja

ir architektė, sūnus inžinierius. Bronius Adomaitis, buvęs ilgametis Mokytojų seminarijos nokytojas, 1970 metais mirė.

Kiek prisimena mokytoja I. Moigytė, Paulavičiai (Sodų gt. Nr. 35) XX a. pradžioje nusipirko namus iš kažokio žydo. J. Paulavičius buvo prasilavinęs žmogus, dirbo teismo raštinėj. Kadangi S. Paulavičienė buvo kilusi nuo Joniškėlio, gerai pažinojo daktarą J. L. Petkevičių ir artimai su jų šeima bendravo. Paulavičių namuose dažna viešnia būdavo rašytoja G. Petkevičaitė-Bitė, nes nuo jaunystės Stefanija Minginaitė-Paulavičienė buvo Gabrielės bičiulė. Kai rašytoja laikinai išvykdavo gyventi kitur, rašydavo Paulavičiams laiškus ir šventinius sveikinius. Paulavičių dukros Malvina buvo farmacininkė, Jadvyga - zootechnikė, sūnus Jonas specialybės neturėjo.

Nuo 1945 metų pas Paulavičius butą nuomojo seserys Moigytės su motina, žymaus Panevėžio notaro J. Moigio dukterėčios. Irena, gimusi 1915 m., 1943 m. baigė Kauno Vytauto Didžiojo universitetą, kur studijavo prancūzų kalbą. Bet po karo tarybų valdžia diplomo nepripažino, tad vėl teko iš naujo pradėti studijas, parduoti žiemas ir vasaras, kad įrodytų savo kvalifikaciją. Irena Moigytė - labai šviesi asmenybė, ilgai mokytojavo Mergaičių gimnazijoje. Turi išlaikiusi atmintyje labai gražių prisiminimų apie Panevėžio praeitį, inteligentią, kultūrą. Labai daug vertingų atsiminimų papaskojo renkant Sodų gatvės istoriją.

Irenos Moigytės sesuo Halina (g. 1916 m.) buvo akušerė. Ji taip pat mokėsi Vytauto Didžiojo universitete teisės ir ekonomikos fakultete, bet prasidėjus karui, baigus pirmąjį kursą, neteko galimybės toliau tęsti studijų. Po karo išsigijusi akušerės specialybę, visą laiką iki mirties dirbo Panevėžio ligoninės gimdymo skyriuje. Halina Moigytė mirė 1980 metais. Paulavičių namuose Moigytės išgyveno iki 1971 metų, kada jie, paskendę sodo žaluomoje, turėję gilų su skaniu vandeniu šulinį, buvo nugriauti.

Už Paulavičių namų iki Katedros gatvės ilgą laiką buvo tuščias žemės plotas. Šioje gatvės dalyje yra buvęs teisėjo Anupro Rusteikos sklypas, o namai stovėjo Ramygalos gatvėje. Dukterys Rusteikaitės siuvo Katedrai liturginius rūbus, P. Rusteikaitė nuo 1931 m. vadovavo senelių ir vaikų prieglaudai. Žemės sklypą ir namus A. Rusteika pardavė žydai Naumui Poliščiuokui, o iš jo 1947 m. namus nupirko stomatologė K. Stankūnienė.

Každaka, Petro Bilevičiaus pasakojimu, Sodų ir Katedros gatvės kampe, toje pusėje, kur dabar stovi Vandens projektavimo instituto rūmai, čia buvo didelė kūdra. Paskui, matyt, buvo užlyginta. Žmonės šioje gatvės dalyje pradėjo kurtis tik po karo, atsikėlę iš kitų Lie-

tuvos vietovių. Čia pokario metais gyveno Katedros vargonininkas Lelys.

Garsus Truskavos parapijos klebonas Antanas Kungys kitoje Katedros gatvės pusėje ir Sodų gatvės kampe (Nr. 27) apie 1934-uosius metus pasistatė trijų aukštų "bakužę" senatvėje galvai priglauti.

Kun. Antanas Kungys (1872-1948), remiantis kun. S. Krištonaičio prisiminimais, buvo baigęs Kauno dvasinę seminariją. Vikaravo Joniškėje, klebonavo Pociūnėliuose, Vydžiuose (Baltarusijoje), Tauragnuose. Į Truskavą (Kėdainių raj.) atsikėlė 1922 m. ir klebonavo, bei gyveno iki kirties - 26 -ris metus. Parapijiečių buvo mėgiamas už paprastumą, pareigingumą, tvarkingumą, svetingumą. Buvo savas ir gerbiamas žmogus. Jis atvirai pabardavo parapijiečius už apsileidimą, pagirdavo švariai, tvarkingai gyvenančius. Mėgdavo savo parapijiečius aplankyti ir nepakviestas.

Iš kitos pusės kun. A. Kungys buvo garsus kaip statybininkas, geras, apsukrus ekonomistas. Jis atnaujino Truskavos bažnyčią, nuliedino du varpus, sutvarkė šventorių, perstatė špitolę ir joje įkūrė prieglaudą. Taupiai naudodavo lėšas, mokėjo gerai apskaičiuoti, gauti iš bankų dideles palūkanas. Sutaupęs pinigų, sumanė pasistatydinti namą ir sau. Pastatęs juos, nuomojo gyventojams, o pačiam pagyventi patogiam name neteko. Jame apie 1938-1939 -uosius metus gyveno garsus miesto advokatas Antanas Milčius. Panevėžyje tuo metu buvo 14 advokatų, bet žymiausi, labiausiai mieste žinomi buvo keturi, tarp kurių minimas ir A. Milčius (2). Jis daug ^{metu} yra vadovavęs ateitininkams.

Karo metais nuomojo kambarį dar vienas teisininkas Žemgulis. Šiame name yra gyvenusi būsima mokytoja Aldona Kalėdienė. Ji buvo baigusi du fakultetus ir Mergaičių gimnazijoje dėstė biologiją (Iš I. Moigytės prisiminimų). Vokiečių okupacijos metais, kaip prisimena mokytoja I. Moigytė, A. Kungio namuose gyveno miesto burmistras K. Reisonas.

Po karo namai buvo nacionalizuoti ir tapo rusų kariškių buveine. Juose gyveno daugiausia aukštų kariškių šeimos. Šio namo gyventojas gydytojas A. Maulis pasakojo, kad čia yra gyvenę 5-6 generolai. Namas labai gerai įrengtas, po visu namu rūšiai, tinkami gyventi žmonėms. Užtat juos miesto dailininkai nuomojo dirbtuvėms. Dabar name yra šeši dideli tvarkingi butai.

Šis gražus, ir gerai atrodantis namas mena buvusį savininką kunigą Antaną Kungį.

Dar ir šiandien tebestovi, bet netvarkingų žmonių nugyventi, apleistą trys lenko B. Kosinskio namai. (Nr. 21, 21a, 23) Vienas iš jų Nr. 21, atrodo, ir projektuojant buvo skirtas mokyklai, nes visas išplanas mokyklos tipo. Kaip minėta, šios patalpos buvo nuomos Mergaičių gimnazijai, Miškų technikos mokyklai, pradinėms mokykloms. Nedideliame prie pat gatvės name Nr. 23 ilgai gyveno laikrodininko Barausko šeima. Kas buvo Kosinskiai, kada jie gyveno ir kada statėsi ar įsigijo šiuos namus nepavyko sužinoti.

Šalia B. Kosinskio namų ne ištaigingus, o paprastus namus (Nr. 19) įsigijo žymus Panevėžio advokatas Česlovas Petraškevičius, atvykęs į Panevėžį dirbti 1924 metais. Namas buvo nebenaugas, statytas 1880 metais. Vyresnieji panevėžiečiai dar mena Panevėžio priemestyje, prie kelio į Pasvalį ir Biržus, advokato Č. Petraškevičiaus vilą ir puikiai sutvarkytą aplinką. Prie vilos buvo didelis žemės plotas, apželdintas įvairiais retais medžiais, nutiestomis alejomis, besipuojančiais tvenkiniais. Pirmaisiais okupacijos metais vilą nacionalizavo. Karo metais į Č. Petraškevičiaus vilą buvo atkelta Mergaičių gimnazija, pokario metais iki 1967 metų - Kūdikių namai, o nuo 1968 metų - Jaunųjų gamtininkų centras.

Advokatas Č. Petraškevičius pasitraukė į Vakarų. Nebėra nė advokato namų Sodų gatvėje. Jie 1941 metais buvo nacionalizuoti (Namo nacionalizavimo aktas 1941 m. kovo 15 d. Nr. 286) ir apie dvidešimt metų, kai nugriauti. Jų vietoje - tuščias, piktžolėmis apaugęs plotas. Tik likusios kelios akacijos dar mena čia kadaise buvus tvarkingą sodą.

Daug vienišumo, žmogaus negalios yra slėpęs namas, pažymėtas 17 numeriu. Žydu sveikatos apsaugos draugija "Oze", įsteigta gydytojo Š. Mero 1922 m. (3), rūpinosi labdara. Manoma, anot mokytojos I. Moigytės,

kad ši organizacija Sodu gt.Nr.17 buvo atidariusi invalidų ir vienišų senų žydų prieglauda.Kai kas sako,kad šiame pastate yra buvusi žydų sinagoga.Prieglauda veikė visą Nepriklausomos Lietuvos laikmetį.Kas buvo to namo savininkas,sužinoti nepavyko.Šioje Sodu gatvės dalyje,kaip jau minėta,stovėjo net septynios žydų Lėvinų (kai kas juos vadina Lėvitaais) namai.Lėvinai buvo prekybininkai , namus nuomojo žmonėms.Galbūt tų pačių Lėvinų proseneliai apie 1780-uosius Ramygalos gatvėje buvo įsteigę alaus daryklą(2).Gal ir šis žydų prieglaudos namas priklausė Lėvinams?

Tuoju po karo buvusioje žydų prieglaudoje taip pat buvo invalidų namai,kuriuos administravo Banisovas.Du žmonės iš buvusių invalidų namų čia išgyveno iki 1961 metų,nors 1951 m.juose įsikūrė Aklujų draugijos Panevėžio gamybinio mokymo kombinato aklieji ir silpnaregiai.Šiame name buvo jų bendrabutis,biblioteka ir salė.Salėje ir bibliotekoje akliesiems buvo organizuojami įvairūs renginiai,garsiniai skaitymai,knygų aptarimai,kūrybiniai vakarai,saviveiklininkų koncertai.

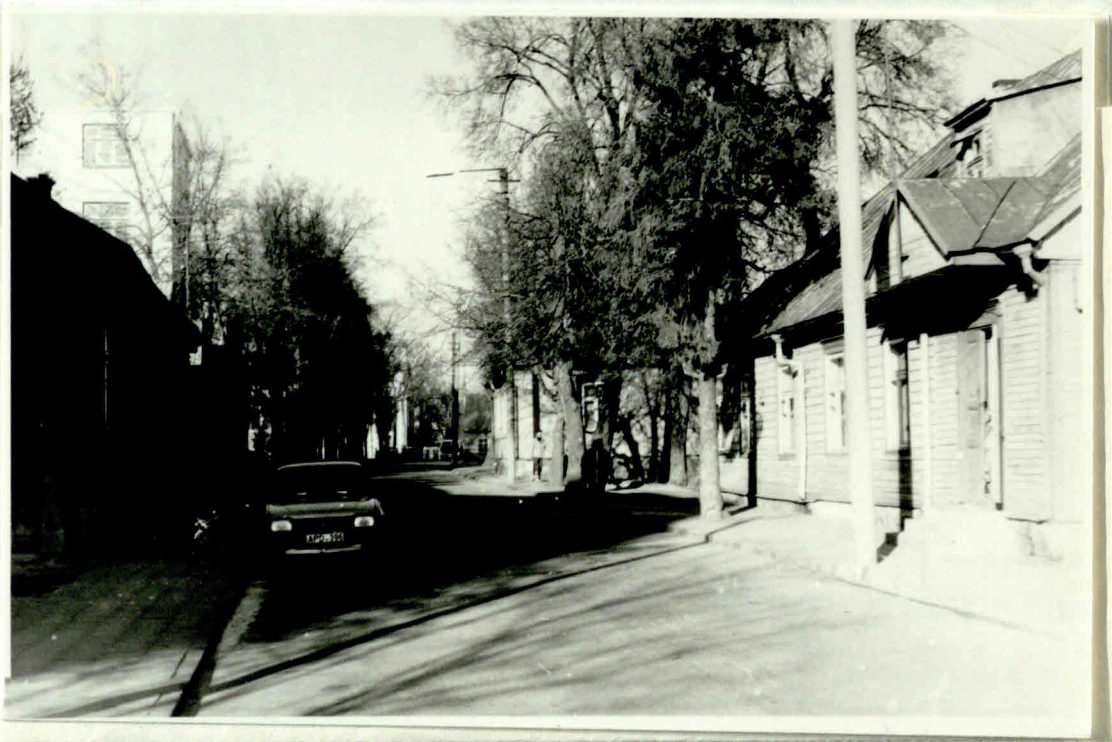
Iš pradžių bendrabutyje gyveno ir dirbo apie 30 aklujų ir silpnaregių.Kieme turėjo kartonažo cechą,o veltinių cechas buvo Varnaičių gatvėje.Kombinatui tuo metu vadovavo J.Slapšinskas.Iš šių patalpų ir bendrabučio Gamybinis-mokymo kambinas,dabar vadinamas Lietuvos aklujų silpnaregių sąjungos įmonė (LASSI),išsikėlė 1966 m., o ji nelabai patogius,nesuremontuotus namus persikėlė gyventi kurč-nebyliai.Tai buvo paskutiniai gyventojai.Kelis pastaruosius metus šis namas buvo tuščias,be gyvybės.Dalis miesto visuomenės tikėjo,kad jis bus suremontuotas ir kam nors panaudotas.Nors nelinksma šių namų istorija,tačiau prisimintina ir Panevėžiui nereikėjo jos užmiršti.Bet 1993 metų pavasarį namas buvo nugriautas ir,matyt,kažkam atiteks geras laisvas sklypas miesto centre.

Šalia tuštoko ploto prie pat gatvės tebestovi du buvę žydų Lėvinų namai (Nr.13,15),po nežmoniškos žydų žūties tapę valdiškais.Lėvinai gyveno pasiturinčiai.Tarpukario metais Laisvės aikštėje turėjo didelę batų parduotuvę.Jiems priklausė batų dirbtuvės,siuvusios ir pristatydavusios į parduotuvę batus.Vienas iš Lėvinų buvęs teisininkas.Lėvinienė - gydytoja.Lėvinų namai buvo pastatyti apie 1905 metus,o kai kurie dar ankščiau.

Sodu gt.Nr.15 name pirmaisiais pokario metais apsigyveno Antano Galinio šeima.Prie namo buvo didelis kiemas.Jame rinkdavosi Sodu gatvės paaugliai,daugiausia berniukai,pamušinėti,paspardyti kamuolį.Šiems susibūrimams neprieštaravo ir A.Galinis.Savo jėgomis berniukai pasistatė krepšinio stovus,įsirengė krepšinio aikštėlę

ir kasdien bėgdavo pažaisti, susitikti su draugais. Buvo kultyvuoja-
mos net kelios sporto šakos: krepšinis, tinklinis, futbolas, šachmatai.
Geriausi šachmatininkai buvo moksleiviai A. Pajuodis ir E. Žurauskas.
Vėliau paaugliai įkūrė sporto klubą "Spartietis" ir Sodų gatvės
krepšinio komandą. Kai kuriems berniukams šie mėgėjiški žaidimai
tapo pirmąja sporto mokykla, padėjusia tapti gerais sportininkais.
Tai krepšininkai Vladas Galinis, Juozas Žičkus, Arvydas Pajuodis,
Edmundas Žurauskas, Antanas Mikeliūnas, futbolininkas Vytautas Tu-
zikas ir kiti. Kai kurie iš jų susiejo savo gyvenimą su sportu. Pav.,
J. Žičkus tapo Vilniaus vaikų sporto mokyklos direktoriumi, Vladas
Jackevičius vadovavo LSD "Spartako" Panevėžio skyriui, jo iniciaty-
va buvo pastatyta "Spartako" sporto salė Panevėžyje. Kiti išgijo
kitas specialybes: A. Pajuodis - ekonomistas, V. Galinis - geologas,
vadovavo daugeliui geologinių ekspedicijų. Rita Galinytė - teisinin-
kė, suteiktas pulkininkės laipsnis, A. Mickūnas mokėsi karininkų mo-
kykloje, vėliau baigė aukštąjį karinį mokslą ir dirbo aukštose ka-
rinėse įstaigose Vilniuje. Daugelis jų šalia savo įgytos specialy-
bės neapleido ir sporto. Šiems Sodų gatvės jaunuoliams išsiskirs-
čius, į jų vietą rinkdavosi kiti paaugliai. Saviveiklinė sporto bazė
Galinų kieme išsilaikė apie dešimtmetį ir išugdė gražų būrelį spor-
tininkų ar sporto gerbėjų.

Tryliktuoju numeriu pažymėtame name (Lėvinų) Nepriklausomos
Lietuvos metais veikė siuvykla ir mokykla.

Dešinėje
Lėvinų
namai.

Joje mergaitės buvo mokomos siuvėjos amato. Po visu namu įrengtame
rūsyje buvo duonos ir pyragų kepykla. Kiemas ir dabar tebėra grįstas

neskaldytais akmenimis, kad anuomet patogiau būtų įvažiuoti arkliais kinkytiems vežimams išvežti miesto gyventojams iškeptą duoną, pyragą, bandeles. Šiuo metu namai apleisti, netvarkingi. Niekas nesi-rūpina aplinkos tvarkymu. Prieš penkiasdešimt metų namus supo žaluma, vaismedžiai, didelis sodas. Tryliktojo namo ketvirtame bute gyvena senukas Petras Bilevičius, gimęs 1908 metais, augęs kartu su Panevėžiu, dar neblogos atminties, noriai pasakojantis apie Panevėžio ir Sodų gatvės praeitį. Jis 1941 metais buvo paskirtas namų valdybos, įsikūrusios jo gyvenamajame name valdytoju. Taip pat Petras Bilevičius pasakojo, kad, vykdant žydų genocidą, jų turtas buvo suvežtas į šalia buvusią Gaisrininkų salę ir žydų mokyklas. Vėliau tas turtas buvo kažkieno išsidalintas. Šių pastatų kieme buvo saugomi keliolika žydų, vėliau perkelti į įrengtą getą ar nužudyti.

Dabar šioje vietoje - trečiosios vidurinės mokyklos stadionas. Jo teritorijoje stovėjo penki namai. Du prie gatvės (Nr.9 ir 9a) priklausė M.Radžiūnienei-Radzevičienei. Jos sūnus Algirdas ilgus metus vadovavo Kauno politechnikos instituto pučiamųjų orkestrui. Dabar vadovauja Vidaus reikalų ministerijos reprezentaciniam pučiamųjų orkestrui. A.Radzevičiui suteiktas pulkininko-leitenanto laipsnis. Be to, profesorius dėsto Vilniaus muzikos akademijoje.

Antanas Narkevičius, gyvenęs Ramygos gatvėje, turėjo didelį žemės sklypą, tris medinius, du mūrinius namus, mūrinį sandėli, arkli-dė ir daržinę, išigytus 1902 m. iš žydų Mordchelio ir Rochos-Lėjos Grevlerų. Sklypas ribojosi Ramygalos ir Sodų gatvėmis. Dalį to sklypo, esančio prie pat Sodų gatvės 1927 m. pardavė Barborai Šurnaitei. Tais pačiais metais ji pasistatė dviejų galų gyvenamąjį namą, pažymėtą Sodų gt. Nr.5 (vėliau Nr.7). Pusę namo 1955 m. pardavė Stefani-jai ir Vladui Raišiams, kitą pusę - Jonui Petkūnui. Toliau nuo So-dų gatvės už B.Šiušnaitės sklypo iš A.Narkevičiaus nemažą žemės plotą taip pat 1927m. nu-pirko K.Mikeliūnas ir 1930m. pasis-tatė dvie-jų galų na-mą su man-sarda.

K.Mikeliūnas (1897-1965) dirbo Žemės tvarkytojo įstaigoj, buvo visapusiškai išsilavinęs, apsiskaitęs žmogus. Turėjo didelę lituanistinę asmeninę biblioteką. Pirmojo pasaulinio karo metais įsijungė į pasipriešinimo veiklą prieš okupantus. Bendradarbiavo slapto laikraščio "Laisvės kelias", atsišaukimų leidime. Vokiečiams susekus leidėjus, K.Mikeliūnas su kitais bendraminčiais buvo išvežtas į Vokietiją. Grįžęs į Lietuvą, dalyvavo Lietuvos Nepriklausomybės kūrimo darbe, 1919 metais tapo Nepriklausomos Lietuvos savanoriu.

Savarankiškai išmoko vokiečių, lenkų, žydų kalbas, yra išvertęs grožinės ir žemės ūkio literatūros knygas iš lietuvių ir rusų ir iš rusų ir lietuvių kalbą. Pokario metais buvo perkeltas dirbti į Vilnių, Žemės ūkio ministeriją. Išėjęs į pensiją, K.Mikeliūnas 1960 m. vėl grįžo į Panevėžį, rinko žodžius Didžiajam lietuvių kalbos žodynui, Velžio kaimo kraštotyrinę medžiagą. Laisvalaikiu talikinininkavo Kraštotyros muziejui ir miesto bibliotekoms.

Šiame name 1928 m. gimė žymi kultūros veikėja, Kazio Mikeliūno duktė Teresė Mikeliūnaitė. Beveik 25-erius metus buvo Anykščių A.Baranausko ir A.Vienuolio memorialinio muziejaus direktorė, daug jėgų ir sumanumo paskyrusi literatūrinio Anykščių krašto puoselėjimui, kraštotyrimui darbu, muziejaus turtinimui ir plėtimui. Net ir mirė muziejininko dieną, 1984 m. gegužės 18 d., eidama 56-uosius gyvenimo metus. Po mirties buvo išleista jos grožinės kūrybos, straipsnių, atsiminimų knyga "Marčiupio eglė" (V., 1990). Tai šviesi, principinga, nepaprastai darbšti ir kukli moteris, palikusi didelį darbų kraitį ir geriausių prisiminimus apie save.

Dešinėje Sodų gatvės pusėje prasideda poriniai numeriai. A.Piročkinas knygoje "J.Jablonskis - bendrinės kalbos puoselėtojas" (V., 1978), p.40 rašo: "Panevėžyje Jablonskis apsigyveno Sodų gt.Nr.2. Atvyko su šeima, tikėdamasis čia ilgam rasti vietą, kuri duotų visai šeimai įmanomesnį gyvenimą, o jam pakenčiamas sąlygas dirbti ne tik pedagogo, bet ir kalbininko darbą".

J.Jablonskis - Rygiškių Jonas (1860-1930) - buvo pirmasis profesionalus kalbininkas, pradėjęs dėstyti lietuvių kalbą Panevėžyje. Jis skatino Mokytojų seminarijos seminaristus domėtis lietuvių kalba, puoselėti ją, nes tuo metu miesto inteligentija kalbėjo lenkiškai, lietuvių tautybės gyventojų tebuvo 13 procentų. Gabesnius seminaristus J.Jablonskis sutelkė į vertėjų būrelį, padėjo gilinti lietuvių kalbos žinias. Iš jo buvusių mokinių paminėtini: vadovėlių autorius A.Vireliūnas (1887-1925), seminariją baigęs 1910 m., daugelio vadovėlių autorius J.Murka (1889-1945), mokyklą baigęs 1909 m., realistas, būsimasis istorikas K.Jablonskis (1892-1960), baigęs

seminariją 1909 m.

Jablonskis grįžta iš gimnazijos po pamokų (Gardinas, 1913 m.)

Nors J. Jablonskis tikėjosi Panevėžyje surasti palankesnę atmosferą darbui ir pragyvenimui ir čia apsistoti ilgesniam laikui, tačiau išgyveno šiame mieste tik dvejis - 1906-1908 metus Sodų ir A. Mackevičiaus gatvėse. Sunkios gyvenimo sąlygos, įvairios intrigos ir konfliktai Mokytojų seminarijoje, polonizavimo ir rusinimo politika privertė kalbininką Joną Jablonskį išvykti iš Panevėžio. Artėjanti senatvė, silpstanti sveikata ir be jokios perspektyvos darbas Panevėžio mokytojų seminarijoje vertė J. Jablonskį ypač rūpintis visos šeimos ateitimi. Augo penketas vaikų. Būsimasis istorikas Konstantinas tuo metu lankė Realinę mokyklą, mokslas buvo brangus. Kadangi J. Jablonskis buvo meetatinis mokytojas, tikriausiai neturėjo netų lengvatų, kurios buvo teikiamos mokytojams atleisti jų vaikus nuo

mokesčio už mokslą. Tad 1908 m., palikęs šeimą Panevėžyje, dėl geresnio atlyginimo išvažiavo į Brestą (5)

J. Jablonskio žmona Konstancija Sketerytė-Jablonskienė taip pat buvo šviesi, išsilavinusi asmenybė. Giminiavosi su Didžiuliais iš Griežionėlių (Anykščių raj.). Buvo kilusi iš Šiaurės Lietuvos Joniškėlio valsčiaus (6). Bendradarbiavo "Varpe", "Ūkininke", "Vilniaus žiniuose". Juose talpino savo beletristinius kūrinėlius bei vertimus. Pasirašinėjo Rytietės slapyvardžiu. Išvertė L. Tolstojaus "Kaukazo belaisvį", "Kur meilė, ten ir Dievas" (7) ir kt.

Įdomi Sodų gt. Nr. 14 namo istorija. Ant namo yra išraižytos datos 1856-1929 metai. Tai labai senas namas.

Buvusios šio namo savininkės J. Vasiliauskiene's dukters M. Vasiliauskaitės-Soročkinienės pasakojimu, XIX a. viduryje priklausęs kunigaikščių ir bajorų Puzinų giminei. Taip pat ji prisiminė motinos pasakojimą, kad šiame name apie 1900-tuosius metus yra gyvenęs dramaturgo Boriso Dauguviečio tėvas Pranas Dauguvietis su šeima. Jis ilgą laiką dirbo Panevėžyje teisėju, turėjo didelį autoritetą, ir mieste buvo visų labai gerbiamas žmogus. P. Dauguvietis buvo visapusiškai gabus žmogus: rašė eilėraščius, grojo smuiku, turėjo gražų balsą, gerai mokėjo rusų, lenkų, vokiečių ir žydų kalbas. Žmona irgi buvo baigusi Peterburgo Marijos institutą, kas tuo metu buvo retas reiškinys. (8)

Metams bėgant, namas ėjo iš vienu savininkų rankų kitiems. 1924 metais ši namą nupirko Jadvyga Vasiliauskienė iš kažkokio piliečio, kuris šiame name net negyveno. J. Vasiliauskienė buvo ištekėjusi už popo sūnaus inžinieriaus, mėgusio taurelę. Jiems subankrutavus, J. Vasiliauskienė buvo priversta namą parduoti. 1929 metais jį nupirko miesto bibliotekos vedėja Elzbieta Jodinskaitė. Ji namą restauravo, atnaujino ir, matyt, į pamatus įrašė namo pastatymo ir restauravimo datas. Kaip rašo buvęs šio namo gyventojas E. Čepė, namas buvo suremontuotas labai kokybiškai. Buvo įvestas vietinis vandentiekis, kanalizacija, durų rankenos-žalvarinės, elektros jungikliai-porcelianiniai. Namas tuo metu turėjo 235,13 m² naudingo ploto, sklypas sudarė daugiau pusės hektaro. Kieme buvo įrengtas fontanas, su, tikriausiai, B. Bučo sukūrta berniuko skulptūra. Tada namas buvo ženklinamas aštuntuoju numeriu.

E. Jodinskaitė tuo metu buvo žymi kultūros figūra mieste.

Ji - Viešosios bibliotekos įkūrėja ir pirmoji vedėja, aktyviai dalyvavo "Žiburėlio" draugijos veikloje, šelpė neturtingus gabius

mokinius, globojo būsimąjį skulptorių B. Bučą, pas ją gyveno ir agronomas, Mergaičių gimnazijos mokytojas A. Kasperavičius (Mokyt. I. Moigytės prisiminimai). Bendradarbiavo su rašytoja G. Petkevičaitė-Bite, artimai bendravo su daktaro A. Didžiulio, profesoriaus J. Elisono šeimomis, buvo pažįstama su prezidentu A. Smetona (9). Taip pat daugelį metų artimai bendravo su skulptoriumi Berbardu Buču.

Bernardas Bučas (1903-1979), baigęs studijas Briuselyje, gavęs ten aukštojo mokslo diplomą, 1932 m. vėl įsikūrė Panevėžyje, apsigyveno pas E. Jodinskaitę. Jo laukė jau iš anksto įrengta puiki šviesi dirbtuvė. E. Čepė pasakojo, kad iš kiemo pusės esantis didysis kambarys (gal 35-45 m²) turėjo per visą sieną langus. Matyt, kad nebūtų šalta, toje namo pusėje buvo pastatyta ištisa stiklinė veranda. Lubose taip pat buvo įmontuotas langas. Namų šeimininkė padarė viską, kad atvykusiam skulptoriui būtų kuo geriausios sąlygos kūrybai. Šiuo laikotarpiu B. Bučas sukūrė "Sėjėjo" skulptūrą, Maironio antkapį-bareljefą Kauno arkikatedroje bazilikoje, iš akmens iškalė

Tumo-Vaižganto biustą, antkapinį mokytojos V. Būtėnienės (kalbininko Petro Būtėno žmonos) paminklą ir kitas kompozicijas. (10.).

E. Jodinskaitės namuose yra pabuvojusi ir poetė S. Neris, bet judviejų santykiai buvo šaltoki. Atsiminimuose apie S. Nerį leidinyje "Salomėja Neris. Poetės atminimui" (V., 1946) p. 131-150 rašytoja A. Kazanavičienė aprašo, kaip jos 1934 metais su poete S. Nerimi ėjo pas E. Jodinskaitę išsinuomoti kambariuko ir susipažinti su skulptoriaus B. Bučo darbais (11). Vėliau, kaip žinome, pažintis su B. Buču peraugo į stiprius darugystės ir meilės ryšius. 1936 m. kartu su poete S. Nerimi ir B. Bučas išvyko iš Panevėžio į Paryžių, ir 1937 metais jie susituokė.

Nelaukti 1940-ieji metai skaudžiai palietė daugybę gyvenimų. Į patyrusią, visapusiškai išsilavinusią bibliotekos vedėją, buvusią dvarininkaitę E. Jodinskaitę, krypo įsibrovėlių žvilgsniai, užkliuvo, žinoma, ir "antitarabiniai" bibliotekos knygų fondai. E. Jodinskaitė buvo atleista iš bibliotekos vedėjos pareigų. Karo metais ji vėl grįžo į įprastą darbą, išgelbėjo nuo sunaikinimo apie 15 tūkstančių knygų.

Prieš pat Antrąjį Pasaulinį karą E. Jodinskaitė savo namus pardavė Uršulei ir Antanui Pajuodžiams, sau iki gyvos galvos pasilikdama du kambarius, o pokario metais susikrausčiusi į vieną. Su prekybininkais Pajuodžiais E. Jodinskaitė bendravo ir anksčiau, kai jie gyveno Surdegyje (Anykščių raj.), buvo Pajuodžių dukros Alytės, gimusios 1940 metais, krikšto motina. Jai yra padovanojusi savo asmeninių daiktų. Ji šiuo metu gyvena Vilniuje, yra gydytoja. Sūnus Arvydas (gim. 1932 m.) Vilniaus universiteto dėstytojas, docentas.

Kai E. Jodinskaitę 1947-aisiais metais privertė išeiti į pensiją, kaip nepatikimą darbuotoją, šis įvykis nepaprastai paveikė jos psichiką. Gal po mėnesio ūmiai ėmė progresuoti aterosklerozė, ėmė prarasti nuovoką, bet dar kurį laiką gyveno savarankiškai. Naktimis, matyt, blogai miegodavo ir nuolat šaukdama prašydavo vaistų.

Paskui atsirado kažkokia giminaitė Ona, žadėjo E. Jodinskaitę globoti, bet, išviliojusi paskutinį turtelį, išvežė į prieglaudą, tuo metu buvusią J. Tilvyčio gatvėje. U. Pajuodienė ją lankydavusi prieglaudoje.

Iškili asmenybė, šelpusi ir globojusi neturtinguosius, senatvėje liko visai vieniša, visų apleista. Kai 1951 m. gegužės mėn. 3 d. E. Jodinskaitė mirė, nebuvo kam jos laidoti. Pajuodžiai ją palaidojo, pačios pageidavimu, prie G. Petkevičaitės-Bitės ir J. Lindės-Dobilo kapų.

Apie paskutiniuosius E. Jodinskaitės gyvenimo metus papasakojo tuo metu pas Pajuodžius gyvenusi jų dukterėčia O. Tučiūtė-Sidikers-

kienė.

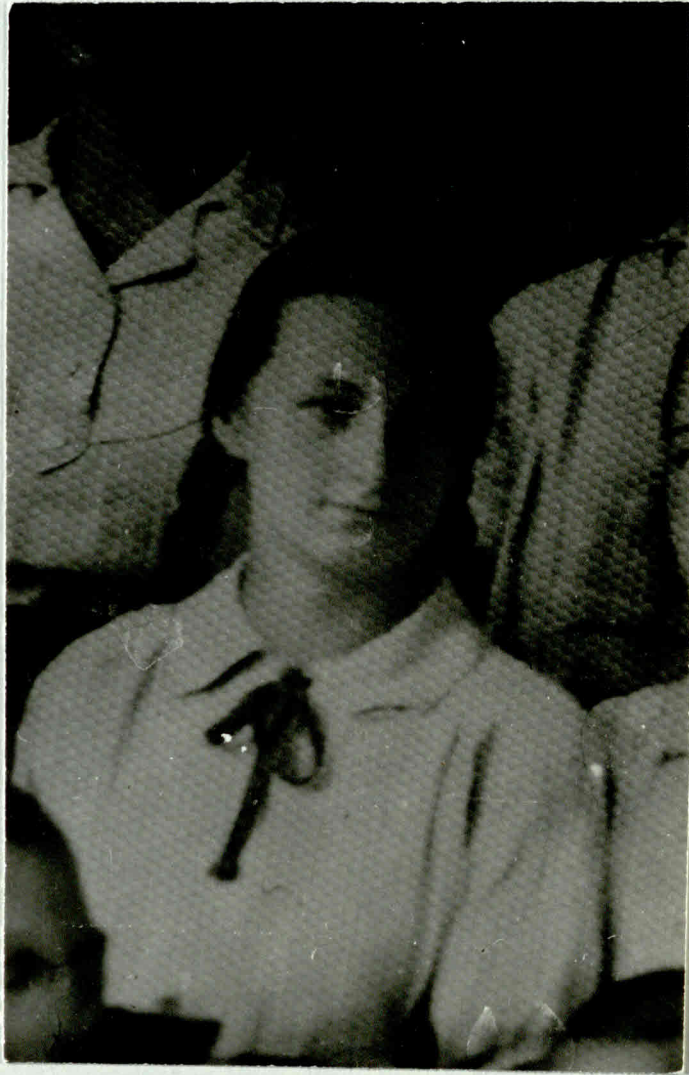
Pajuodžiai 1952 metais išsikėlė į Vilnių, pusę namo pardavę Pajuodienės seseriai O. Ąepienei. Vėliau buvę E. Jodinskaitės namai buvo pardavinėjami atskirais kambariais ar butais, o 1971 metais jau čia buvo net septyni bendrasavininkai.

Šalia buvusių E. Jodinskaitės namų, truputį toliau nuo gatvės, žalumoje skendėjo Adomo Turčinsko namai (Dabar. Nr. 16), kurių jis įsigijo XX a. pradžioje, atrodo, iš I. Jasinsko ir buvusios muzikos mokytojos M. Jasinskaitės (Mokytoja I. Moigytė mano, kad Turčinskai namus pirko iš J. Vasiliauskiėnės). Adomas Turčinskas buvo komersantas, turėjo didelę parduotuvę Laisvės aikštėje. Vaikų jie neturėjo, gyvenę gana pasiturinčiai. Kaip turtingus žmones 1941 metais Turčinskus ištrėmė į Sibirą. A. Turčinskas tremtyje ir mirė. Žmona grįžo į Lietuvą be sveikatos ir 1969 metais mirė.

Turčinskus ištrėmus, į jų namą susikraustė revoliucionierių, kovotojų už tarybų valdžią Jono ir Kotrynos Margių šeima. Tai pirmosios Panevėžio miesto komjaunūolės, gabios literatės, "Meno kuopos" ir jos valdybos narės Marytės Margytės (1923-1941) tėvai. Kaip pasakojo kaimynai, jie buvę tylūs, ramūs žmonės.

1954 metais mirus Margiams, šiame name apsigyveno garsaus chirurgo, profesoriaus Vlodo Kuzmos sūnėno Vytauto ir Marijos Kuzmų šeima. Vytautas Kuzma tuo metu buvo antrasis miesto partijos komiteto sekretorius, žmona Marija - pradinių klasių mokytoja. Šeimai iširus, V. Kuzma išsikėlė į Kauną, o M. Kuzmienė, dabar pensininkė, su sūnaus šeima tebegyvena šiuose namuose ir šiandien.

Einant dešine Sodų gatvės puse žemyn, iki Katedros gatvės senų namų nebelikę nė vieno, o už A. Turčinsko, anksčiau Igno Jasinsko 1929 m. žemės sklypą ir namus iš Juozo Grigaliūno ir kitų savininkų nuo Sodų iki Jurgio gatvės, įsigijo urėdas Aleksandras Sakalauskas. (1882). Jis studijavo miškininkystę Petrapilyje kartu su J. Elisonu, P. Kasperavičiumi bei M. Giedraitėme. 1921 m. grįžo į Lietuvą ir pradėjo dirbti Piniavoje Žalgirio urėdijos urėdu. Namas prie Sodų gatvės buvo pažymėtas 12-ju numeriu. Nuo pietų pusės kaimynai buvo Chaimas Leštis ir Ademijus Peleckis, iš šiaurės pusės - Girša Šatas ir Ignas Jasinskas. Aleksandras Sakalauskas gyveno Piniavoje. Sodų gt. Nr. 12 gyveno tik žmona Eugenija Sakalauskienė su vaikais. Motina buvo muzikali, inteligentiška. Visi vaikai gimė Piniavoje. Vyriausias sūnus Kęstutis (1921) pradžios mokyklą lankė Piniavoje, persikėlus šeimai į Panevėžį, mokėsi Berniukų gimnazijoje, vėliau studijavo Kaune ir Vilniuje. 1952 m. išvažiavo į Novosibirską. Krasnojarske baigė Miškų ūkio institutą. Novosibirskė tebegyvena ir dabar.

Dukra Ieva (g.1923) - garsi skulptorė, jau vaikystėje mėgo piešti. Mokėsi Panevėžio mergaičių gimnazijoje, paskutinius gimnazijos metus - Kaune. 1944 m. su vyru pasitraukė į Vokietiją, o nuo 1951 m. I. Sakalauskaitė-Pocius gyvena ir kuria Australijoje, Adelaidėje. Ten baigė skulptūros studijas, tobulinosi Zalcburge. Nuo 1962 metų skulptorė Ieva Pocius dalyvauja parodose. "Jai gana artima ekspresionizmo dvasia. Gausu idėjos, temos variacijų, ciklų, žmogaus ir gamtos motyvų. Mėgsta geležį, varį, cementą" (Krantai, 1991 m. rugsėjis/spalis). Yra suruošusi 11 personalinių parodų Australijoje ir Europoje, pelnę ne vieną apdovanojimą. 1986 metais Adelaidės mieste I. Pocius skulptūrą, skirtą visuomenininkai, politikai ir rašytojai Ketrinai Helen Spens, atidengė Anglijos karalienė Elžbieta II. Pirmą kartą 30 metų kūrybos sukakties proga savo kūrinius atgabeno į Lietuvą. 30 įvairia technika sukurtų skulptūrų I. Sakalauskaitė-Pocius eksponavo Panevėžio dailės galerijoje. Tai tarsi skulptorės kūrybinė dovana Lietuvos atgimimui. Pabuvojo buvusioje savo gimnazijoje, susitiko su panevėžiečiais.

Algirdas Sakalauskas (g.1927 m.),kaip ir brolis Kęstutis buvo muzikalus,bet pasirinko tiksliuosius mokslus.Pokario metais baigė Lietuvos žemės ūkio akademiją ir visą laiką dirbo Respublikiniame vandens ūkio projektavimo institute.Dabar tebegyvena Kaune.

Sakalauskai,gyvendami Panevėžyje ir Piniavoje,artimai bendravo su Miškų technikų mokyklos direktoriumi Mykolu Konkulevičiumi (Jis buvo Algirdo krikštatėvis).A.Sakalauskas dėstė Miškų technikų mokykloje.Juos Panevėžyje ir Piniavoje lankydavo vyskupas K.Palterokas.Aleksandras Sakalauskas Piniavoje gyveno iki 1939 metų.Gražinūs Vilniaus kraštą,persikėlė į Pabrūdę,o nuo 1944 metų apsigyveno Kaune,iki pensijos dirbo Kauno "Miškoprojekte".O jų šeima 1929 m.turėjo namus Sodų ir Jurgio gatvėje.Sodų gatvėje tą namų jau seniai nebėra,o Jurgio g.Nr.15 (Vaižganto) dar tebėra.

Šioje gatvės dalyje stovėję ir žydų Rumšteinų,Skopų namai.Vieni jų turėjo kepyklą.Į Rumšteinų namus (Nr.12a)1941 m.buvo perkelti iš Suvalkų gatvės Jackevičiai,toje gatvėje įsteigus gėdingą,nusikalstamą žmonijai ir istorijai žydų getą.Tame name gyveno ir Ratkevičių šeima.Vladas Jackevičius buvo žinomas Panevėžyje sporto entuziastas,vėliau daug metų dirbęs buvusio Statybos tresto profsąjungos komiteto pirmininku.Dabar šioje gatvės vietoje stovi penkiaaukštis gyvenamasis namas,pastatytas 1970 metais ir pažymėtas 18 numeriu.

Labai seni Sodų gatvės gyventojai - Daugvilos.Gal penkios kartos čia nugyveno.Jie buvo turtingi ūkininkai.Iš senelių žemę ir namus paveldėjo Viktorija (1875-1950) ir Bernardas (1883-1951) Daugvilos.Sklypas tęsėsi nuo Sodų iki Jurgio gatvės(dabar Vaižganto).Jų žemė ribojosi su Šaparnio ir rabino Chackelio žemėmis.Chackelį M.Daugvilaitė prisimena kaip labai tvarkingą,sąžiningą ir dorą kaimyną.Daugvilos gyveno ūkiškai,augino sūnų Joną ir dukrą Mariją.Sūnus mokėsi Brno mieste,nėtoli Prahos,Veterinarijos akademijoje.Baigęs mokslus,dirbo Kaune,Marijampolėje,vėliau iki mirties (1990) Žemės ūkio ministerijoje,Vilniuje.Marija visą laiką gyveno su tėvais ir tvarkė namų ūkį.1950 metais,mirus motinai,Marija Daugvilaitė (g.1918) pradėjo dirbti Panevėžio veterinarijos laboratorijoje ir joje išdirbo 40 metų.Dirbdama baigė Klaipėdos žemės ūkio technikumą,įsigydama veterinarijos techniko specialybę.Sodų gatvėje Daugvilų namų nebeliko.Dabar atsiėmė 1940 metais nacionalizuotus tėvų namus Vaižganto gatvėje.Bet ten gyvena Čigonai,tad neaišku,kada Marijai pavyks šiuose tėvų namuose pasijusti pilnateise šeimininke.Dabar ji gyvena Statybininkų g.38-32 ir skaičiuoja jau 76-tuosius metus.

Vienus Daugvilaitės-Juzėnienės namus paveldėjo anūkas Juozas Juzėnas, gimęs 1901 metais. Namas buvo didelis, medinis, gražus. Juzėnų teigimu, skaičiavęs jau trečiąjį šimtmetį.

Juozas Juzėnas buvo išsilavinęs, mokėsis Vyru gimnazijoje. Nuo 1919 metų jau dirbo Velžio valsčiaus sekretoriumi. Vėliau beveik pusę savo gyvenimo praleido sekretoriaudamas įvairiose Lietuvos notarinėse įstaigose: Aukštadvaryje, Marijampolėje, Šilalėje, Ukmergėje, kur sutiko savo būsimą žmoną ir ją vedė, teturėjusią vos septyniolika metų. Šilalėje nuo 1932 metų keletą metų teko dirbti net notaru.

1941 metais Juzėnai sugrižo į Panevėžį, dabar jau su šeima, vėl apsigyveno Sodu gatvėje, paveldėtuose senelės namuose (Nr.22). Šių namų jau nebėra, nugriauti 1979 metais. Toje vietoje į Pieno kombinato dirbantiesiems pastatyta penkiaaukštį gyvenamą namą 1981 metais susikraustė 45 naujakurių šeimos.

Labai tvarkingas, įvairiais medžiais ir sodu apsuptas namas priklausė pulkininkui Pranui ir rankų darbų mokytojai Elenai Bronevičiams. (Nr.24). Vienas išlikęs kaštonas dar žymi tą vietą, kur varteliai atsiverdavo į Bronevičių kiemą. Senas Aldonos gatvės Nr.8 gyventojas J. Bortkevičius prisimena, kad P. Bronevičius Nepriklausomybės metais yra buvęs Panevėžio karo komendantu. 1941 metais šeimos lizdas buvo išdraskytas. P. Bronevičius buvo atskirtas nuo žmonos ir išvežtas nežinoma kryptimi. Tik vėliau giminės sužinojo, kad Pranas pateko į Rešiotų lagerius ir 1942 metais žuvo. (J. Tilvyčio gt. Nr.32 gyventojas P. Daigėlienės prisiminimai). Taip ir nebeteko abiem susitikti. Elena Bronevičienė buvo ištremta į Altajaus kraštą, Jakutiją. Tada jai buvo 49 metai. E. Bronevičienė grįžo į Lietuvą 1954 metais. Jų name 1948 m. trumpai buvo apsigyvenęs vysk. K. Paltarokas, o 1949 m. kancleris kun. J. Juodelis. Šiaip taip atgavo savo buvusį namą, o palaužtos sveikatos atgauti nebegalėjo. Mirė, namą palikusi gydytojui V. Čaplikui, kuris tuo metu pas ją gyveno. Apie 1968-uosius metus namas buvo nugriautas. 1970 metais jau į naują, toje vietoje pastatytą namą (Nr.26) kėlėsi kiti miesto gyventojai.

Tuščia vieta ir takelis į Katedros gatvę liko iš seno, apgrivusio namo, paskutiniu metu priklausiusio kelioms šeimoms, o tarpukario metais buvo Marijos ir Stasio Jundzily nuosavybė, tame pat name kaimynai žydai nuomojo kambarėlių nedidelei krautuvėlei.

Nėbėra ir žinomos savo laiku prekybininkės Brazlauskienės namo su maisto produktų parduotuve. Vyras, buvęs veterinarijos gydytojas, anksti mirė, palikęs gruzinę žmoną su trimis dukterimis. Duktė Halina buvo ištekėjusi už mokytojo V. Možarkūno. Ji buvusi labai graži ir

su V.Morkūnu neilgai tegyvenusi.Vokiečių okupacijos metais (1942 ar 1943) Halina susipažino su vokiečių karininku ir su juo pabėgo į užsienį.Buvusi Sodu gatvės gyventoja Aleksandra Charlamovaitė- Černienė mena šiuos žmones,o taip pat Brazlauskienės kaimynę,turtingą ūkininkę R.Kondzežauskiene (1870-1959).

Rozalijos Balčikonytės - Kondzežauskienės tėvai žemę paveldėjo apie 1851 metus.Tėvas - Aleksandras Balčikonis buvo išsilavinęs žmogus,agronomas.Brolis Pranas Balčikonis apie 1904 metus buvo savivaldybės Dūmos deputatas.Balčikonių žemės sklypas nuo Sodu gatvės tęsėsi maždaug iki dabartinės Nemuno gatvės.Rozalija šeimoje buvo vienturtė duktė,todėl jai vėliau ir atiteko tėvų žemė ir sodyba (Sogų gt.Nr.28,vėliau 32).R.Kondzežauskienės vyras,kaip pasakojo jos anūkas A.Mikalauskas ,gyv.Panevėžyje,Klaipėdos 96-52, grįžo iš rusų-japonų karo ligotas ir anksti mirė,palikęs našlę žmoną su keturiais mažamečiais vaikais.R.Kondzežauskienė gyveno ūkiškai,atkakliai grūmėsi su užgriuvusiais sunkumais.Sodyba buvo didelė su gyvenamuoju namu,svirnu,tvartais.Ji laikė gyvulius,paukščius,augino daržoves.Dalį savo sklypo yra paaukojusi Katedros statybai.Šiaip buvo taupi,tiesaus būdo,nepaprastai darbšti.Sodyba išsilaikė iki R.Kondzežauskienės mirties.Trobesiai imti griauti 1960 m.,pradėjus Katedros gatvėje statyti vaikų darželį.

Šioje vietoje prie Sodu gatvės dabar stovi penkių aukštų daugiabutis namas,pažymėtas 32-ju numeriu.Jis paslėpė čia stovėjusį ir Elžbietos Felikauskaitės (g.1885) namą.Jį E.Felikauskaitė pirkė apie 1925-uosius metus,grįžusi iš Amerikos.Namą pirkė gražų,naują su mansarda ir balkonu.Giminaitė M.Survilienė sakė,kad Sodu gatvėje šis namas jai atrodė gražiausias,buvo pastatytas pardavimui.Pas E.Felikauskaitę vėliau gyveno dvi dukterėčios.Bet čia mergaitėms nebuvo lengva,nes E.Felikauskaitė buvo labai religinga,asketiško gyvenimo reikalavo ir iš jaunų dukterėčių.Pas E.Felikauskaitę nuomojo butą mokytoja ir karininkas Skimundriai ir jauni mokytojai,atvykę iš Šuvalkijos,Lukšiai.

Lukšiai šiame name gyveno 1937-1939 metais,Motiejus Lukšys (g.1907) jau buvo žinomas ne tik kaip gabus mokytojas,bet ir rašytojas. Tarybiniais metais jo kūryba buvo užmiršta.Po krašto aneksijos nutiko ir pats rašytojas,nes ne ta dvasia alsavo jo kūriniai.Tarpukario metais M.Lukšys jau buvo parašęs keletą prozos kūrinių vaikams: "Aukso trupiniai"/1935/ ,"Gailestingoji sesutė"/1937/,"Saulėtą dieną"/1938/ ir pjesę "Žalčių karalienė"/1960/.Gyvendamas Panevėžyje,1938 metais Motiejus Lukšys buvo priimtas į Rašytojų draugijos narius.Buvo žinomi ir jo ruošiami vadovėliai mokyk-

loms. (12)

Aišku, kūrybos nebuvo apleidęs ir tarybiniais metais, bet nesis-
kelbė. Lietuvoje prasidėjus atgimimui, skaitytojai knygynuose išvydo
prieš du dešimtmečius parašytą pirmąją trilėgijos "Srovės ir balos"
romano dalį "Dvaro pagairėje" (V., 1990). Rašytojas yra parašęs ir
likusias dvi romano dalis. "Naujakuriai" jau buvo atiduoti "Vagos"
leidyklai, ~~ka~~ bet dėl finansinių sunkumų romano išleidimas užsitęsė.
Rašytojo M. Lukšio gyvenimas su Panevėžiu susijęs nuo 1936 metų.
Jis mokytojavo įvairiose miesto mokyklose: Mokytojų seminarijoje,
pirmojoje pradinėje mokykloje, antrojoje darbininkų jaunimo vidu-
rinėje mokykloje ir kitur. Ilgiausiai mokytojavo 1-ojoje pradinėje
mokykloje, vėliau išaugusioje į 5-ąją vidurinę mokyklą. Už mokyklos
18 arų sklūpe Varnaičių gatvelėje po karo pasistatydino nuosavus
namus.

Motiejaus Lukšio žmona jau mirusi daugiau kaip dešimt metų.
Kol sveikata leido, jos kapą Ramygalos gatvės kapinėse lankydavo
vos ne kasdien. Dukra Nijolė - docentė, Vilniaus universitete už-

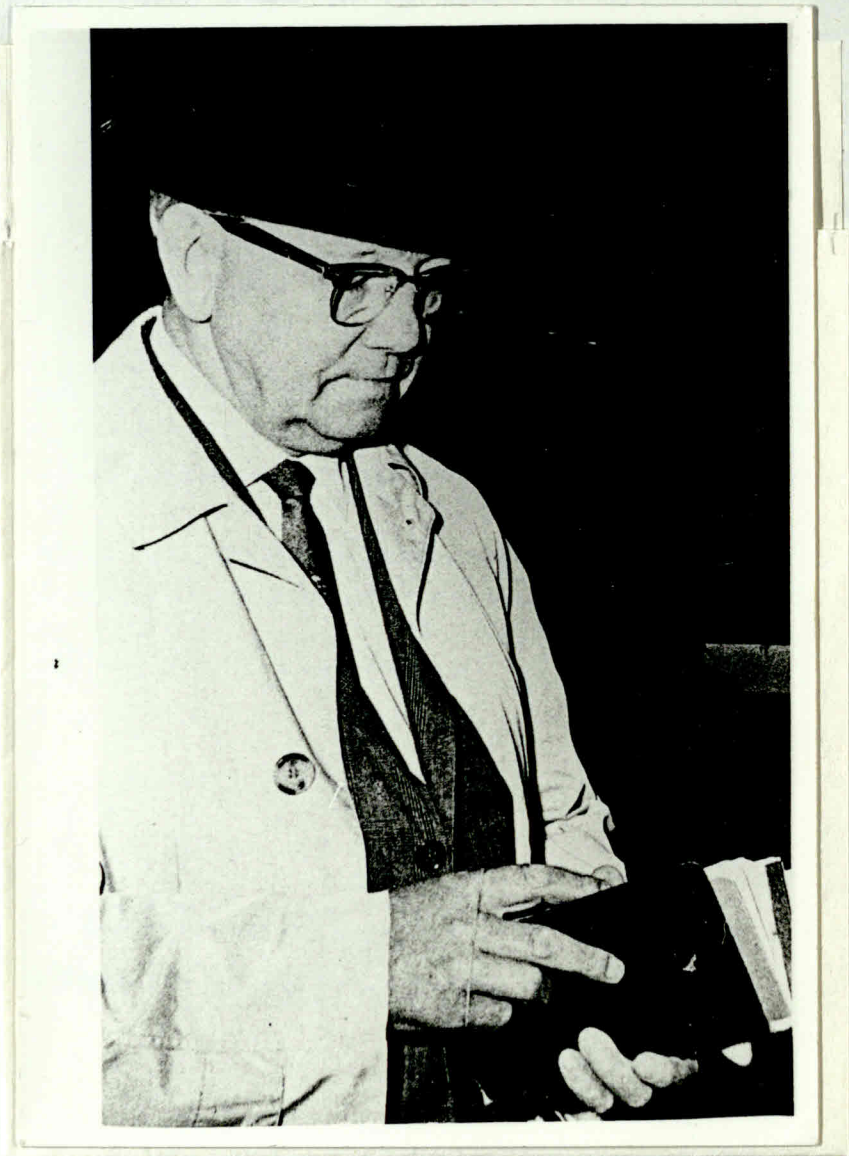
sienio kalbų katedroje dėsto prancūzų kalbą. Sūnus Saulius baigė Rygos aviacijos institutą, dirba Vilniaus automatinių įrengimų valdyboje inžinieriumi. Rašytojas ir pedagogas M. Lukšys 1992 metais išvyko į Vilnių pas dukrą. Į Panevėžį sugrįžta su vaikais, anūkais ir proanūkeliu tik vasarai, į ramų savų namų prieglobstį Varnaičių gatvėje.

Berenkant žinias apie Sodų gatvės gyventojus išsiaiškinta, kad nemažai šeimų anksti neteko pagrindinio maitintojo - tėvo. Dešinėje Sodų gatvės pusėje už Katedros gatvės, net penkios namų savininkės buvo moterys našlės, keturios iš jų jaunos liko našlės. Tai jau minėtos kaimynės Brazlauskienė ir R. Kondzežauskienė. Trečioji kaimynė, viena auginusi du vaikus-sūnus, buvo Kazimiera Rasčiauskienė (Sodų gt. Nr. 30, dabar 36).

Vyresnysis sūnus Vladas buvo didelis nenuorama ir didelis motinos rūpestis. 1991 metais išleistoje kelionių knygoje "Trylika kartų aplink žemę", autorius Valter Rask (Vladas Rasčiauskas) rašo: "Aš gimiau Panevėžyje, Sodų gatvėje, netoli dabartinės Katedros. Tai buvo 1901 metų spalio 15 diena. Tėvas, pardavęs žemę, išvažiavo svetur laimės ieškoti ir nebegrižo. Mane su broliu išaugino motina. Iš vaikystės įsigalėjo didelis noras pamatyti pasaulį. Panevėžio man neužteko" (p. 5). Dar gimnazijoje besimokydamas, geografijos mokytojo paklaustas, parodyti žemėlapyje, kur yra viena ar kita šalis, atsakė: "Aš ten nukeliausiu". Turėdamas dvidešimt penkerius metus -

1926 metais pusiau nelegaliai išvyko iš Lietuvos.

Iš pradžių apsistojo Kanadoje, vėliau persikėlė į JAV. Dirbo pačius sunkiausius darbus, gyveno pusbadžiu ir kiek įmąnydamas taupė pinigų. V. Rasčiauskas buvo sumanus, energingas, užsispyręs ir perspektyvus. Pavyko jam prasimušti visuomenėje ir tapti netgi milijonieriumi. Daugiausia vertėsi turizmo bizniu ir pats buvo nenuilstantis keliautojas: "Aš - keliautojas. Suskaičiavau, kad sudėjus visas mano keliones, išeitų, jog apkeliačiau aplink mūsų planetą tryliką kartų. Kelionės manęs nevargina, nes jose stengiuosi kuo daugiau pamatyti, o pamatęs - suprasti" (p.5). V. Rasčiauskui pavyko aplankyti visus žemynus ir daug gero padaryti. Visur jis teigia, kad svarbiausia žmogaus priedermė gyvenime - padėti kitam ir pačiam mokytis iš gyvenimo, neprarasti žingeidumo, nesustabarėti.

Dideli V. Rasčiausko nuopelnai ir Lietuvai. Knygos pabaigoje apie autorių rašo: "Didžiausia V. Rasčiausko nuopelnas Lietuvai ir lietuviškajai išeivijai - langelis, kurį jis 1960 m. prakirto geležinėje uždangoje, labai sunkiomis sąlygomis organizavęs pirmąją nepolitizuotą ir nei-

deologizuotą turistinę grupę iš Amerikos į pokario Lietuvą. Iš jos vėliau išaugo plati, daug gero Lietuvai atnešusi tautiečių bendravimo upė. (Antrasis knygos viršelis).

Vladas Rasčiauskas (Valter Rask) savo 90 metų jubiliejų šventė Panevėžyje. Jis ir dabar dar energingas, veiklus, besiruošiantis naujoms kelionėms ir raginantis kitus keliauti. (13)

O motinai savo sūnų už vandenynų pavyko aplankyti tik 1939 metais. Grįžusi iš Čikagos, K. Rasčiauskienė pasakojo kaimynams savo išpūdžius svečioj šaly, kalbėjo apie kelionę laivu ir baime, kad, plaukiant per vandenyną, nesuviliotų keleivių sirenų dainos ir nepaklaidintų...

Toks mūsų tautietis, panevėžietis Vladas Rasčiauskas - Valter Rask. Jo pašaukimas, retas, intuityvus troškimas pamatyti pasaulį, prasidėjo tada dar mažame provincijos miestelyje Panevėžyje, Sodų gatvėje.

Einant tolyn Sodų gatve link Nemuno gatvės, yra trumpa gatvės atkarpa su išlikusiais senais namais. Nemažas žemės sklypas su dviem namais priklausė kirpėjo Jono Banaičio šeimai. Iš jo apie 1927-uosius metus sklypus nusipirko ir pasistatė namus Varneckai, Puodžiūnai, o Charlamovai sklypą su nameliu. Charlamovų namas Nr. 36 (vėliau 40) buvo labai senas, Vladas Charlamovas apie 1930 metus ruošėsi statyti naują, didesnę trobą. Pats buvo stalius, tad tikėjosi su statybomis neužtrukti. Bet, eidamas trisdešimtuosius metus, susirgo greigąja džiova ir greitai mirė, palikdamas našlaite dviejų metų dukrelę. Žmona - siuvėja Ona Charlamovienė su dukra Aleksandra ir liko gyventi tame sukiužusiame namelyje. Jis ir dabar tebestovi, nors jame gyvena visai kiti žmonės. Aleksandra Charlamovaitė - Černienė, baigusi Vilniaus pedagoginį institutą 1956 metais, įsigijo vokiečių kalbos mokytojos specialybę ir gavo paskyrimą į Akmenę. Po kiek metų ten išsivežė iš Panevėžio ir motiną, kuri ir amžinam poilsiui atgulė Akmenėje.

Garsiausi tarpukario mūsų gatvės galo žmonės - rašo atsiminimuose A. Charlamovaitė - Černienė - buvo vokiečiai Zimbergai. Jie kalbėjo lietuviškai. K. Zimbergas buvo valdininkas. Vėliau pakeitęs pavardę į lietuvišką. 1938 metais Bronislova Drukteinaitė pirko sklypą ir namus nebe iš K. Zimbergo, o nauja pavarde - Povilo - Kristaforo Blakučio. Kai B. Drukteinaitė mirė, tuo namus (Nr. 48 ir 48a) paveldėjo seserys Jadvyga Sabaliauskienė ir Elena Karolevičienė. A. Sabaliauskas buvo virštarnybinis viršila, pokario metais jam teko patirti politinio kalinio dalią. Dukra Irena Sabaliauskaitė - Ignatavičienė - gamtos mokslų kandidatė, žaliųjų partijos pirmininkė. E. Karolevičienės buvo gausi šeima, vyras anksti miręs. Augo septynetas vaikų

ir visi užsispyrusiai siekė mokslo. Vyresnieji dirbdami mokėsi vakarais, neakivaizdiniu būdu. Jaunesniuosis materialiai rėmė vyresnieji broliai ir sesuo. Net penki Karolevičiai pasiekė aukštąjį išsilavinimą, išgydami ekonomisto, inžinieriaus-konstruktoriaus, gydytojos, muzikologės, chemikės specialybes. Garsėjantis jaunas pianistas Rudolfas Budginas yra muzikologės Stasės Karolevičiūtės-Budginienės, kuri dabar gyvena Plungėje, sūnus.

Dabar vietoje Sabaliauskų, Karolevičių ir kitų buvusių namų, 1975 metų iškirto sodo ir senų medžių vietoje stovi penkiaaukštis gyvenamasis namas. Ir šio namo gyventojai, tikriausiai, nežimo, ant kokių žmonių namų griuvėsių jis iškilo.

Šaltiniai ir panaudota literatūra

1. Černa A. Mandatas darbininkui // Panevėžio tiesa. - 1965. - Spal. 20
2. Panevėžys. - Čikaga, 1963
3. ten pat. - p. 270.
4. Panevėžio istorijos fragmentai. - Panevėžys, 1993. - p. 71-75.
5. Piročkinas A. J. Jablonskis - bendrinės kalbos puoselėtojas. - V., 1978. - p. 40-56.
6. Grėbliūnas R. Panevėžietės švietėjos // Panevėžio balsas. - 1992. - Gruod. 19
7. Lietuvių enciklopedija. - Boston, 1956. - T. 9. - p. 231
8. Aleksaitė I. Borisas Dauguvietis. - V., 1966. - P. 6
9. Paukštienė J. Elžbieta Jodinskaitė // Panevėžio balsas. - 1990. - Lapkr. 24
10. Smilgiai. - 1991. - p. 11
11. Kazanavičienė A. Atsiminimai apie Salomėją Nėrį // Salomėja Nėris. Poetės atsiminimui. - V., 1946. - P. 131-150
12. Bielskytė V. Aukso trupiniai laiko smiltyse // Tiesa. - 1992. - Birž. 10
13. Rask. V. Trylika kartų aplink žemę. - V., 1964. : 32 p. iliustr.

Sodų gatvės karaimai

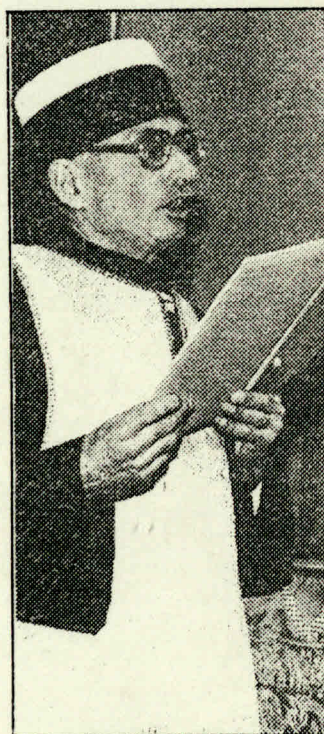
Sodų gatvė garsi dar ir tuo, kad joje gyveno daugiausia Panevėžyje įsikūrusių karaimų. Tai labai seni Sodų gatvės gyventojai. Daug medžiagos apie savo tautiečius Panevėžyje yra sukaupęs Suvalkų gt. Nr. 34 gyventojas Šelumijelis Jutkevičius, gimęs 1924 metais. Karaimai buvo pati mažiausia Panevėžio gyventojų dalis.

Dar Vytautas Didysis 20-aisiais ar 30-aisiais XV amž. metais būsimojo Panevėžio vietoje buvo apgyvendinęs apie 30 karaimų šeimų (1) 1738 metais rašytiniuose dokumentuose jau minimi Panevėžio gyvento-

karaimai
jais ir žydai. 1784 m. Naujajame Panevėžyje paminėtos septynios karaimų šeimos, iš jų - 2 amatininkai (2)

1809 m. Naujajame Panevėžyje gyveno 702 žmonės, tarp jų 277 žydai ir 29 karaimai. Matyt, dar tais pačiais metais karaimų padaugėjo, nes Naujamiesčio dvaro ir miestelio savininkas E. Karpis ėmė labai skriausti ten įsikūrusius ateivius. Atiminėjo žemes, turta, kol galų gale visai išvarė iš savo valdų (3). Apsigyvenę Panevėžyje, jie papildė gerokai sumažėjusią savo tautiečių koloniją. 1857 m. karaimų nurodoma 47, 1904 - 66, o 1931 metais jų bendruomenę sudarė 155 asmenys (4) Daugiausia karaimų apsigyveno Ramygalos ir Sodų gatvės rajone. Čia jie pirkosi žemės sklypus, statėsi namus. Pačiame Sodų gatvės gale, dešinėje pusėje, Rajeckai turėjo tris namus. Advokato Jono Rajecko tėvas buvo šventikas. Daugiausia karaimų buvo amatininkai. Maleckai, Sodų gt. Nr. 9 gyvenęs Rapolas Grigulevičius, turėjo siuvyklas. Žinomas mieste tarpukario, dar ir pokario metais buvo kirpėjas, Elizaras Rajeckas, Klaipėdos gatvėje turėjęs kirpyklą.

Sodų gatvėje gyveno karaimai Timfavičiai, Pileckai, Čaprockai, Maleckai, Firkovičiai - karaimų šventiko Simono Firkovičiaus tėvai.

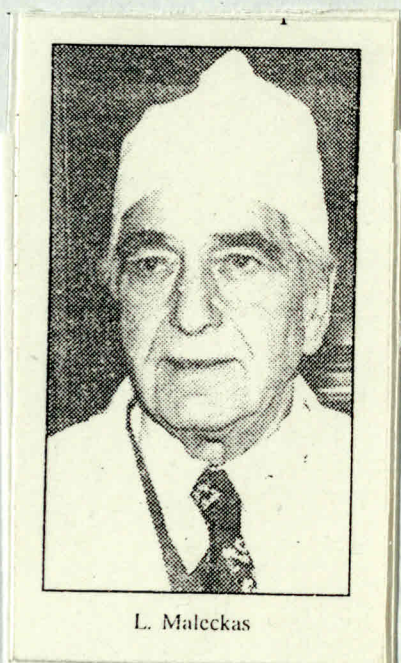
Karaimų bendruomenės
pirmininkas Michailas Firkovičius
atšventino maldos namus. (Vilnius)

Anūkas Mykolas Firkovičius, taip pat šventikas, gyvena ir dirba Vilniuje. Jų namas Sodų gatvėje ^{Nr. 48} tebestovi, tik savininkai jau kiti.

Jokūbas Maleckas (1889-1952) buvo žymus karaimų poetas, rašė karaimų kalba. Nuo 1919 metų jis gyveno Kaune, vėliau Panevėžyje.

Bendradarbiavo karaimų leidžiamuose žurnaluose Vilniuje ir Panevėžyje leidžiamame "Onarmach". Yra paruošęs eilėraščių ir išleides "Rinktinis raštus" (1938), eiliuotą pjesę „Taiką žemei“ (1936), prozos vaizdelių. Išvertė į karaimų kalbą Maironio, I. Krylovo, A. Puškino ir kitų poetų kūrinių (5). Jokūbas Maleckas buvo kilęs iš Trakų.

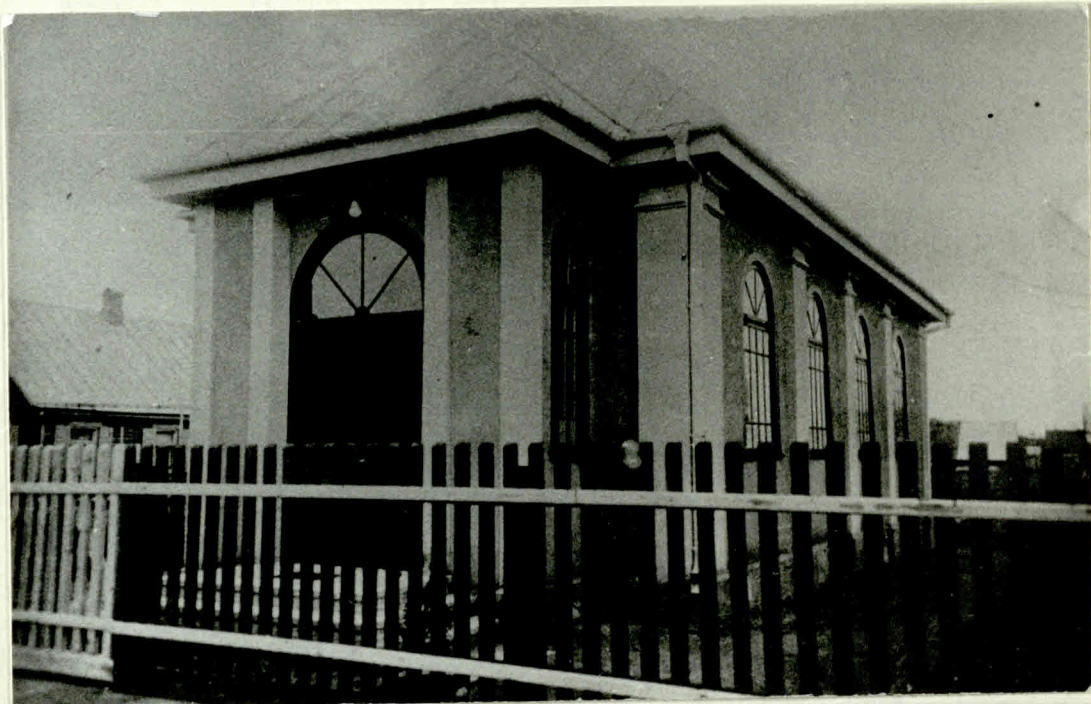
Jų namai buvo lygiagrečiai su kimesa, tarp Ramygalos ir Sodu gatvės. Mirė poetas 1952 metais Panevėžyje, palikęs gražų ir gilų pėdsaką karaimų kultūroje ir literatūroje.

Maleckų šeimai gyvenant Kaune, 1923 m. gimė sūnus Leonas. Kai jam buvo aštuoneri metai, Maleckai persikėlė į Panevėžį. Leonas Maleckas lankė ^{Bernikū} gimnaziją, ją baigęs, studijavo mediciną Vilniaus universitete. 1949 metais baigęs universitetą, du metus dirbo Panevėžio apskrities sveikatos skyriaus vedėju. Kai 1953 metais buvo atidaryti pirmieji Vilniaus gimdymo namai, iki 1991-ųjų metų L. Maleckas dirbo tos ligoninės vyriausiuoju gydytoju. Jis garsus ginekologas, chirurgas. Ginekologijos klausimais yra parašęs knygų ir mokslinių straipsnių, populiarių brošiūrų moterų, jaunų šeimų savišvietai. Šiandien L. Maleckas - vyriausias konsultantas, 1993 metų gruodžio 19 d. atšventęs savo 70 metų jubiliejų (6)

Apie Panevėžio karaimus atsiliepiamai, prisiminimai ir žinios labai šilti ir geri. Tai gabūs, labai darbštūs, tavrkingi, daugelis išsilavinę žmonės. Dabar karaimų Panevėžyje belikę 30, daugiausia pagyvenę žmonės. Jaunimas išvažinėjo mokytis, o vėliau ir gyventi į didžiuosius miestus.

Karaimų bendruomenė, įsikūrusi Panevėžyje, Sodu gatvės gale pasistatė savo maldos namus. Tikslios datos, kada ji buvo pastatyta nežinoma. Kraštotyrininkas L. Žebrauskas nurodo 1735 metus, o Čikagoje

išleistame leidinyje "Panevėžys" rašoma, kad 1809 metais - padaugėjęs Panevėžyje karaimų, - vėliau jie Sodų gatvės gale pasistatė nedidelius maldos namus.

Karaimai - tai turkų kilmės tautelė, kurios tikyboje yra žydų ir mahometonų tikybos elementų. Jie tiki į vieną Dievą Tėvą. Švenčiami Naujieji Metai, Velykos. Rugsėjo 24 d. yra URUČ šventė-pasninkas. Nuo saulės tekėjimo iki laidos negalima net vandens lašo paimti į burną.

Pamaldos kineseje vykdavo šeštadieniais. Šventiku yra buvęs advokato Jono Rajecko tėvas Elevas Rajeckas. Ilgai kineseje tarnavo šventikas S. Gri-gulevičius Kinesos vidus labai kuklus, mažai puošybos. 1937m. ji buvo restauruota, atnaujinta.

Uždarė karaimų maldos namus apie 1960-uosius metus. Pradžioje jie paversti siuvykla, paskui šokių sale, o ilgiausiai čia buvo Dailės darbų Kauno gamybinio kombinato "Dailė" apipavidalinimo dirbtuvė. Be tikrojo šeimininko, namas labai sunyko ir 1970 metais buvo nugriautas. Liko šalia kinesos augančios eglės, sodintos apie 1935-uosius metus karaimų bendruomenės narių.

Karaimai mena turtingą literatūrinę bei kultūrinę veiklą mieste. Jaunas karaimų poetas Šelumijelis Lopatto 1923 m. Sodų gatvėje prie kinesos buvo įkūręs jaunimo klubą "Onarmach" ("Pažanga"). Jame veikė karaimų draugijos skyrius, biblioteka. (7)

Už kinesos, kur prasideda Nemuno gatvė, stovėjo karaimų bendruomenės namai. Ten rinkdavosi karaimai, ruošdavo įvairius renginius: šokių vakarus, vaidinimus, koncertus. Tų namų jau seniai nebėra. Jų vietoje eina gatvė, dunda sunkiasvorės ir lengvosios mašinos, kinesos vietoje, 1975 metais iškilo rusų kariškių šeimoms daugiabutis namas ir parduotuvė.

Iš karaimų reiktų visiems pasimokyti santarvės, tarpurių tarpusavio ryšių. Jų bendruomenė labai artimai vieni su kitais bendrauja, beveik viską žino apie savo giminę, domisi savo šeimos ištakomis. Gal dėl to jie stengiasi būti arti vienas kito, kad tautiečių Lietuvoje yra mažuma. Sužavėjo Š. Jutkevičiaus, kaupiančio medžiagą apie karaimus Panevėžyje ir Lietuvoje, geranoriškumas, nuoširdumas, noras pasidalinti savo žiniomis su kitais.

Žydai

Panevėžio miesto gyventojus sudarė šešios didesnės ar mažesnės tautybių grupės. Nemažą jų dalį sudarė žydai. Pavyzdžiui 1897 m. žydų Panevėžyje buvo 50,5 % (8). Iki 1918 metų pradžios žydų rankose buvo beveik visa miesto prekyba ir pramonė. Tarpukario metais daugiausia prekybos įstaigų taip pat priklausė žydams.

Žydų šeimos Sodų gatvėje kūrėsi arčiau į miesto centrą. XIX a. ir XX amžiaus pradžioje, trisdešimtajame - keturiasdešimtajame XX a. dešimtmetyje čia gyveno Chackeliai, Leščiai, Šapyros, Reicheliai, Levinai, Rumšteinai, Grevlerai ir kt. Dauguma jų buvo prekybininkai. Kažkokio turtingo žydo (nepavyko išsiaiškinti pavardės) Sodų gatvės ir Nepriklausomybės aikštės kampe buvo pastatytas bendrabučio tipo namas neturtingiems žydų šeimoms. Jame gyveno siuvėjai, batsiuviai ir kiti amatininkai.

Nepaprastai didelį nusikaltimą ir nuostolius žydų tautiečiams padarė Antrasis pasaulinis karas ir su juo susietas žydų genocidas. Mažai ką begalima pasakyti apie gyvenusius mieste veiklius, gabius

žydu tautybės žmones. Baigia išnykti iš žmonių atminties ir prisiminimai apie šių buvusių miesto gyventojų dalį. Dabar žydu bendruomenė labai maža, o be to, jie ne panevėžiečiai, atsikėlę iš kitų miestų ar net valstybių.

Prieš pat Antrąjį pasaulinį karą ir vėliau Sodu gatvėje daugiausia gyveno lietuviai. Apie lenkų tautybės gyventojus nebandyta išsiaiškinti.

Šaltiniai ir panaudota literatūra

1. Panevėžys.-Čikaga, 1963.-P.109
2. Panevėžio istorijos fragmentai.-Panevėžys, 1993.-P.24-25
3. Ten pat.- P.27
4. Žr.Nr.1.-P.102-111
5. Tarybų Lietuvos enciklopedija.-V., 1986.-T.2.-P.683
6. Maleckas L. "Moteris turi turėti paslapčių": Žurnalistės Alinos Račiūnienės pokalbis su žinomu ginekologu Leonu Malecku//Tiesa.- 1994 .-Saus.4.
7. Janaudytė S. Tautinės mažumos Panevėžyje //Panevėžio balsas.-1994 kovo 10
8. Baliūnas V. (Žr.Nr.2).-P.70

Verta dar paminėti Klaipėdos - Sodu gatvės kampe apie 1924 m. įrengtą vandens pompą. Jų mieste buvo ir daugiau. Vienu siurbliu buvo galima pompuoti vandenį į didelius indus, vežamus arkliais, o kitu į kibirus. Visada su kibirais stovėdavo eilutė žmonių, nes vanduo šiame šulinyje buvo labai skanus ir skaidrus. Niekas neatsimena, kad vanduo šulinyje būtų išsekęs, išsemtas vanduo. Mat čia kažkur tryškęs šaltinis, buvusi viena aukščiausių miesto vietų. Vandens atėdavo ir atvažiuodavo žmonės iš Respublikos, J. Tilvyčio, Aldonos, Marijos, Sodu gatvių. Žiemą prie vandens pompos pasidarydavo ledo kalnas ir vaikai susikurdavo gerą ir malonią sau pramogą. Šulinyš buvo panaikintas apie 1963-uosius metus, tiesiant Vilniaus ir vėliau asfaltuojant Sodu gatves.

Baigėsi pasivaikščiojimas Sodu gatve. Nupūstos nuo kai kurių gyvenimų laiko dulkės, pasibelsta į jau nebesančių namų duris, pažadinta ne vieno gyventojų atmintis, kad nenusineštų į nebūtį tai, ką gyvenime patyrė, išgyveno, matė, girdėjo, sukūrė. Pakeltas ne vienas praeityjeėjusių žurnalų ar laikraščių komplektas, kraštotyrinė literatūra. Tačiau ne apie viską sužinota, apie kai ką nebėra ko paklausti. Tad reikia palikti bent tai, ką siekia mūsų pačių atmintis.

Gal atsiras žmonių, kurie užpildys tas spragas, kurios atsirado gal dėl nežinojimo, gal dėl galimybių stokos. Gal liko nepakalbinti tie žmonės, kurie daugiau žinojo ir galėjo papasakoti apie seną, įdomią, gražią ir žalią Sodų gatvę ir jos žmones.

PAVARDŽIŲ RODYKLĖ

Adomonis L. 13
Adomaitienė A. 51-52
Adomaitis B. 51-52
Aleknienė A. 13
Aleksaitė I. 73
Ališauskas J. 15
Antanavičius J. 31,39
Aramavičienė J. 13
Arbataitienė A. 14
Astramskas A. 4
Babickaitė U. 47
Balčikonis A. 68
Balčikonis J. 14
Balčikonis P. 68
Balčiūnas N. 43
Balčiūnas V. 35
Balčiūnas V. 10,78
Banaičiai.49
Banaitis J.72
Benisovas 55
Baranauskas A. 58
Barauskas 54
Bečelis J. 23
Belazaras A. 10,12,13,22
Bialozaras K. 15
Bielskytė V. 73
Bilevičius P. 9,49,52,57
Bizauskas K. 6
Bortkevičius J. 9,49
Brazlauskaitė-Morkūnienė H. 67-68
Brazlauskienė 67,68,70
Bronevičienė E. 67
Bronevičius P. 67
Brundzaitė K. 13
Bružas B. 24
Bučas B. 61,62-63
Budginas R. 73
Budrikis A. 22
Buivydaitė B. 43

Burneikis B. 22
Butkevičius V. 12
Butkienė S. 50
Butkys V. 50
Butkytė-Glekova I. 50
Butvila V. 27, 30, 31-33, 38
Chackeliai 77
Chackelis 66
Charlamovaitė-Černienė A. 68, 72
Charlamovas V. 72
Charlamovienė O. 72
Chmieliauskas M. 8
Chodakauskas T. 10
Čaplikas V. 67
Čaprockai 74
Čechovas A. 48
Čepė E. 61, 62
Čepienė O. 64
Černa A. 73
Čyžienė L. 14
Daigeliene P. 67
Dalinda V. 14
Daugintis R. 24
Dauguvietis B. 60, 73
Dauguvietis P. 60
Daugvila B. 66
Daugvila J. 66
Daugvilaitė M. 66
Daugviliene V. 66
Daugvilos 49
Didžiulis A. 62
Dieninis J. 12
Domaševičius A. 14
Dombskis K. 15
Drukteinaitė B. 72
Dvaranauskas V. 17, 19
Elisonas J. 8, 62, 64
Felikauskaitė E. 68
Filipavičius S. 36, 37
Firkovičius M. 74
Firkovičius S. 74

Frankaitė K. 47
Fromas-Gužutis A. 48
Gabriūnienė J. 14
Gabulaitė E. 22,34, 44
Gailevičiūtė V. 45
Gailiušytė D. 45
Galiniš A. 55
Galiniš V.56
Galinytė R. 56
Garuckas K. 50-51
Gasiūnas J. 27,29,30,33
Geigaitė-Putramentienė-Giedraitienė M. 6,64
Giedraitis M. 30
Girnius J. 44
Grabys J. 27
Gražys J. 27
Grevlerai 77
Grevleras M. 57
Grevlerienė R.L.57
Grėbliūnas R. 73
Gricius A. 43
Grigaliūnai 49
Grigaliūnas J. 64
Grigonis M. 5,6,10
Grigulevičius R. 74
Grigulevičius S. 76
Grubliauskas J. 13
Grušas J. 43
Gutauskas Č. 14
Jablonskis J. 58-60,73
Jablonskis K. 58,59
Jackevičiai 66
Jackevičius V. 56,66
Jašudytė S. 78
Janauskas S. 6,10
Jasinskai 49
Jasinskaitė M. 47,64
Jasinskas I. 64
Jodinskaitė E. 60,61-64,73
Jonikas G. 25
Jovaiša K. 12

Jucis J. 27
Juknevičius P. 10
Jundzilas S. 67
Jundzilienė M. 67
Juodelis J. 27,30,34-35,37,67
Jutkevičius Š. 73,77
• Juzėnas J. 49,67
Kalėdienė A. 54
Karaška A. 12
Karčiauskas S. 10
Karka M. 10-11,43,48
Karolevičienė E. 72-73
Karolevičiūtė-Budginienė S. 73
Karasas M. 27
Karpis E. 74
Kartočius V. 22,30
Kasperavičius A. 62
Kasperavičius J. 43,44
Kasperavičius P. 64
Katinienė I. 13
Kavaliauskas J. 13
Kavaliauskas P. 25
Kazanavičienė A. 63,73
Kaziukonis L. 47
Kličmanas V. 47,50
Klygertienė Š. 45
Klygis V. 12
Klikna 17
Komaras 5
Končius A. 12
Kondzežauskai 49
Kondzežauskienė R. 49,68,70
Konkulevičius M. 6,7,8,9,27,66
Kopūstienė D. 14
Kosinskis B. 6,54
Kozebrodskis V. 48
Kradovskis J. 1
Kumpienė J. 25
Kungys A. 53-54
Kutavičius B. 13

Kuzinkovas A. 14
Kuzma V. 64
Kuzmienė M. 3,64
Labanauskaitė D. 13
Lašinis R. 25
Lebednykas J. 24
Lelys 53
Leščiai 77
Leštis Ch. 64
Lėvinai 55,56,77
Lėvinienė 55
Liberienė S. 13
Liberis A. 12,13
Liepinis-Byras A. 15,41-43,44
Lindė-Dobilas J. 8,63
Lipniūnas A. 15,38-39,40,44
Liubrancytė-Domskienė K. 15
Lopatto Š. 8,77
Lukauskienė S. 14
Lukošiūnas L. 30
Lukšys M. 68-70
Lukšys S. 70
Lukšytė N. 69
Maciejauskas J. 6
Mačiulis-Maironis J. 27,28
Makačinas A. 13,22
Maknys V. 48
Maksimeitienė O. 4,10
Maleckai 74
Maleckas J. 74,75
Maleckas L. 75,78
Marcinkevičius M. 14
Marciuškienė L. 13
Margienė K. 64
Margis J. 64
Margytė M. 64
Markevičiūtė E. 5,43
Masilionis J. 34,50
Masilionis P. 30
Matulaitis-Labukas J. 22

Matulis V. 15
Maulis A. 54
Mažeika S. 17,19-20,22,25
Meras Š. 54
Meškauskas A. 8,9
Meškauskas P. 17,18
Meškauskienė I. 8
Mickūnas A. 56
Mičiulis J. 32,41,43
Mikalauskas A. 68
Mikalauskas V. 12,13
Mikalauskienė N. 13
Mikeliūnaitė T. 58
Mikeliūnas A. 56
Mikeliūnas K. 57-58
Milčius A. 53
Miškinis A. 1,4
Moigytė H. 52
Moigytė I. 3,52,54,62,64
Montvilas S. 48
Montvilienė I. 14
Morkūnas V. 67-68
Murka J. 58
Narkevičius A. 49,57
Nėris S. 63,73
Ostrauskas M. 49-50
Pajuodienė U. 63,64
Pajuodis Alfredas 39
Pajuodis Antanas 63
Pajuodis Arvydas 56,63
Paltarokaitė-Šalkauskienė J. 27
Paltarokas K. 10,15,17,25,26,27-30,36,37,41,42,66,67
Pašakrėrnis J. 47
Paškevičiai 49
Paukštelis J. 27,36
Paukštienė J. 73
Paulauskas V. 6,8,10
Paulavičienė S. 52
Paulavičius J. 52
Paulavičiūtė J. 52

Paulavičiūtė M. 52
Pažemeckaitė E. 13
Peleckis A. 64
Petkevičaitė-Bitė G. 48,52,62,63
Petkevičius J.L. 52
Petkūnas A. 25
Petkūnas J. 57
Petraškevičius Č. 54
Petrauskas A. 22
Petrulaitienė A. 13
Pileckai 74
Pileckaitė A. 47
Piročkinas A. 58,73
Plačenytė A. 9
Poliščiukas N. 52
Povilonis L. 17,20-22
Preikšas J. 24
Pukenis R. 23-25,26,36
Putramentienė-Giedraitienė M. žr. Geigaitė-Putramentienė-Giedraitienė M.
Puzinas V. 47
Račiūnas P. 22
Račiūnienė A. 78
Radzevičius A. 13,57
Radžiūnienė-Radzevičienė M. 57
Raišiai S.V. 57
Rajeckas E. 74
Rajeckas Elevas 76
Rajeckas J. 74
Rasčiauskas V. (Rask V.) 70,72,73
Rasčiauskienė K. 70,72
Reicheliai 77
Reisonas K. 54
Rimkevičiūtė Z.M. 46
Rogalskytė F. 43
Rukuiža A. 8
Rumšteinai 66,77
Rustauskas 49
Rusteika A. 49,52
Rusteikaitė P. 52

Ruškys J. 17
Sabaliauskaitė-Ignatavičienė I. 72
Sabaliauskas A. 72
Sabaliauskienė J. 72
Sadauskas K. 24
Sakalauskaitė-Pocius I. 65,73
Sakalauskas A. 8,64,66
Sakalauskas Algirdas 66
Sakalauskas K. 64
Sakalauskiene E. 64
Senkus J. 17,19
Skeivelas V. 12
Sketerytė-Jablonskienė K. 60
Skimundriai 68
Slapšinskas J. 55
Smetona A. 62
Stakauskas J. 5
Stalioniene U. 42
Stanikūnas J. 47
Stankūnienė K. 52
Statkevičius J. 14
Steponavičius J. 31
Strakšas P. 27
Sudeika V. 2
Survilienė M. 68
Sušinskas A. 15,38,40-41,44
Svirskis V. 12
Šalčiuvienė M. 50
Šalkauskis S. 27,36
Šaparnienė A. 49,50
Šaparnis K. 49,50,66
Šapyros 77
Šatas G. 64
Šegamogaitė M. 43
Šidlauskas J. 13
Šidlauskas P. 27,30-31
Šikšnys-Šiauklėniškis M. 48
Šilgalytė A. 43
Šurnaitė B. 57
Švedas J. 13

Švedas V. 13
Tamošiūnas P. 43,44,50
Taruška S. 49
Telyčėnienė O. 13
Tilvytis-Žalvarinis J. 15,17,25
Timtavičiai 74
Tučiūtė-Sidikerskienė O. 63
Tumas-Vaižgantas J. 48
Turčinskas A. 64
Tuzikas V. 56
Valančius A. 13
Valančius M. 30
Valavičiūtė-Paukštelienė B. 27,36
Valiūtė E.24
Varneckai 72
Vasiliauskaitė-Soročkinienė J. 60
Vasiliauskiene J. 60,61,64
Verbickaitė J. 47
Vešeta 9
Vienuolis A. 58
Vireliūnas A. 58
Vitartas A. 17
Vytėnas A. 24
Urvelis J. 22
Uždavinys V. 36
Užtupas A. 13
Zimbergas-Blakutis P.K.72
Zuožienė R. 13
Žebrauskas L. 75
Žemaitė 48
Žemgulis 54
Žičkus J. 56
Žiliūtė M.46
Žurauskas E. 56